

Mentoring: co v příručkách nenajdete

Kateřina Cidlinská, Martina Fucimanová

Mentoring: co v příručkách nenajdete

Kateřina Cidlinská
Martina Fucimanová

SOÚ

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Praha 2017

This publication was created as part of the “Support of international cooperation in mentoring: networking and research” project (contract no. LE14021), funded by the Czech Ministry of Education, Youth and Sports.

The Authors work in the Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences.

© Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences, Prague 2017
ISBN 978-80-7330-313-6

Obsah

Mentoring: Co v příručkách nenajdete	7
Kateřina Cidlinská	
Adéla	14
Záštita programu mi dodala odvahu oslovit mentorku. Neměla jsem pocit, že někoho otravuju.	
Aneřka	22
Uvědomila jsem si, že odborné znalosti a vědecké zkušenosti pro kariéru ve vědě nestačí.	
Antonie	32
Zkušeného odborníka se mi jako mentora získat nepodařilo, ale peer mentoring zafungoval skvěle.	
Elizabeth	40
Mentoring mi dodal novou perspektivu.	
Irma	46
Mentoring byl klíčovou aktivitou mé dosavadní kariéry.	
Julie	54
Potřebovala jsem někoho, s kým bych se poradila nejen o výzkumných, ale i kariérních otázkách.	
Karin	64
Díky mentoringu (asi) dodělám doktorát, ve vědě ale zůstat nechci.	
Kateřina	72
Mentorka mne naučila říkat „ne“.	
Magdalena	80
Potřebovala jsem průvodkyni českou akademickou krajinou.	
Marie	90
Díky mentoringovým kurzům jsem se přestala tolik stresovat.	
Patrik	98
Hledal jsem někoho, kdo prorazil v zahraničí.	
Šárka	106
Chtěla jsem zjistit, jaké jsou možnosti uplatnění s doktorátem z biologie.	
Veronika	116
Měla jsem pocit, že všichni kromě mě se v akademickém prostředí a doktorském studiu vyznají. Zdání klame.	
Zdislava	126
Mentoring byl přesnou odpovědí na moji tehdejší životní situaci.	

Abstrakt

Publikace se zaměřuje na vliv formálního mentoringového vedení na rozjezd pracovních drah začínajících vědkyň a vědců v doktorandské a postdoktorské fázi akademické dráhy. Prostřednictvím rozhovorů s absolventkami a absolventem mentoringového programu Národního kontaktního centra – gender a věda Sociologického ústavu Akademie věd ČR přináší publikace vhled do situace začínajících výzkumnic a výzkumníků v ČR působících v rozmanitých oborech na různých typech institucí. Seznamuje s jejich představami o vědecké práci a vlastní kariéře a s aktuálními překážkami v jejich profesním rozvoji, s jejichž překlenutím chtěli v rámci mentoringového programu pomoci. Kniha naznačuje, jakým směrem vést personální politiky veřejných výzkumných institucí zaměřené na profesní rozvoj začínajících vědců a poskytuje inspiraci pro koordinátory mentoringových programů ve vědě.

Klíčová slova

Akademické dráhy, začínající vědkyně a vědci, mentoring, profesní rozvoj

Mentoring: Co v příručkách nenajdete

Kateřina Cidlinská

Držte v rukou knihu, která má tři hlavní cíle. Prvním je přinést svědectví o prospěšnosti mentoringových programů pro vědecký rozvoj začínajících vědců. To by mohlo vést k nárůstu zájmu o realizaci těchto programů jak mezi vědci samotnými, tak u managementu vědeckých institucí. Druhým cílem je seznámit s nastavením mentoringového programu Národního kontaktního centra – gender a věda, abychom poskytly inspiraci všem dalším, kteří uvažují o úpravách či založení vlastních mentoringových programů v akademickém prostředí. A za třetí bychom rády podnítily koordinátory zahraničních mentoringových programů ke spolupráci s českými programy. Mentees tak budou mít další možnost navázat zajímavé a profesně významné zahraniční kontakty a zapojit se do mezinárodní vědecké komunity. Proto tato kniha vychází současně i v anglickém překladu.

Proč jsme založily mentoringový program

Když jsme v Národním kontaktním centru – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR v roce 2013 se smutkem sledovaly negativní vývoj podílu žen ve vědě (Tenglerová 2012), kdy paradoxně, navzdory zvyšujícímu se podílu žen mezi studentkami i absolventkami vysokých škol, včetně doktorských programů, stagnuje a v technických oborech dokonce klesá jejich zastoupení mezi výzkumníky, přemýšlely jsme, jak na tuto situaci reagovat. Jakým směrem dále rozšířit naši dosavadní více než desetiletou činnost sestávající z výzkumů, komunikace s rozhodovacími orgány české vědy a výzkumu a osvětových aktivit, abychom pomohly tento neblahý vývoj zvrátit.

Na základě naší zkušenosti s organizováním mentoringového programu pro středoškolačky, v němž se dívkám v roli mentorek věnovaly studentky vysokých škol technického a přírodovědného zaměření, jsme věděly, že individuální přístup a podpora dokážou divy. Seznámení s osobním příběhem někoho zkušenějšího a se „zákulisními“ informacemi, které nevisí nikde na webu a neříkají se na dnech otevřených dveří, nevedlo jen k většímu rozhledu a možnosti učinit informovanější rozhodnutí, na kterou vysokou školu se přihlásit, nýbrž (a hlavně) dodalo dívkám sebedůvěru – pocít, že vědí, jak na to nebo na koho se v případě potřeby obrátit. Proto jsme se rozhodly, že spustíme i mentoringový program pro začínající vědkyně, neboť na českých akademických a výzkumných institucích nejsou takovéto typy individuální podpory doposud rozšířeny. A vzhledem k tomu, že ženy z české vědy mizí v oblasti přírodních a technických věd nejčastěji v postdoktorském období a v oblasti humanitních a sociálních věd ještě během doktorátu (Tenglerová 2012, 2017), tedy také v určité přelomové fázi, kdy se rozhoduje o tom, zda člověk zvolí cestu vědecké kariéry, nebo se vydá jinudy, dospěly jsme k závěru, že vytvoříme program pro doktorandky a postdoktorandky napříč všemi obory. Chtěly jsme jim zprostředkovat kontakt se zkušenějšími vědkyněmi a vědci, s nimiž by mohly konzultovat své představy o vědecké kariéře a čerpat od nich praktické rady, jak se vyrovnat s různými situacemi, se kterými se na své akademické dráze mohou setkat, včetně zkušeností s rů-

znými strategiemi pro skloubení vědecké práce a rodiny. Právě toto téma je totiž pro mnoho doktorandek a postdoktorandek velmi palčivé, neboť jsou již ve věku, kdy pomýšlejí na založení rodiny, případně se již matkami staly.

Jaký program jsme založily

Na jaře roku 2014 jsme se pustily do vytváření programu. Stály jsme před otázkou, jakou konkrétní podobu mu vtisknout, aby byl pro naši cílovou skupinu nejen přínosný, ale také lákavý. Mentoringové programy nemají v českém akademickém prostředí dlouholetou tradici, a tak pro nás bylo důležité navrhnout takový program, aby se do něj začínající vědkyně vůbec chtěly přihlásit. Provedly jsme proto mezi nimi průzkum a mimo jiné jsme se dozvěděly, že by cítily nedůvěru vůči programu určenému jen pro ženy. Některé by taková nabídka přímo popudila, neboť by podle nich podsouvala dojem, že ženy jsou oproti svým kolegům vědecky nedostatečné, a proto potřebují „speciální“ pomoc.

Vzhledem k tomu, že vzbuzovat v ženách pocit nedostatečnosti je samozřejmě to poslední, co bychom chtěly, a i cílem samotného programu je pravý opak, rozhodly jsme se jej otevřít i pro muže. Na základě zkušeností koordinátorek zahraničních mentoringových programů v akademickém prostředí, s nimiž jsme byly v kontaktu prostřednictvím sítě evropských mentoringových programů pro ženy v akademii eumentnet, jsme doufaly, že sdílení zkušeností mezi samotnými mentees povede i k užitečnému vzájemnému poznání, z jakých perspektiv o své vědecké kariéře uvažují ženy a z jaké muži a jaké jsou jejich dosavadní zkušenosti. Takové diskuse totiž přispívají ke zvýšení citlivosti mužů vůči překážkám, s nimiž se ženy ve vědě setkávají a které jsou pro muže mnohdy neviditelné. Vědomí těchto překážek i na straně mužů pak může následně vést k jejich snadnějšímu odstraňování; konkrétním příkladem může být zohledňování přestávek či zpomalení publikační činnosti z důvodu péče o malé děti systémy hodnocení vědecké práce či při hodnocení kandidátů na pracovní místa. Ženy zase mohou od mužů načerpat inspiraci například pro svoje strategie jednání s nadřízenými, kterými jsou v tuto chvíli většinou muži.

Nutno podotknout, že 90 % mentees nakonec tvořily ženy. Samozřejmě důvodem může být to, že se muži nechtěli hlásit do programu organizovaného centrem, které má ve svém názvu gender, ale především si troufáme tvrdit, že to je také důkazem toho, že v prostředí, kde převažují muži a absentují ženské vzory, se ženám dostává méně neformální podpory než mužům. Ty pak cítí větší potřebu než jejich kolegyně využít podpory formální. Toto tvrzení podporují jednak naše zkušenosti s mentoringem pro středoškolačky a jednak zahraniční výzkumy, které popisují fungování a významný vliv mezilidských vztahů na studijní a kariéerní úspěšnost jednotlivců (Chao, Walz, Gardner 1992). Přitom pokud muži, zkušenější vědci, věnují více podpory mladším mužům než ženám, obvykle nejde o nějaký zlý záměr. Spíše se projevuje nevědomá tendence více spolupracovat s těmi, kteří jsou jim více podobní a v nichž vidí své mladší já (Chandler 1996, Kosoko-Lasaki, Sonnio, Voytko 2006).

Kromě toho, že je program otevřen i pro muže, jsme se rozhodly neomezovat jej ani oborově a institucionálně a otevřely jsme jej pro doktorandy a postdoktorandy jak z univerzit, tak z jiných veřejných výzkum-

ných institucí ze všech oborů. S nízkým podílem žen mezi výzkumníky a vysokoškolskými pedagogy se totiž potýkají i obory, kde ženy výrazně převažují mezi absolventy pregraduálního stupně studia (Tenglerová 2012, 2017). Přitom jsme vnímaly nutnost zohlednit významné rozdíly v kultuře a fungování vědecké práce a institucí a v postupu vědeckých kariér v různých oborových oblastech. Proto jsme společně aktivity mentees, které probíhaly formou workshopů zaměřených na rozvoj profesních i osobních dovedností, pořádaly odděleně. Jednou pro skupinu mentees z přírodních a technických věd, jednou pro mentees z oblasti sociálních a humanitních věd. Tato strategie se osvědčila a navíc podpořila ve skupině mentees rozvinutí peer mentoringu, tedy vzájemné podpory a pomoci mezi mentees.

Zároveň však bylo potřeba minimalizovat nebezpečí možného ohrožení vědecké dráhy mentees, pokud by se mentorovi či mentorce svěřili s různými nejistotami, obavami nebo nespokojeností se studijními a pracovními podmínkami či způsobem vědecké práce na své instituci. A také jsme chtěly našim mentees rozšířit obzory a zprostředkovat jim vhled do vědeckého provozu na jiné instituci, než na které studují či pracují, a umožnit jim navázání dalších profesně významných kontaktů vně jejich domovské instituce. Toto jsme vnímaly jako velmi důležité ze dvou důvodů: Prvním je velká míra pracovní nejistoty v akademickém prostředí a nestabilita pracovních míst, která se dotýká nejcitelněji právě začínajících vědkyň a vědců (Cidlinská, Vohlídalová 2015). Druhým je snaha působit proti v českém prostředí rozšířenému inbreedingu, tedy situaci, kdy lidé běžně absolvují všechny stupně vysokoškolského studia na jedné instituci, na níž následně prožijí i celou vědeckou kariéru. Proto jsme nakonec zavedly pravidlo, že by mentoři měli být z jiné instituce, než na jaké mentees studují či pracují, včetně instituce zahraniční. Doufaly jsme pak, že program přispěje nejen ke zvyšování podílu žen v české vědě, nýbrž i k živější spolupráci mezi institucemi a obory a z dlouhodobé perspektivy také k větší internacionalizaci českého akademického prostředí.

Hodnotit úspěšnost mentoringového programu z hlediska takto dlouhodobých cílů je samozřejmě v tuto chvíli nemožné, neboť výsledek se projeví až v průběhu několika příštích let. Navíc i po letech bude takové hodnocení obtížné, neboť faktorů, které vstupují do hry, je mnoho. Co však na základě každoročních evaluací účastnic a účastníků programu hodnotit můžeme, jsou dopady programu na profesní a osobní rozvoj našich mentees. Díky nim můžeme s potěšením říci, že se program setkal s pozitivním ohlasem. Od roku 2015 jej absolvovalo 162 mentees (124 žen a 38 mužů). Velká většina jej vnímala jako přínosný pro svoji vědeckou práci a kariéru a doporučila by jej dalším, kteří o účasti uvažují. Proto bychom chtěly touto knihou povzbudit k účasti v našem programu další potenciální mentees a mentory, inspirovat české výzkumné instituce k rozvíjení vlastních aktivit pro podporu studijního a profesního rozvoje svých studujících a zaměstnanců a podnítit spolupráci zahraničních mentoringových programů s tím našim.

Proč si knihu přečíst

Na následujících stránkách vám přinášíme čtrnáct rozhovorů s absolventkami a jedním absolventem našeho mentoringového programu, které podrobněji přiblíží, pro koho může být tento typ programu prospěšný a proč. Prostřednictvím vyprávění našich mentees se seznámíte s představami, které o vědě, vědecké práci

a vlastní kariéře mladí lidé na doktorátech a v postdoktorské fázi mají, s jakými překážkami dalšího profesního rozvoje se v českém akademickém prostředí potýkají a také co a kdo jim pomáhá tyto překážky překonat a vyrovnávat se s nimi.

Kniha proto může být zajímavá zejména pro začínající vědkyně a vědce, kteří mohou v příbězích a pocitech mentees poznat sami sebe, případně získat odlišný pohled na svoji vlastní situaci. V knize se setkají s lidmi na pozici doktorandek, postdoktorandek a jedné odborné asistentky a jednoho odborného asistenta. Rozhovory poskytují konkrétnější představu o náplni našeho programu a možných formách spolupráce s mentorkami a mentory i ostatními mentees. Budoucí mentees si také mohou udělat představu o tom, jak si náplň programu a spolupráci s mentorem nastavit tak, aby jim vyhovovala a byla co nejpřínosnější.

Podobně může být kniha užitečná pro zkušenější vědkyně a vědce, tedy potenciální mentorky a mentory, kteří získají jasnější představu, co se od nich jako od mentorů očekává a jak se role mentora liší od role školitele. Toto je obzvláště důležité hned ze dvou důvodů.

Za prvé, setkaly jsme se s negativními reakcemi akademiků, kteří se obávali, že nabízet vlastním doktorandům možnost zapojit se do našeho programu v podstatě znamená říkat „my tady naši práci neděláme dobře, zkuste někde jinde někoho jiného“. To je však nedorozumění. I na prestižních zahraničních univerzitách zaměstnávajících špičkové vědkyně a vědce jsou mentoringové programy samozřejmostí. Rozdíl mezi mentorem a školitelem spočívá v tom, kdo určuje cíl a náplň spolupráce. Hlavním úkolem školitele je dovést doktoranda ke zdárné obhajobě, tedy pomoci mu napsat kvalitní dizertační práci v rámci pravidel konkrétního doktorského programu. Cíl a náplň spolupráce jsou tedy dány shora. Cíl a náplň mentoringové spolupráce naopak určuje mentee, neboť se odvíjí od jeho aktuálních potřeb, které mohou být, jak ukážou následující rozhovory, velice různé. Mentees například může zajímat, jak zvládat vědeckou kariéru dohromady s péčí o malé děti. Logicky se pak pro radu a inspiraci neobráťí na školitele v předdůchodovém věku, který má kolem sebe spíše vnoučata, na rodičovské „dovolené“ nikdy nebyl a v době, kdy sám končil doktorát, neexistovalo grantové financování. Dalším příkladem může být situace, kdy chce mentee zjistit, jaký je rozdíl mezi výzkumnou praxí v akademické sféře a ve firmě, protože se potřebuje rozhodnout, ve kterém prostředí rozvíjet svou pracovní kariéru. Pak bude hledat někoho, kdo se dlouhodobě pohybuje v soukromém sektoru.

Za druhé, rozdíl mezi školitelem a mentorem je dobré znát i proto, aby mentoři nesuplovali školitele, pokud se tito svým doktorandům nevěnují tak, jak by měli. Jsou to totiž školitelé, nikoliv mentoři, kteří sklídí „vavříny“, pokud doktorand zdárně obhájí svou dizertační práci, a neměli by si je připisovat za práci, kterou odvede někdo jiný. Pokud se tedy v současné době začíná v rámci diskuse o reformách doktorského vzdělávání v ČR hovořit o nedostatečném vedení doktorandů, mentoring by neměl tyto trhliny systému záplatovat. Začínající vědkyně a vědci potřebují jak dobré školitele, tak mentory.

V neposlední řadě může být kniha zajímavým čtením i pro vedoucí vědecké pracovníky a pracovnice a osoby v rozhodovacích pozicích, neboť jim rozhovory mohou poskytnout inspiraci, čemu věnovat pozornost při nastavování personální politiky. Rozhovory totiž obsahují příklady špatné i dobré praxe z různých institucí v ČR i v zahraničí z různých oblastí výzkumu.

Vzhledem k anonymizaci rozhovorů jsou předkládané výpovědi mnohdy velmi otevřené. Vedoucí pracovníci a pracovnice se tak mohou blíže seznámit s pocity a názory sice nevelkého, ale zato pestrého vzorku začínajících vědkyň a jednoho vědce, tedy s informacemi, k nimž mají jinak spíše omezený přístup.

Za jedno z nejdůležitějších zjištění, vyplývající z rozhovorů a z diskusí s mentees během mentoringových workshopů, považujeme, že začínající vědkyně a vědci často nevědí, co přesně se od nich očekává, případně jak tato očekávání naplnit. Přitom však mívají pocit, že by tyto informace vědět měli, a ostýchají se proto na ně ptát. Tento jev explicitně popsala jedna mentee, když hovořila o svých dojmech po nástupu na doktorát: *„Cítila jsem se hrozně ztracená. A navíc jsem měla pocit, že všichni okolo se v tom vyznají. Jakoby měli, nevím odkud, nějakou učebnici a věděli, o co jde, měli jasno, jenom já jsem byla mimo. Přemýšlela jsem, jestli je to tím, že šli na doktorát už s jasnou představou, co vše studium obnáší, nebo jestli jsou v něčem lepší než já. Usoudila jsem proto, že potřebuji někoho, kdo mi to ozřejmí a před kým se nebudu stydět svoje tápání přiznat. Cítila jsem to jako velký hendikep.“* Postupem času tato mentee zjistila, že zdání klame. Ani ostatní doktorandi v jejím doktorském programu si nebyli zcela jistí, co přesně se od nich očekává. Mlčení o profesně důležitých tématech přitom nekomplikuje vědecký rozvoj a kariérní plánování jen doktorandům, ale i postdoktorandům či osobám na pozicích odborných asistentů. Mohou se snadno ocitnout v situaci, kdy jen odhadují, jaké jsou jejich výhledy na další působení na stávající instituci, vzhledem k ne vždy transparentním pravidlům kariérního růstu a významné roli nepsaných pravidel, o kterých hovoří i naše mentee.

Nedostatečná informovanost doktorandů a postdoktorandů o fungování vědeckého provozu a faktorech zásadních pro rozjezd vědecké kariéry je přitom neefektivní jak pro samotné začínající vědkyně a vědce, tak pro instituce a českou vědu. Doktorandi a postdoktorandi mohou věnovat drahocenný čas a energii ne zcela relevantním aktivitám a výzkumné instituce a obecně česká věda tím mohou omezovat své šance na maximální rozvoj a využití výzkumného potenciálu začínajících vědců. Neuspokojivá míra a forma komunikace o fungování jednotlivých vědeckých pracovišť pak ztěžuje situaci zejména těm, kteří jsou v nich noví. Vědomí potenciálních těžkostí spojených s přestupem na novou instituci může výzkumníky demotivovat, aby opouštěly své almy mater. Absence aktivní personální politiky tak může brzdit mobilitu výzkumníků mezi institucemi a omezovat příležitosti pro spolupráci mezi institucemi i obory.

Výpovědi našich mentees naznačují, že zodpovědnost za rozvoj jejich kariérních drah leží v současnosti téměř výhradně na nich samotných, případně na bedrech jejich školitelů a vedoucích, jejichž iniciativa nebývá obvykle doplňována promyšlenými personálními politikami institucí. Rozhovory poukazují na existenci rozšířené představy, že pokud je vědec kvalitní, tak si všechny nepsané informace a pravidla nějak zjistí. Považujeme za potřebné měnit tento pohled a spolu s ním i přístup institucí. Jednak kvůli zmíněnému zásadnímu vlivu neformální podpory na kariérní úspěšnost jednotlivců a jednak z toho důvodu, že institucionální podpora se nevyučuje se snahou získávat pro vědu ty nejlepší, spíše naopak. Rozhovory názorně ukazují, že aktivní podpora nevede k pasivizaci začínajících výzkumníků, vzdávání se vlastní odpovědnosti za rozvoj svých vědeckých dovedností a kariéry, nýbrž že motivuje k další práci. Naši mentees patří spíše

mezi aktivní doktorandy a postdoktorandy, a přesto se v rozhovorech setkáte s velkou mírou pochybnosti o tom, co, jak a kdy by měli dělat, pokud chtějí zkusit kariéru ve vědě. Mentoring jim poskytl odpovědi na mnohé jejich otázky, zprostředkoval nové impulsy v pracovním i osobním životě, většinu povzbudil k většímu pracovnímu nasazení a v některých případech zapůsobil léčebně proti náznakům vyhoření. Nepopíráme, že vlastní aktivita jednotlivců je nezbytnou podmínkou rozvoje jejich profesní dráhy a že vliv školitelů a přímých nadřízených bude v tomto směru vždy velmi důležitý, a je skvělé, že mnohé a mnozí z našich mentees měli štěstí na výborné vedoucí. Domníváme se však, že instituce by se neměly vzdávat možnosti aktivněji působit na profesní rozvoj svých vědeckých sil a podporovat tak kvalitu vlastní vědecké produkce. Obzvláště v situaci, kdy ani špatné zkušenosti s vedoucími nejsou zcela ojedinělé, jak také naznačují zde představované rozhovory. Chtěly bychom proto touto publikací pobídnout veřejné výzkumné instituce k aktivnějšímu přístupu ke svým personálním politikám. Péče o rozvoj vědeckých zaměstnanců je znakem kvality a vyplácí se.

Tato kniha svou snahou odhalovat a zviditelňovat problémy, s nimiž se mladí lidé v české vědě potýkají, navazuje na knihu rozhovorů *Změna trasy: o odchodech z vědy*. Ta seznamuje s lidmi, kteří se rozhodli akademickou dráhu opustit ve stejné fázi, v jaké se nyní nacházejí naši mentees, a předkládá důvody jejich odklonu od akademické kariéry. Byly bychom rády, kdyby všechny tyto rozhovory přispěly k tomu, aby se podmínky vědecké práce v České republice začaly měnit a díky tomu z ní neodcházeli nadaní a původně motivovaní lidé.

Závěrem bychom rády poděkovaly všem, s nimiž jsme vedly rozhovory, za jejich vstřícnost a ochotu podělit se se čtenářkami a čtenáři o příběhy svých studijních a pracovních drah včetně plánů do budoucna a o své zkušenosti s naším mentoringovým programem. Začínající vědkyně a vědce z řad čtenářů a čtenářek tímto srdečně zveme do dalších ročníků našeho programu a aktuální i budoucí koordinátorky a koordinátory mentoringových programů v akademickém prostředí vybízíme ke spolupráci v rámci evropské sítě mentoringových programů v akademickém prostředí eument-net.

Praktické informace o našem programu naleznete na webových stránkách www.genderaveda.cz.

Informace o síti eument-net najdete na webových stránkách www.eument-net.eu.

Použitá literatura

- Cidlinská, K., M. Vohlídalová. 2015. „Zůstat, nebo odejít? O deziluzi (začínajících) akademických a vědeckých pracovníků a pracovníků.“ *Aula – časopis pro vysokoškolskou a vědní politiku* 23 (1): 3–36. Dostupné z: http://www.csvs.cz/aula/clanky/AULA_01_2015_CI_VO_3_35.pdf.
- Chandler, Ch. 1996. „Mentoring and Women in Academia: Reevaluating the Traditional Model.“ *NWSA Journal* 8 (3): 79–100.
- Chao, G. T., P. M. Walz, P. D. Gardner. 1992. „Formal and Informal Mentorships: A Comparison on Mentoring Functions and Contrast with Non-mentored Counterparts.“ *Personal Psychology* 45 (3): 619–637.
- Kosoko-Lasaki, O., R. E. Sonnino, M. L. Voytko. 2006. „Mentoring for Women and Underrepresented Minority Faculty and Students: Experience at Two Institutions of Higher Education.“ *Journal of the National Medical Association* 98 (9): 1449–1459.
- Tenglerová, H. 2012. *Postavení žen v české vědě. Monitorovací zpráva za rok 2011*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Dostupné z: <http://www.genderaveda.cz/files/postaveni-zen-v-ceske-vede-2011-zlom-final-www.pdf>.
- Tenglerová, H. 2017. *Postavení žen v české vědě. Monitorovací zpráva za rok 2015*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Dostupné z: <http://www.genderaveda.cz/files/postaveni-zen-v-ceske-vede-2015-zlom-final-web.pdf>.

Adéla

Adéliná cesta k sociálním vědám byla klikatá a plná náhod. Nejdříve se chtěla věnovat přírodním vědám, ale způsob výuky a přístup ke studentům ji odradil už v prvním ročníku bakalářského studia. Hledala proto, co jiného by šla studovat, a narazila na nabídku sociálněvědního oboru, který se jí nakonec natolik zalíbil, že u něj zůstala. Získala práci v akademické sféře a v době našeho rozhovoru odevzdávala dizertaci. Přestože je ze svojí práce nadšená, střeží si svůj volný čas a snaží se ho netrávit jen u počítače, ale i v přírodě a s rodinou.

„Záštitu programu mi dodala odvahu oslovit mentorku. Neměla jsem pocit, že někoho otravuju.“

Mentoring jako oboustranně příjemná záštita

Měla jsi nějakou zkušenost s mentoringem předtím, než ses přihlásila do našeho programu?

Ne!

A jak tě tedy napadlo se přihlásit?

Právě proto, že mě nikdy nikdo pořádně nevedl, ani formálně, ani neformálně. Chtěla jsem mít někoho, kdo by mi pomáhal. A zároveň jsem nechtěla mít pocit, že někoho otravuju a zdržuju, což je pocit, který vůči vyučujícím a starším kolegům a kolegyním kolem sebe mám. Líbila se mi proto představa, že někoho oslovím s oficiální záštitou programu Akademie věd.

A s čím konkrétně jsi potřebovala pomoc? Jaký mentoringový cíl sis vytkla na úvodním workshopu?

Použila jsem předpřipravený modelový příklad na tom vašem formuláři (smích). Ne, že bych byla líná vymyslet si něco vlastního, ale vystihoval moje aktuální potřeby – podat článek k publikaci.

Chtěla jsi napsat článek sama, nebo společně s mentorem či mentorkou?

Sama. Ale chtěla jsem poradit, jak na to. Zjistit, jak to ta zkušenější osoba dělá. Jak celý ten proces od psaní po vydání probíhá. Ne, že bych nestála o spoluautorství, ale problém je v tom, že v ČR se mému dizertačnímu tématu nikdo nevěnuje. Proto jsem od mentorky chtěla poradit spíše s obecnějšími a technickými věcmi týkajícími se práce s konkrétním typem dat. Říkám rovnou mentorky, protože jsem ji měla vyhlídnutou už před workshopem jako specialistku na práci s danými datovými soubory. V Čechách se totiž na vysokých školách nevyučuje práce s příslušnými softwary, člověk se všechno musí naučit sám, a tak se mu pak snadno stane, že se na měsíc zacyklí s úplnou banalitou prostě proto, že se nemá koho zeptat, co s tím. Od mentorky jsem tedy potřebovala zejména praktickou technickou pomoc.

Vlastně jsem ji už jednou oslovila, ještě před zahájením programu, protože jsem právě potřebovala pomoc s nějakou technikálií a byla jsem v šoku z ochoty, s jakou reagovala na můj první e-mail. Hned mi odepsala, ať se za ní zastavím, a pak se mi věnovala třeba půlhodiny a všechno mi trpělivě vysvětlovala. Proto jsem ji pak chtěla i za mentorku.

Tobě nepomáhá s takovými technikáliemi školitel?

Můj školitel je moc fajn, ale věnuje se výzkumně jiným tématům než já. Navíc je teď ve vedoucí funkci, takže je hodně vytížený. Myslím si, že by mi i rád pomáhal, ale bohužel k tomu mému tématu mi už ne-

může říct víc, takže se vidáme v podstatě jen jednou do roka kvůli ročnímu hodnocení doktorandů. Ale nevnímám to jako jeho chybu. Já jsem s tím od začátku počítala, protože to moje téma je takové specifické.

Aha. A jak tedy probíhala tvoje spolupráce s mentorkou?

Komunikovaly jsme spolu na hodně přátelské bázi, protože moje mentorka je velmi vstřícný a otevřený člověk, který nevyžaduje nějakou formální komunikaci, a také jsme podobně staré, i když ona je již několik let po doktorátu. Psaly jsme si e-maily a chodila jsem za ní na pracoviště. Například jsem jí poslala svůj článek, ona si ho přečetla a pak jsme o něm šly diskutovat do kavárny. Fungovaly jsme hodně operativně, podle toho, jak se odvíjela moje práce na článku.

Podářilo se ti naplnit mentoringový cíl? Podala jsi článek k publikaci?

Podářilo se mi to. Program začal v únoru a já už v květnu odesílala článek do časopisu.

To byla velká rychlost!

Měla jsem už totiž rozmyšlené, co chci napsat, a potřebovala jsem „jen“ poradit s tou analýzou dat a dočíst literaturu.

Co vnímáš jako největší přínos svého zapojení do programu?

Že jsem bez většího ostychu oslovila mentorku, která mi osvětlila, jak pracovat s konkrétními daty. Ona je velmi hodný člověk, takže by se mi pravděpodobně věnovala i bez formálního programu, ale takhle to bylo pro obě příjemnější. Ona si to také mohla vykázat jako součást své pracovní činnosti.

Jste s mentorkou stále v kontaktu?

Nijak pravidelně, protože jsme vlastně každá z jiného oboru. Jen používáme stejná data, a proto mě zajímaly ty metody, kterými k nim ona přistupuje, a problémy, které kolem toho řeší. Ale vím, že kdybych potřebovala, že se na ni mohu kdykoli zkusit obrátit. Už jsme se takhle jednou sešly mimo program, když jsem potřebovala něco vědět k jedné metodě, kterou ona dlouhodobě používá.

Co bys doporučila budoucím mentees?

Možná, aby do programu vstoupili ve vyšším ročníku doktorského studia než v prváku, aby měli více jasno, co a od koho by mohli chtít, aby to pro ně bylo co nejprínosnější.

O osamělosti vědecké práce

Pamatuji si, že jsi na úvodním workshopu také říkala, že bys chtěla někdy zkusit pracovat v týmu, protože jsi to ještě nikdy nezažila. Myslela jsem proto, že budeš chtít s mentorem nebo mentorkou na něčem přímo spolupracovat.

Původně jsem takovou představu měla. Jenže pak jsem zjistila, že moje mentorka pracuje stejně samotářsky jako já, protože se to tak v jejím oboru běžně dělá. I když mají nějaký větší projekt, rozdělí si práci mezi sebou a každý na té svojí části pracuje sám.

Jak ses s tímto poznáním o způsobu práce ve tvém oboru vyrovnala? Měla jsem pocit, že ti ta individuální práce úplně nevyhovuje.

Ono to má svoje plusy a minusy. Minus je, že co se sama nenaučíš, to nevíš. Jak už jsem zmínila, můžeš se pak na něčem na zbytečně dlouhou dobu zaseknout, protože ti nikdo neporadí. Strašně to tu práci zdržuje. Myslím si, že kdybych pracovala v nějakém týmu s lidmi, kteří se orientují v tom, co dělám, neměla bych napsané tři články, ale osm. Také ta osamělost může být pro některé lidi skličující. Já jsem však hodně introvertní, nemám ráda velké skupiny lidí a cítím se o samotě dobře. Někdy mě komunikace s lidmi hrozně vyčerpává. Vlastně si nejsem jistá, jak bych se chovala, kdybych byla součástí nějakého klasického týmu, jako mají třeba v biologii, kde existuje jasná hierarchie, doktorandka je tam úplně poslední kolo u vozu a ve více lidech vždy dříve nebo později musí řešit nějaké osobní konflikty. Když občas čtu nějaké tvoje texty o doktorandech z přírodních věd, tak si říkám: ještě že to mám tak, jak to mám, můj školitel na mě neaplikuje nějaký bossing, mám absolutní svobodu, od začátku si určuju, co budu dělat, čemu se budu věnovat, nikdo mi do toho nemluví, protože tomu nikdo nerozumí, a je jen na mně a mé pracovní morálce, jaké výstupy budu mít. Což je určité riziko osamělé práce, člověk musí sám nad sebou držet bič. A těch svodů všude kolem je plno. Jsi takhle v červnu ve všední den v práci, venku je třicet stupňů, všichni jsou u vody, ty víš, že tě v té práci fyzicky nikdo nedrží a že to můžeš dodělat v neděli, až bude přšet. Osamělá práce vyžaduje obrovskou sebedisciplínu.

Jestliže tvému tématu v ČR nikdo nerozumí, jak se ti zde shánějí peníze na výzkum?

Já jsem s tím tématem osamocená jen v Česku, v zahraničí je běžnou součástí mého oboru. Na mezinárodních konferencích to není žádná obskurnost a marginálie. A z hlediska financování v České republice se to prozatím ukazuje jako výhoda. Můžu do grantové žádosti napsat, že dělám něco, co tady nikdo jiný nedělá, a přitom jinde ve světě se to dělá, takže bychom to tady také měli zkoumat, abychom nebyli zaostalí.

Aha, takže už ti to vyšlo?

Ano. Teď jsme právě dostali grant. Měli jsme skvělé hodnocení a dostali jsme všechno, o co jsme žádali.

A pokud je v zahraničí tvoje téma běžnou součástí oboru, jsi v kontaktu se zahraničními výzkumníky? Že bys třeba byla někde na stáži nebo byla součástí nějakého mezinárodního projektu.

Byla jsem na týdenní stáži na jednom velmi prestižním pracovišti a jinak se snažím hodně objíždět konference a tam hledat kontakty, což se mi celkem daří. S některými lidmi, které jsem potkala na konferencích, si stále píšu, a je to hodně vědecky přínosné. Domnívám se, že není nezbytné odjet někam na půl roku. I z třídního pobytu se dá hodně vytěžit.

Od vášně pro přírodní vědy k vědám sociálním a současnému zaměstnání

Věnuješ se v Čechách výjimečnému výzkumnému tématu v oblasti sociálních věd a původně jsi studovala biologii. Jak ses vlastně dostala k tomu, co dnes děláš?

Náhodou. Na střední škole jsem se profilovala spíš přírodovědným směrem a chtěla jsem jít na medicínu. Tam mě naštěstí nevzali, ale přijali mě na přírodovědeckou fakultu. Nastoupila jsem tam a hned během prvního semestru pochopila, že to nepůjde. Měla jsem pocit, že vyučující jsou úplně vyhořelí. Vůbec se o nás studenty nezajímal, nikdo se s námi nebavil, jen jsme mechanicky plnili úkoly a počítali příklady. Bylo to hrozné. Tak jsem začala hledat, co bych studovala jiného a narazila jsem na zajímavý kombinovaný sociálněvědní obor. Musela jsem se hodně připravovat, protože jsem se vždy víc věnovala přírodním vědám než základům společenských věd, ale podařilo se mi tam dostat. Nejdřív jsem byla dost mimo, ale pak mě to začalo hodně bavit. Obecně mám takovou tendenci věnovat se věcem, kterým moc nerozumím (úsměv). Baví mě zjišťovat nové věci. Proto jsem také po bakaláři změnila fakultu, abych se pustila zase do něčeho trochu nového, co se na mojí bývalé fakultě tolik neučilo. A tam jsem se setkala s věcmi, kterým se dodnes věnuju.

Takže už během magisterského studia ses rozhodla dělat vědu?

To ne. Tím jak není zvykem, aby vyučující během bakaláře a magistra zapojovali studenty do svých výzkumných projektů, tak jsem byla spíš taková bezprizorní, než že by mě napadlo věnovat se výzkumu. Měla jsem ale štěstí, že jsem narazila na inzerát na výběrové řízení na pozici v našem oddělení, kde se mě u pohovoru zeptali, jestli chci dělat doktorát. To bylo poprvé v životě, kdy se mě na to někdo zeptal. Měla jsem pocit, že nesmím říct „ne“, protože by mě nevzali, a tak jsem řekla, že ano. A tak jsem získala svůj první úvazek v akademické sféře. Prostě moje dosavadní studium i profesní dráha jsou dílem náhod. A jsem za ně vděčná, protože mám svoji práci opravdu moc ráda.

O tom, proč práce v soukromém sektoru není variantou, i přes nespokojenost s podmínkami ve vědě

Co je podle tebe podmínkou úspěšné vědecké kariéry?

Většina seniorních vědců, které mám kolem sebe, má za sebou minimálně roční pobyt na nějakém vědeckém pracovišti v západní Evropě nebo v USA. A v tom vidím překážku vlastní vědecké kariéry. Mám tady totiž skvělou práci, v níž se mohu věnovat tomu, co mě zajímá, a mám nápady, jak to rozvíjet dál. Také máme skvělý kolektiv. Všichni jsou v pohodě, nikdo nerozsévá konflikty. Takže bych – logicky – nechtěla o tu práci přijít. Jsem šťastná, že jsem narazila na takhle skvělé místo v akademické sféře. Navíc jsem klasicky napsaná na třech grantech, kde jsem naslibovala věci, které musím splnit, a nemůžu si jen tak na rok zmizet. To bych vnímala jako podraz na svého šéfa.

To je vcelku paradoxní situace. Pracuješ ve vědě, a právě proto se ti obtížně splňují požadavky kladené na začínající vědecké pracovníky, vzhledem k tomu, že dlouhodobé zahraniční stáže se stávají například podmínkou ucházení se o juniorské granty Grantové agentury ČR.

Je to hloupý systém. Můj šéf je sice velký pohodář, se kterým je možné mluvit o čemkoli, takže kdyby to záviselo jen na něm, tak bych se s ním určitě mohla domluvit, že bych po skončení těch projektů vyjela a po návratu zase nastoupila, jenže takhle jednoduché to není. Ty projekty nezačínají a nekončí všechny zároveň a navíc já nemám institucionální úvazek, pracuju jen na ty projekty, takže pokud mě šéf nenapíše do dalšího projektu, můžu se vrátit a být bez práce. V tomto systému abys měla věšteckou kouli, abys mohla plánovat v horizontu několika let. Vždyť my s jistotou víme, co bude, maximálně rok dva dopředu.

Vzhledem k té velké nejistotě s prací ve vědě spojené, zvažovala jsi někdy, že bys z vědy odešla a dělala něco jiného?

Zvažovala, ale ne kvůli nejistotě, nýbrž kvůli výši příjmu. Zažila jsem období, kdy jsem měla tak málo peněz, že jsem byla opravdu zoufalá a přemýšlela, že půjdu někam do komerce. Tenkrát tomu odchodu zabránila domluva s nadřízeným, kterému se podařilo dostat můj plat na výši, která už neodpovídá dvěma třetinám mzdy pokladní v Lidlu (vesele)...

Pracovala jsi někdy v soukromém sektoru?

Právě že ano, i když ne přímo v oblasti výzkumu, a intelektuálně mě to ubíjelo. Nicméně s lidmi z firemního výzkumu se občas setkávám na konferencích a mám také o tamějším způsobu práce reference od spolužaček a spolužáků. A nutno říct, že mě to prostředí vůbec neláká. Nedávno jsem na konferenci viděla několik příspěvků z komerční sféry a většina z nich byla na hony vzdálená kvalitě, kterou na konferencích vidám od akademiků. Vyslechla jsem tam také hodně předsudků o akademické práci a několik kritických poznámek, které byly vyložené mimo mísu. Myslím, že lidé z komerce a lidé z akademie jsou prostě úplně

někde jinde. Práce v komerčním sociálním výzkumu by mě asi ničila nejen kvůli těm rozdílům mezi lidmi, ale i kvůli charakteru té samotné práce. Práce ve výzkumné agentuře je poměrně jednotvárná a povrchní. Přijde klient, řekne, co chce, což je většinou něco pro tebe naprosto nezajímavého, ty to uděláš, pak mu to odprezentuješ a je hotovo. Celý ten proces trvá týden a příští týden to samé nanovo pro někoho jiného. To bych se zbláznila. Smysluplná náplň práce je pro mě naprosto zásadní. A v tomhle bych žádný smysl ne-nacházela.

Tvé profesní ambice tedy zůstávají ve vědě?

Já nemám nějaké dlouhodobé plány. Jediné, co mám teď v plánu, je, že pokud se mi podaří obhájit odevzdanou dizertaci, budu tak šťastná, že se rozeběhnu po poli a budu hopsat radostí (smích). A až se uklidním, tak budu zase dělat to, co dělám teď. Spousta lidí v okolí se mě ptá: „Co budeš dělat po tom doktorátu?“ Oni si to představují jako nějakou školní docházku. Moje babička říká: „Až doděláš ten doktorát, mohla bys jít dělat nějakou práci, kde se platí hodně peněz – třeba do televize.“ (smích) A já jí na to odpovídám: „Babi, já makám, abych něco uměla, a pak bych šla dělat práci, na kterou nepotřebuju kvalifikaci?“ Občas je to legrace, občas je to trochu děsivé. Já prostě doufám, že díky tomu titulu budu moci dělat dál to, co teď, protože mě to moc baví.

Máš kolem sebe nějaké vědecké vzory, někoho, kdo by tě inspiroval a komu by ses chtěla v něčem podobat?

Na to se mi těžko odpovídá, protože já se v české oborové scéně příliš neorientuji. Nemám vůbec kapacitu číst práce lidí, kteří se věnují úplně jiným tématům než já. Nevím tedy, kdo je tady jak dobrý vědec v mém oboru. Polovina mojí práce spočívá ve čtení textů k mému výzkumnému tématu a ty jsou zahraniční provenience. Když pak přijdu večer domů, tak už si žádnou knihu neotevřu, ani beletrii ne, a pustím si nějaký hollywoodský trhák (vesele).

To naprosto chápu. Taky jsem beletrii nečetla ani nepamatuju. Ale ta původní otázka nemířila nutně na vědce ve tvém oboru. Týká se i osobních kvalit, přístupu k práci, studujícím a tak.

V tom případě bych opět vyzdvihla svoji mentorku. Překvapilo mě, kolik času mi byla ochotná věnovat, jen aby mi něco vysvětlila. A tuhle ochotu nezištně pomáhat pozoruji například i u některých svých spolužaček na doktorátu. To se mi hodně líbí a také si myslím, že obzvláště v tom našem zanedbaném oboru je takových lidí šířících „zadarmo“ osvětu potřeba.

Jakou vědkyní bys sama chtěla být?

Chtěla bych publikovat články v impaktovaných časopisech (vesele), nemít problém se uživit, což znamená získávat granty, a mít kontrolu nad tím, co můžu dělat.

Anežka

Pro studium biologie se Anežka rozhodla již na začátku víceleté gymnaziální docházky, během které získala i svůj první malý úvazek na Akademii věd. Vysoká škola ji v jejím rozhodnutí jen podpořila. Již během magisterského studia strávila jeden rok v zahraničí, kde následně absolvovala i celé doktorské studium. Nyní je již několikátým rokem zpět v Čechách a má před sebou úkol založit si vlastní oddělení. Zároveň by však chtěla ve svém životě najít místo i pro jiné věci než jen pro vědu. Najít větší rovnováhu pracovního a osobního života vnímá jako jednu z nejaktuálnějších výzev své kariéry.

„Uvědomila jsem si, že odborné znalosti a vědecké zkušenosti pro kariéru ve vědě nestačí.“

Mentoringem k rozvíjení komunikačních dovedností

Měla jsi nějakou zkušenost s mentoringem předtím, než ses přihlásila do našeho programu? Klidně i nějakou neformální, mimo institucionální programy.

S mentoringovými programy jsem žádnou zkušenost neměla. A neformální... (přemýšlí)? No, vlastně můj mentor v rámci vašeho programu fungoval již dříve jako můj neoficiální mentor. Je to můj kamarád, se kterým jsem už před začátkem programu mnohokrát diskutovala podobná témata, jakým jsme se pak věnovali i pod záštitou programu.

Aha. Proč ses tedy rozhodla z vašeho vztahu vytvořit formální mentorship, když jsi měla mentorovu podporu již léta předtím, než byl otevřen náš program?

Jednak bylo obtížné najít jiného mentora a jednak jsem si říkala, že bude zajímavé zkusit, jak bude naše spolupráce fungovat pod oficiální záštitou.

Jaký byl tvůj mentoringový cíl?

Měla jsem cílů víc a jeden z nich byl zlepšit se v komunikaci, zefektivnit svoje komunikační strategie vůči spolupracovníkům, nadřízeným i podřízeným. A můj mentor pracuje v jedné prosperující firmě, kde komunikuje každý den s klienty, a zjevně je v tom hodně úspěšný. Chtěla jsem s ním proto diskutovat různé pracovní situace, jak se v nich zachovat, jak si budovat vůči ostatním různé pozice, z nichž je pak možné snáz dosahovat různých cílů. Občas jsme spolu vyrazili i na výlety – známe se opravdu dlouho – a já jsem to brala jako další mentoringovou aktivitu, protože jsem ho pozorovala, jak například jedná s hotelovým personálem a tak. Ale aby to neznělo, že mu akorát stojím za zády a pozoruji (smích). On se ode mě také něco naučil. Už například použil pár mých komunikačních triků, dokonce několikrát i na mě (smích). Dost se bavil tím, jak čekal, kdy mi to dojde.

V čem byla pro tebe účast v programu nejpřínosnější, když jste s mentorem komunikovali podobně jako před vstupem do programu?

Uvědomila jsem si, jak těžké z všednodenních situací. Začala jsem nacházet mentoring tam, kde jsem ho dříve neviděla. Jsem teď víc citlivá na pozorování dění kolem sebe. I když, aby to nevyznělo, že se ze mě stala nějaká agentka. Zas tak moc se mi to nedaří (smích).

A z těch konkrétních programových aktivit mi přišel nejpřínosnější úvodní workshop. Sice jsem o nějakých svých dlouhodobějších cílech přemýšlela již předtím, ale nikdy jsem jim nevtiskla konkrétnější podobu, to

až během workshopu. Také mi přišla přínosná ta část, kdy jsme měli ve dvojici vyzpovídat druhého a pak vytvořit jeho obraz za 15 let. Kromě toho, že je to celkem legrace, se člověk může dozvědět překvapivé věci o tom, jak působí na druhé podle toho, jaký obraz mu vytvoří. A obraz sebe sama, který jsme si vytvářeli potom, mi stále visí nad postelí. Udělala jsem si koláž z barevných papírů, v takových pozitivních barvách. Takže kdykoli jdu spát, vidím svoji zářnou budoucnost (smích). Klidně bych si ten workshop zopakovala, abych si tu vizi musela znázornit znova a viděla, jestli tam je nějaký posun.

Zmínila jsi, že jsi měla mentoringových cílů víc. Jaké byly ty ostatní vedle zlepšení se v komunikačních dovednostech?

Ještě se chci naučit relaxovat a oddělovat pracovní a soukromý život. Chci umět vypnout a nemyslet na práci.

A jak se ti je podařilo naplnit?

Ten work-life balance prozatím nijak zvlášť, ale už se o něj alespoň aktivně snažím. Nicméně pro tento cíl jsem si žádného mentora nenašla, to už nebylo v mých silách. Zopakovala jsem si však za tímto účelem kurz time managementu a ten mě určitě postrčil, abych začala něco dělat. Budoucím mentees bych ale doporučila, aby se snažili být v hledání mentorů aktivnější než já (vesele).

A co se týče té komunikace, uvědomila jsem si, že výzkumné znalosti a zkušenosti pro kariéru ve vědě nestačí. Čím výš postupuji na pomyslném kariéřním žebříčku, tím víc zjišťuji, že člověk nemusí být až tak excelentní, ale musí se umět prodat. Na tom závisí, co si v různých pracovních jednáních vydupe, jaké podmínky práce bude mít. Já jsem vždycky věnovala pozornost jenom té vědecké stránce věci. S nástupem do postdoktorského studia jsem musela začít intenzivněji bojovat o svoji pracovní pozici a pozici svého týmu. Zjišťuji, že jestli chci opravdu dělat vědu, budu se muset, pro mě trochu paradoxně, méně věnovat vědě a zaměřit pozornost i na tu komunikaci. Zapojení se do mentoringového programu a spolupráci s mentorem vnímám jako první krok tímto směrem.

Jak probíhá dál tvoje komunikace nebo spolupráce s mentorem po ukončení programu, když je to vlastně tvůj dávný kamarád?

Samozřejmě se o některých věcech budeme bavit stejně jako dřív, ale chtěla bych čerpat inspiraci i od jiných lidí. Konkrétně mám teď na mysli jednoho z mých nadřízených, který je, podle mě, skvělý manažer, skvěle zvládá různá jednání, umí vyklouznout z nejrůznějších situací, obrátit jednání nečekaně ve svůj prospěch. Vnímám ho jako takového mentoringového následníka. Už jsem se ho zeptala, zda bych s ním mohla jet na zasedání jednoho našeho projektového konsorcia. Chci ho vidět „v akci“. Jsem moc ráda, že souhlasil. Vědecky mě to nikam neposune, ale určitě se tam mám co naučit po té vyjednávací, vlastně by bylo možné říct politické stránce.

Bylo pro tebe nějakým způsobem přínosné i setkávání s ostatními mentees na kurzech osobního a profesního rozvoje?

Bohužel moc ne, protože v daném ročníku byla většina z nich teprve v doktorském studiu, takže řešila věci, které pro mě byly aktuální před pěti a více lety a teď už jsou passé. Nebyl tam skoro žádný jiný postdok, se kterým bych si mohla popovídat například o tom, jak založit a řídit vlastní tým, což je pro mě teď téma číslo jedna.

Vím, že máš zkušenost i s koučingem. Jaký vnímáš rozdíl mezi ním a mentoringem?

Kouč by tě měl navést, aby sis své cíle a cestu k nim našla sama. Neradí ti, co a jak bys mohla udělat. To naopak dělá mentor. Přijdeš za ním s nějakým problémem, se kterým, předpokládáš, má sám zkušenost, a on řekne: s tím jsem se také setkal a tenkrát jsem udělal tohle, ale dnes bych to udělal spíš takhle, takže ti doporučuju, abys to udělala takhle. Kouč s tebou spíš dělá různá cvičení na zamýšlení a dává ti domácí úkoly.

O touze svobodně bádát a usadit se a o možnostech jejího naplnění v Čechách

Jak ses vlastně dostala k tomu, co dnes děláš?

Pro studium biologie jsem se rozhodla už někdy v šesté třídě základní školy, respektive v paralelní třídě víceletého gymnázia. Začala jsem tenkrát navštěvovat přírodovědný kroužek domu dětí a mládeže, kde jsem poznala spoustu budoucích kamarádů-kolegů, kteří toužili poznávat to samé, co já – jak funguje příroda, jak fungují rostliny a zvířata, jak to všechno do sebe zapadá. Ke konci gymnázia jsem začala pracovat jako laborantka na jednom ústavu Akademie věd. Takže zatímco mnozí spolužáci ještě v maturitním ročníku netušili, co dál, já jsem měla jasno. A nezklamala jsem se. Na vysoké škole jsem zjistila, že je to přesně to, co jsem chtěla. Začala jsem vyjíždět do ciziny, na magisterském studiu jsem strávila rok v zahraničí, kde jsem nakonec absolvovala i celé doktorské studium.

Jak se gymnazistka dostane k práci na Akademii věd?

Dělala jsem tam středoškolskou odbornou činnost a díky tomu jsem získala miniaturní úvazek, v podstatě úplně směšný, ale o to mi tenkrát nešlo, chtěla jsem dělat vědu.

Doktorské studium tedy pro tebe bylo asi samozřejmostí.

Chtěla jsem dělat vědu a v té je doktorát nutností. V laboratoři jsem strávila mnoho času již při přípravě bakalářské a diplomové práce a uvědomila jsem si, že i když je to krásná práce, tak já bych ráda změnila téma a byla více venku na vzduchu, v terénu a také měla víc prostoru pro kreativitu. A to by bez doktorátu nešlo. Bez něj bych mohla být laborantkou nebo technickou asistentkou. Analyzovala bych vzorky z cizí výzkumné práce a nemohla bych ten výzkumu, jeho směr a obsah, sama ovlivňovat.

A máš dnes takovou svobodu v bádání, jakou sis představovala, než jsi šla na doktorát?

V podstatě ano. Hned od nástupu na současné pracoviště jsem dostala úplnou volnost rozvíjet své téma, které jsem si sem „dovezla“ ze svých zahraničních pobytů. Do té doby se mu v Čechách nikdo nevěnoval. Poslední léta jsem tedy strávila sháněním financí a přesvědčováním ostatních, že to téma opravdu má smysl. A snad se mi to podařilo. Už se mi rýsuje i možnost založit vlastní oddělení. Ale to teď trochu od-
daluji. Ještě se snažím co nejvíc naučit od svého přímého nadřízeného. Je teď vlastně mým mentorem v ta-
kových těch provozních, projektových záležitostech. Například, jak vypisovat výběrová řízení a jak si vybírat
spolupracovníky do týmu. Ale těším se na to. Začínat něco na zelené louce je sice náročné, ale na druhou
stranu stát u zrodu něčeho nového je vzrušující.

V každém případě to je velký úspěch, gratuluju! Jak probíhal tvůj návrat po doktorském studiu v zahraničí do Čech? Nezvažovala jsi ještě nějakou postdoktorskou pozici v zahraničí, třeba v jiné z těch zemí, kde se rozvíjí tvé výzkumné téma?

Ne, ne. Chtěla jsem se už vrátit zpátky, hovořit česky a jednat s lidmi s podobnou mentalitou, u nichž vím, co od nich očekávat. Proto jsem se snažila zjistit, kde by bylo možné v Čechách moje téma dále rozvíjet a začala jsem sama aktivně oslovovat vedoucí různých pracovišť v ČR. A můj současný nadřízený byl nej-
rychlejší, odepsal mi ještě ten den a bylo hotovo, měla jsem pracovní pozici (vesele).

Wow, to šlo opravdu rychle. On už tě znal předtím, že to bylo tak hladké?

Ne. Poslala jsem jen CV, reference a samozřejmě popis toho tématu a svoji vizi, co s tím dál. Asi ho zaujala právě ta vyhlídka spolupráce s dalšími zahraničními pracovišti, s nimiž jsem už v té době byla v kontaktu. Moje téma se totiž v tuto chvíli dělá jen v několika zemích, takže téměř všichni, kdo se o něj zajímáme, se
známe a pracujeme na společných projektech.

**Lákalo tě zpátky do Čech kromě jazyka a povědomé mentality lidí kolem tebe i něco, co by se týkalo spec-
ificky českého vědeckého prostředí?**

Líbí se mi, že když člověk získá doktorát, nejlépe někde v cizině a vrátí se zpátky, má možnost věnovat se
vlastnímu tématu, které si přinese odjinud, rozvíjet ho a potom si třeba i vytvořit vlastní oddělení. V ze-
mích, kde jsem pobývala, toto není pravidlem. Širší svobodu ve výběru tématu člověk získává až po dosa-
žení „junior profesury“. Do té doby pracuje pod nějakým profesorem, na jeho projektech či projektech
souvisejících s vědeckou misí oddělení. Samozřejmě je snaha si podávat vlastní granty, ale na to většinou
nezbývá moc času. Po ukončení projektu je pak ve zvyku se přemístit na jinou vědeckou instituci, nejlépe
změnit i stát, s cílem naučit se co nejvíce. Úplnou volnost, ale na druhou stranu i velkou zodpovědnost
člověk získá až po delší cestě směřující k pozici vedoucího oddělení nebo profesora.

V Čechách máme možnost zůstat po doktorátu na jednom místě delší dobu, budovat si tým a rozvíjet dlou-
hodobé výzkumné perspektivy. Například já si už teď mohu plánovat, co budu zkoumat za šest let, protože
mě moje instituce podporuje k podávání projektů směřujících k dlouhodobějším cílům.

To je fajn, že to u vás na ústavu takhle funguje. Nicméně se obávám, že na mnoha jiných pracovištích jsou také zvykem spíše kratší smlouvy, v jejichž režimu je těžké plánovat jak výzkum, tak osobní život.

Já se domnívám, že ideálně by každá kariérní fáze měla probíhat na jiné instituci, nejlépe v jiné zemi. Ale zároveň si myslím, že v postdoktorské fázi by už člověk měl dostat možnost se trochu usadit, mít nějakou jistotu, tedy ne smlouvy na rok, ale na několik let nebo nejlépe na dobu neurčitou, o čemž se mladým vědcům začínajícím vědeckou kariéru v českém prostředí může často jen snít. Tedy vědět, kde má člověk svůj domov. Jedna věc je usadit se a mít určitou jistotu, druhá je pak snaha stále se učit, rozvíjet se, posouvat vědu dále. To lze mimo jiné docílit častými, třeba i krátkodobými vědeckými stážemi na renomovaných vědeckých institucích v cizině. K tomu není až tak nezbytné každý rok dva měnit zaměstnavatele a zemi, kde žiji. Můj život posledních čtyř let sestává z častých vědeckých pobytů v různých zemích. Budoucnost vědy je dle mého názoru ve spolupracích, v interdisciplinárním pojetí vědy. Snažit se pochopit určitýjev nejen z jednoho úhlu pohledu, ale i z mnoha dalších.

Určitá míra jistoty je nutná jak pro kvalitní osobní život, tak pro kvalitní vědu. Já se například věnuji spíše dlouhodobějším experimentům, a jeden větší projekt, který mám v hlavě, potřebuje naplánovat třeba až sedm let předem. Kdybych měla pozici jen na dva roky a věděla, že pak budu muset zase jinam, tak by vůbec nemělo smysl takové experimenty začínat, přestože mohou být pro rozvoj oboru velice důležité.

O tom, že věda není jediné životní poslání ani obyčejná práce

Máš nějakou inspiraci kolem sebe, jak lépe sladovat práci a soukromí?

Já bych řekla, že jsou tři typy nebo skupiny vědců. První skupinu tvoří lidé, kteří jsou zapálení workoholici, schopní pracovat dvanáct čtrnáct hodin denně, včetně víkendů. Posouvají vědu kupředu, ale nemají téměř žádný osobní život. Žijí jen pro vědu a věda je uspokojuje. Druhá skupina je taková umírněnější. Představují ji vědci, kteří když jsou v práci, tak jedou naplno, ale nedávají tomu úplně všechno. Vedle vědy mají i osobní život a zvládají to vybalancovat. Snaží se dělat dobře obojí. A pak je ještě třetí skupina, která bere vědu jako práci, job, z kterého se dá relativně dobře přežít a je to přitom zábavnější než pracovat ve firmě. Takže si odpracují svých osm hodin, vypijí si kávičku a jdou domů.

Já jsem měla pocit, že dlouhodobě se tímto třetím způsobem ve vědě udržet nedá. Vědecké pracovní prostředí je čím dál tím více konkurenční, člověk se musí pořádně otáčet, aby dostal všem nárokům.

Myšlím, že hodně záleží na tom, kdo je nadřazený a zda vůbec ví, co lidé pod ním dělají.

Kam patříš ty? Do jedničky nebo do dvojky?

I když to tak může na první pohled vypadat, nepatřím mezi ty bláznky z první skupiny, resp. se snažím mezi ně nepatřit. Moji přátelé by mě však, obávám se, jednoznačně zařadili do první skupiny. Mě vědecká činnost úplně nenaplnuje, potřebuji mít v životě i něco jiného než práci. Chtěla bych tedy patřit do druhé

skupiny, jenže je pro mě velmi těžké toho dosáhnout, protože se snažím dělat dobrou vědeckou práci s cílem získat nové vědecké poznatky, které posunou naši vědu alespoň o trochu dále. Většinou mám daleko více nápadů na projekty a experimenty, než kolik jsem vůbec schopná zvládnout. Snažím se dělat všechno dobře a správně, abych se pod to mohla podepsat, a tím velice snadno sklouzávám do té „jedničky“. Musím se naučit vyrovnat s tím, že ne všechny věci jsou udělané nejlíp, jak to jde, jinak se mi ten work-life balance bude dosahovat těžko.

Navíc mi tu rovnováhu práce a osobního života komplikuje fakt, že můj partner je dlouhodobě v zahraničí. Když vím, že na mě doma nikdo nečeká, nemám proč spěchat z práce a pak se v ní lehko zaseknu dlouho do večera, což si pak vyčítám. Vždyť jsem mohla dělat něco jiného, sportovat, pohybovat se přírodou! Nedaří se mi držet si v nepracovních aktivitách pravidelný režim. A ne jen kvůli trávení času v kanceláři, ale i kvůli častému cestování. Jsem pořád jednou nohou pryč, nejčastěji pracovně. Jak jsem již naznačila, moje téma se rozvíjí v několika málo zemích a já mezi nimi pořád pendluji. Takže moje pokusy chodit pravidelně na jógu nebo na jazyky vzaly prozatím vždy za své.

Nebyla by tedy cesta, jak dosáhnout „přeřazení“ do skupiny číslo dvě, najít si práci tam, kde máš i partnera a přátele?

Bohužel to není tak snadné. Mé výzkumné téma se stěhuje spolu s lidmi, kteří jej dělají. A tam, kde mám většinu přátel, se to téma aktuálně utlumuje, protože jeho hlavní reprezentanti se přesunuli na jiný výzkumný institut. Sladování pracovního a osobního života v současném systému fungování vědy je složité. Momentálně vlastně přemýšlím, zda to celé vůbec dává smysl. Jestli mě těch „pár popsaných stránek“ ročně uspokojuje natolik, abych se tomu věnovala celý život. Pár stránek a ta spousta práce, která za tím je! I když to neplatí pro každého...

Ale sama vím, že věda je mým celoživotním posláním, snahou o poznání a rozšíření obzorů. A pokud by někdy došlo na lámání chleba, asi bych dala přednost vědě před soukromým životem.

Jak to myslíš?

Moje současné pochybnosti o smyslu vědecké práce a kariéry vyvěrají částečně i z mojí zkušenosti posledních let se spoluprací s lidmi ze skupiny číslo tři, tedy s lidmi, co vnímají vědu jen jako job. Obzvláště v některých zemích lidé přistupují k vědecké práci jinak. V jedenáct jdou na kávu, ve dvanáct na obídek a ve dvě zase na kávu. A když mají rýmičku, tak prostě nepřijdou. Spolupracovat s takovými lidmi mě stojí hodně nervů a energie, protože mně to nedá a odpracuju to i za ně, abych předešla tomu, že se experimenty za velké peníze pokazí a „naměřená“ data půjdou do koše. Jenže oni se pak bez rozpaků připiší na publikace. A ještě jsou na ty publikace pyšní... Mnozí si na tom staví svoje vysoké sebevědomí, i když vlastně není na čem. A jak se tak navzájem všichni píší na publikace, tak pak jich mají ve výkazu třeba i patnáct za tři roky. Nevím, do jaké míry mohu se svým opačným přístupem těmto lidem konkurovat. Navíc, když oni to podávají jako: „Hele, co ty tady děláš? Ty máš za tři roky jenom jednu publikaci?! Sice

v Nature, ale jenom jednu!“ Z toho jsem teď značně rozladěná. Ale zase je fakt, že kdyby byl člověk v týmu samých workoholiků, také by to asi nebylo nejlepší. Ideální tým si představuji tak, že je namíchaný z lidí mezi jedničkou a dvojkou, hlavně z lidí, kteří jsou vysoce motivovaní posunout vědu dále, dělat dobrou práci. Nejdůležitější je motivace. Neustále sám sebe motivovat k dobré práci je nutnost. Je to otázka sebekázně, trpělivosti a cílevědomosti.

Takže tvoje pochybnosti, zda ve vědě zůstat, pramení z nespokojenosti z přístupu lidí kolem tebe, než že by tě přestávala bavit samotná výzkumná činnost?

Výzkum mě baví dál, jenom je otázka, jestli se chce člověk dál realizovat v tomto systému. Jestli mu stačí ta chabá ocenění, která za svou práci sklízí. Cítím, že jsem se ocitla na rozcestí, a nejsem si jistá, kudy se vydat. I když ve skrytu duše vím, jakým směrem budu pokračovat. Vždy je to jen otázka přesvědčit sebe sama, najít dostatek energie na novou motivaci.

Vzhledem k tomu, že občas přemýšlíš o odchodu z vědy, máš nějakou konkrétnější představu, co jiného bys chtěla dělat?

Nejraději bych si pořídila dřevěný domeček, k tomu malou farmu, pár zvířátek a žila si někde úplně o samotě v horách (smích). Jak vidno, jsem přepracovaná, musím se trochu zregenerovat a podívat se na všechno trochu s nadhledem. Protože jinak je mezi mými plány i habilitace a profesura. Chtěla jsem už i učit, ale prozatím se mi to nevěšlo do mého diáře napěchovaného služebními cestami. Ale až pod sebou budu mít více studentů, zejména doktorandů, budou moci částečně jezdit místo mě na měřicí kampaně a já budu moci vedle výzkumu i pravidelně učit.

Proč je pro tebe habilitace důležitá, když nepracuješ na univerzitě, ale na Akademii věd?

Vnímám habilitaci a následně profesorský titul jako ocenění vědecké činnosti, která mají i v zahraničí váhu. Jinak na vědeckou činnost v Akademii věd doktorský titul samozřejmě stačí.

Vzhledem k tomu, že jsi ve vědeckém prostředí už vlastně od střední školy a máš našlápnuto na pozici vedoucí oddělení, co bys doporučila začínajícím výzkumníkům nebo lidem, kteří teprve uvažují o tom, že by šli na doktorát?

Já bych řekla, že je nejdůležitější být aktivní a jít si za svými cíli. Například, pokud chtějí získat doktorát v zahraničí na nějaké prestižní univerzitě, je třeba zavčas hledat, jaký tým by se jim líbil, a začít shánět možnosti financování, různé druhy stipendií, psát návrhy projektů. S dobrým stipendiem člověk získává příležitost plně se věnovat vědecké činnosti, protože nemusí být zaměstnán jinde. Má pak i volnější vztah s vedoucím týmu, protože není placen z jeho peněz. A zároveň tím, že není placen ani z peněz dané instituce, po něm nikdo nemůže požadovat nějaké pomocné sekretářské práce, respektive může, ale on se může ohradit, že je placený za něco jiného a musí se věnovat výzkumu a psaní, ne kopírování.

Studentům, kteří přemýšlejí o vědecké kariéře, bych tedy doporučila zamyslet se předem nad svými dlouhodobými pracovními cíli. Čeho chtějí v budoucnu dosáhnout, co je pro ně v životě důležité. Budou schopni brát vědu jako životní poslání a věnovat jí daleko více času a energie, než za co jsou placeni? Pokud ano, pak přeji všem mnoho úspěchu a trpělivosti na dobrodružné cestě za poznáním.

Antonie

Antonie měla díky rodině od dětství blízko k přírodě a po gymnáziu tak její cesta automaticky vedla k přírodním vědám. Na doktorátu se začala věnovat novému tématu a v mentoringu proto hledala někoho, kdo by jí poskytl odbornou podporu. Díky bývalé kolegyni z programu se dostala k laboratorní praxi a dnes pracuje v nemocniční laboratoři. Ráda vidí výsledky a praktické dopady své práce, což se však podle její zkušenosti neslučuje se základním výzkumem, jehož dopady bývají často v nedohlednu. I po dokončení doktorátu proto plánuje zůstat spíše v praxi.

„Zkušeného odborníka se mi jako mentora získat nepodařilo, ale peer mentoring zafungoval skvěle.“

Mentoringem do laboratoře a k poznání sebe sama

Měla jsi nějakou zkušenost s mentoringem, než ses přihlásila k nám do programu? Třeba neformální, z nějakého kroužku?

Ano, když jsem začínala jako vedoucí v našem turistickém oddílu, tak tam byl vždycky nad námi ještě někdo, kdo nám poskytoval zpětnou vazbu a radil nám. Nebyli to přímo mentoři, ale vlastně naši vedoucí, kteří nám předávali své zkušenosti. Takže jsem myslela, že půjde také o takové vedení.

Takže jsi zrovna něco takového potřebovala?

Vlastně ano. Začala jsem s jiným doktorským tématem, než jakému se věnoval můj školitel, a potřebovala jsem hlavně odbornou podporu. Také mě hodně zajímaly nabízené kurzy. Některé jsem znala ze školy, ale říkala jsem si, že čím více jich projdu, tím lépe. Například identifikaci silných a slabých stránek jsem už kdysi absolvovala, ale všechny ostatní kurzy pro mě byly nové.

Na úvodních workshopech jste vypracovávali mentoringový plán, ve kterém jste si stanovovali konkrétní cíl pro daný rok. Jaký byl ten tvůj?

Chtěla jsem se dostat někam do laboratoře a naučit se tam pracovat tak, aby se mi pak podařilo získat zaměstnání. Také jsem si říkala, že mi mentoring může pomoci získat užitečné pracovní kontakty.

A povedlo se?

Mentora jsem sice neměla, ale laboratoř mi nakonec vyšla, na čemž měla velkou zásluhu jedna z bývalých účastnic programu. Setkáním s ní a prací v laboratoři jsem si rozšířila i ty pracovní kontakty, takže se mi nakonec i bez mentora povedlo dosáhnout toho, co jsem si na začátku stanovila.

Jakého mentora jsi hledala?

Téma mojí disertační práce pro mne bylo nové, a jelikož jsem se na tomto poli předtím nijak nepohybovala, hledala jsem opravdu kapacity v oboru. Také jsem doufala v nějakou inspiraci, pohled zvenčí té instituce, na které jsem byla.

Proč jsi nakonec žádného mentora neměla?

Když se na to koukám zpětně, tak si říkám, že jsem asi zvolila těžko dosažitelné mentory. Oba jsou to velice vytížení lidé, u kterých je někdo jako já asi to poslední, na co mají čas. Oběma jsem napsala e-mail,

ale ani jeden se vůbec neozval, což mě mrzelo. A samozřejmě mě to odradilo od toho, abych zkusila oslovit někoho dalšího. Podobná situace už se mi totiž stala dříve – domlouvala jsem si praxi, dotyčnému profesorovi jsem psala snad desetkrát a pak už mi to bylo hrozně trapné. Takové uhánění mi přijde velmi potupné.

To mě mrzí, protože se nám to téměř nestává, a to ani se zahraničními mentorkami nebo mentory. Když už výjimečně odmítnou, tak se omluví, že nemají čas.

Měla jsem prostě smůlu (úsměv).

Jak ses dostala do zmiňované laboratoře?

Vlastně úplně oklikou. Potřebovala jsem dělat nějaké experimenty a v laboratoři, kde jsem je prováděla předtím, se zrovna věnovali něčemu jinému a nechtěli do toho míchat nic dalšího. Takže jsem hledala jiné prostory a napadlo mě zeptat se kamarádky, která mě upozornila na mentoring, zda o něčem neví. A protože pracovala ve výzkumném centru, kontaktovala svoje kolegy a laboratoř pro mou práci se podařilo sehnat. Když jsem tam šla poprvé, měla jsem trochu obavy, jaké to bude. Ale když mě chtěla kamarádka seznámit se správkyní laboratoře, nebylo to ani třeba. Šlo o bývalou mentee z programu, takže jsme se znaly z mentoringových kurzů. Nejprve jsme nevěděly, že jsme takhle propojeny, ale když jsme to zjistily, tak to bylo příjemné a posunulo to naše setkávání o level výš.

Takže jsi nakonec měla tzv. „peer mentorku“, tedy vrstevnici, která ti radila z podobné pozice, na jaké jsi nyní ty?

Ano, byl to takový velice neformální peer mentoring.

Jak probíhala práce v té laboratoři?

Bylo to super. Chodila jsem tam asi tři měsíce a dělala si pokusy. Nebylo to dlouho, ale stačilo to. Navíc to bylo výhodné i z další strany – s jedním člověkem z té laboratoře jsem zůstala v pracovním kontaktu dodnes. Myslím, že mi to dokonce pomohlo k mé současné práci. Celkově to tedy bylo velice přínosné.

Sice jsi neměla mentora, kterého jsi chtěla, ale pravidelně jsi chodila na kurzy osobního a profesního rozvoje. Pomohly ti s nějakou konkrétní situací?

Kurz o odborném psaní a publikování mi opravdu pomohl s článkem. Dostali jsme od lektorky prezentaci, kterou jsem při psaní hodně využívala a dávala jsem ji k dispozici i dalším doktorandům, když si nevěděli rady. Ale všechny kurzy se mi moc líbily. Třeba projektový kurz byl super, jen je škoda, že teď nejsem ve vědě, tak ho úplně nevyužiju (smích). Také kurz o silných a slabých stránkách byl skvělý, šli jsme do hloubky, spoustu věcí jsem si ujasnila.

Doktorát jako informační chaos

Čím tě přírodní vědy nadchly?

My jsme měli na gymnáziu skvělou učitelku biologie, a když jsme brali témata, která mě obzvlášť bavila, tak jsem si říkala: tomu bych se chtěla v životě věnovat. Navíc má celá naše rodina vystudovanou zootechniku a zvířata máme i doma, takže přírodní vědy, konkrétně živočišné, byly logická volba.

Jak probíhá tvůj doktorát?

Teď mám přerušené studium, dopisuji disertaci a zároveň pracuji na plný úvazek v nemocnici. V rámci doktorského studia jsem byla rozkročena mezi dvěma institucemi; na jedné jsem měla kancelář a školitele a na druhé jsem dělala pokusy, ale bez zázemí a vedení. Veškeré problémy během pokusů jsem musela řešit přes telefon a často mi školitel ani neporadil, protože s tím neměl zkušenosti. Takže i proto jsem hledala mentora, který by mi pomohl zorientovat se nejen v tom, jak to kde funguje, ale také proniknout do tématu.

Tvůj školitel ti s tématem pomoci nemohl?

On se mu bohužel věnuje spíše okrajově, takže jsem se toho od něj nemohla tolik dozvědět a nějaké informace mi chyběly. Sice jsem měla od druháku školitele-specialistu, ale ten měl svůj tým, své doktorandy a neměl čas se mi úplně věnovat. Když jsem něco potřebovala, tak to zajistil, ale že by se mnou probíral nějaké pokusy, to vůbec.

Vnímáš nějaký rozdíl mezi školitelem a mentorem? Nebo je to pro tebe totožné?

Já si to představuji tak, že školitel by se mi měl více věnovat a být dosažitelný, zatímco mentorovi bych se měla více přizpůsobovat já. A co se týká nějakých výsledků, tak si představuji, že by se mentor podíval na to, co vyprodukuji se svým školitelem, a řekl mi k tomu své připomínky. Pro mě školitel sice dostupný byl, ale vzhledem k jeho odlišné specializaci byl pro mě jeho přínos omezený.

Byla jsi v rámci doktorátu někde v zahraničí?

Byla jsem na měsíc v Japonsku. Dostala jsem se tam náhodou díky kamarádovi, který měl tuhle spolupráci napsanou ve svém projektu.

Takže se síťováním jsi ve škole úplně problém neměla (smích)!

Ano, to fungovalo tak, jak mělo. A když jsem zrovna nikoho neměla, tak se vždycky stala nějaká náhoda, třeba jako mentoring, a někdo se objevil. Ale cíleně jsem nikoho nevyhledávala.

Překvapilo tě na té stáži něco?

Asi to, že to tam funguje vesměs stejně jako tady. Také musejí psát granty, také jsou placeni převážně z grantů, také musí hodně publikovat a jezdit na konference. Takže v principu to bylo úplně stejné.

O vědě jako nekonečné práci bez viditelného dopadu do praxe

Chválila jsi kurz projektového řízení s tím, že ho bohužel nevyužiješ, protože už nejsi ve vědě. S myšlenkou na návrat si už tedy ani nepohráváš?

Ani ne (úsměv). Moje zkušenost z vysoké školy je taková, že se tam „jede“ na články, a to asi není úplně pro mě. Vytváří to velký stres. Když jsem šla na doktorát, tak jsem si říkala, že vědec je někdo, koho to baví, kdo má strašně moc informací, spoustu toho ví, dává věci do souvislostí a dodržuje etické zásady. A také se podílí na výuce. Ale realita je jiná. Všichni mají strašně moc povinností, pořád nestíhají a shánějí peníze, smlouvy mají většinou jen na rok na grantech. Vědec je nadšenec, který je ochoten trávit vědou téměř veškerý svůj čas, většinou i na úkor rodiny. Navíc je to prostředí často neetické a na články se píše jako spoluautoři lidé, kteří tu práci vůbec neviděli. Mám pocit, že dnes musí být vědci strašně psychicky odolní lidé, kteří se nesmějí nechat zlomit. A mně se v takovém prostředí být nechce.

Takže samotné bádání by tě bavilo, ale nelíbí se ti vědecké prostředí?

Ne tak docela. Také jsem totiž zjistila, že nejsem ten pravý typ pro základní výzkum. Mně se hrozně líbí pracovat v nemocnici. Ve vědě, když jsme udělali nějaký pokus, tak nám to otevřelo dalších milion otázek, což bylo skvělé. Ale co s tím? Vydá se z toho nějaký článek, ale člověk vlastně nevidí žádný praktický dopad a nikdy to není u konce. To pro mě bylo takové demotivační, nenaplňovalo mě to. Zatímco teď v nemocnici vím, že udělám nějaký test a podle toho se bude léčit konkrétní pacient. Je to pro něj životně důležité. Já samozřejmě vím, že bez té vědy by nebyly ani ty testy, které provádím, ale ten výsledný efekt konkrétní vědecké práce je příliš v nedohlednu. Než to vejde do praxe a dostane se to k pacientům, tak je to třeba dvacet let.

Co tě na vědecké práci bavilo nejvíc?

Mě bavila ta praktická část v laboratoři. Když jsme udělali experiment, dařilo se a měli jsme nějaké výsledky. Nebavilo mě shánět peníze, psát články nebo třeba chodit na konference. A bohužel ta administrativa v kanceláři tvoří třeba kolem sedmdesáti procent práce, laboratoř je jenom ten zbytek, taková třešnička na dortu. Neříkám, že to jde dělat jinak, ale mě to tak prostě nebaví.

Jaké máš další plány?

V prvé řadě dodělat doktorát. A pak bych ráda zůstala pracovat tam, kde jsem. Teď jsem sice jen zástup za mateřskou, ale doufám, že to nějak dopadne a nebudu si muset hledat něco jiného.

Potřebuješ pro tuto práci v nemocniční laboratoři doktorský titul?

Oficiálně ne, ale v mém konkrétním případě by mi jen inženýr asi nestačil, protože veškeré praktické zkušenosti jsem se naučila až na doktorátu.

Máš na své pozici možnost nějakého kariérního posunu?

Mohu si udělat atestaci a posunout se v podstatě na vedoucí pozici, což je super. Líbí se mi, že se tu člověk musí pořád vzdělávat, chodit na stáže, pracovat na sobě. I ta věda v tom může být, kolegové píšou články, jezdí na konference, takže se dá skloubit jak praxe, tedy diagnostika, tak věda. Tímhle směrem bych se také mohla dát. Ale jsem tam teprve chvíli, tak uvidíme.

Elizabeth

Elizabeth získala doktorát z mezioborové disciplíny v přírodních vědách. Její cesta k vědecké profesi však nebyla úplně plynulá – již před nástupem do doktorského studia si vyzkoušela roli středoškolské učitelky, v dalších letech jí pak do kariéry promluví narození dětí. Dnes má Elizabeth stálou vědeckou pozici a těší se, až bude mít v budoucnu vlastní výzkumnou skupinu.

„Mentoring mi dodal novou perspektivu.“

Mentoringem k informacím o fungování vědy

Proč ses přihlásila do mentoringu?

Měla jsem pocit, že potřebuji více praktických informací o tom, jak to chodí ve vědě, jaké mám grantové možnosti a podobně. Vždycky jsem si představovala, že věda je prostě jenom věda. Že něco zkoumáš a to je celé. Jenže potom jsem zjistila, že to tak není a že je potřeba zvládnout i administrativu a znát i věci okolo – jaké jsou grantové možnosti, co po mně někdo chtít může a co už ne. A protože o sobě vím, že jsem líná a nechci to všechno číst, je pro mě jednodušší někam takhle dojít a informace si poslechnout. Proto často chodím na různé konference a školení, protože se tam spoustu věcí dozvím rychleji, než když o té problematice budu číst tisíc článků. Nakonec jsme se takhle s manželem vzdělávali oba, protože jsem mu říkala všechno, co jsem se na různých vašich kurzech a přednáškách dozvěděla.

Se školitelem jsi tyhle věci neřešila?

On mi občas něco vysvětlil, ale měla jsem pocit, že ty informace filtruje a vybírá si, co mi řekne. Vlastně mě ani moc nepovzbuzoval, abych doktorát vůbec dodělala – říkal, že to s dvěma dětmi nezvládnou, že to nepotřebuji. Možná na mě z pozice muže koukal jako na ženu v domácnosti, která občas zajde do práce, udělá dobře svou práci a přispěje dobrou myšlenkou. Ale nevím. Asi by se mu hodilo, kdybych tam zůstala na pozici spolehlivě pracujícího technika.

Tvoje spolupráce s mentorkou nakonec nevyšla. Čím to bylo?

Chtěla jsem s ní řešit hlavně svou postdoktorskou stáž. Měly jsme jednu schůzku, kde mi hodně poradila a řekla mi, jak to chodí, ale potom už jsme se nesešly, nebylo to nutné.

Na jedné z mentoringových přednášek jsem se ale seznámila s jistou bioložkou, se kterou jsme si padly do oka. Podle jejího názoru však žena může mít buď rodinu, nebo kariéru ve vědě, protože obojí je nereali-zovatelné. To mě trochu překvapilo, protože já stále doufám v obojí. Ona sama se rozhodla pro vědu a ro-dinu tedy nemá. Nicméně jsme si popovídaly a dodnes jsme spolu v kontaktu. Je taková moje neformální mentorka.

Takže ti program v něčem pomohl?

Určitě. Klíčovým momentem pro mě asi byla výroční přednáška Jany Roithové, která mně i manželovi po-

skytla novou perspektivu. Do té doby pro nás bylo získání doktorátu vrcholnou metou, ale tehdy jsme pochopili, že tím to všechno teprve začíná. Teprve potom je potřeba rozjet tu „vědu“.

Takže to mi dal váš program – informace o tom, jak to funguje ve vědě. Celkově se mi líbilo, že vlastně mobilizujete, motivujete ženy, protože sama bych se ke spoustě věcí asi nedokopala. Obzvlášť takhle na mateřské. Vidím i na kamarádkách, jak jim doma s dětmi klesá sebevědomí, takže když jsem jim pak říkala různé informace z kurzů, pomáhaly jste i jim.

O cestě k doktorátu

Jak ses dostala ke svému oboru?

Vlastně náhodou – vždycky mě bavily přírodní vědy, ale nešla mi chemie. Po střední škole jsem tedy hledala obor, kde nebudu muset dělat z chemie přijímací zkoušky, což se mi povedlo, zkoušku jsem nakonec dělala z matematiky a biologie. Vůbec jsem nevěděla, co mě tam čeká, ale popis oboru mi zněl zajímavě a moderně. Už při studiu jsem si přičichla k výzkumu a moc mě to bavilo, a tak jsem si řekla, že chci vědu dělat i dál. Bohužel to kvůli těhotenství muselo chvíli počkat.

Jak dlouho ta chvíle nakonec trvala?

Pět let. Pracovala jsem jako učitelka biologie a zpočátku to bylo zajímavé a přínosné. Ale po nějaké době mě to přestalo uspokojovat – dostala jsem se do vyučovací rutiny, věděla jsem, jaké otázky mne od studentů čekají i jak na ně odpovím. V té době mi jeden pan profesor doporučil, ať to ještě na ten doktorát zkusím, a vyšlo to. V jeho průběhu jsem otěhotněla podruhé, takže mi nakonec získání titulu trvalo osm let. Bylo to opravdu náročné, do péče o děti se musely zapojit i babičky, ale dopadlo to dobře.

Jak probíhalo tvoje doktorské studium? Fungovala tvá spolupráce se školitelem?

Docela ano, ale asi se trochu lišily naše představy o tom, jak má naše spolupráce vypadat. Já jsem potřebovala trochu více pozornosti, měla jsem spoustu otázek, ale on na mě kvůli své vedoucí funkci neměl tolik času. Stejně tak se mu nelíbilo, že jsem nebyla jen v laboratoři, ale chtěla jsem i na doktorské semináře; podle jeho názoru to nebylo potřeba. Na mentoringové kurzy jsem si proto raději brala dovolenou, abych se s ním nemusela dohadovat. Ze začátku mě nepodporoval v samostatnosti, například o možnosti studentských vědeckých grantů mi řekl můj manžel a školitel se na to moc netvářil. Možná se mu nelíbilo, že jsem dost aktivní a stále se na něco ptám. Já si ale myslím, že pokud se chci živit vědou, tak musím mít veškeré informace – jak a kde získat peníze na výzkum, jak funguje administrativa, jak sestavit tým atd. Z vědeckého pohledu to samozřejmě není zajímavé a já bych to také radši nedělala a jen si bádala, ale to bohužel nejde. Možná mu tedy vadilo, že jsem to s ním chtěla řešit, protože ho to také nebaví.

Opravdu nápomocný začal být až po mé doktorské obhajobě. Zapojil mne do skvělé vědecké skupiny v novém projektu a pomohl mi získat postdoktorský grant. Možná jsem u něj teprve tou obhajobou získala nějaké uznání.

Ty jsi byla jediná žena pod jeho vedením?

Ne, ještě tam byla jedna doktorandka, mladá, cílevědomá. Po doktorátu chtěla co nejdříve někam odjet, aby to měla za sebou a mohla pak založit rodinu. Ale i ji vedoucí brzdil, nehodilo se mu, aby obhájila dizertaci a pak odjela pryč. Chtěla se se mnou přihlásit do mentoringového programu, ale pak si to rozmyslela – měla obavy z toho, že by se mohly našemu školiteli donést věci, které bude říkat na kurzech nebo řešit s mentorkou. Přece jen je tu ten vědecký rybník docela malý.

Postdoktorská stáž jako jablko sváru

Nyní jsi chvíli po obhajobě dizertace, jaké jsou tvé další plány?

Hned po dokončení doktorátu jsem si začala hledat zahraniční stáž, na kterou bych odjela. Můj tehdejší školitel a zároveň už teď i vedoucí ale rozhodl, že mne nikam nepustí. Zatím tedy zůstávám na stejném pracovišti, na kterém jsem dělala doktorát. Můj vedoucí je ale asi rád, možná mě v té práci opravdu chce, nevím (smích). Navýšil mi úvazek, zvýšil plat, zlepšil mi technické vybavení počítače, a dokonce mi nabídl, že si postdok můžu dělat u něj, v nové skupině. Sice to bude bez zahraničního výjezdu, ale teď mi to vyhovuje. Myslím, že by bylo skvělé to takto postdoktorandům ulehčit obecně, aby si lidé s dětmi mohli vybrat, zda chtějí pokračovat v zahraničí, nebo v tuzemsku. Pomohlo by to i mužům, kteří by nemuseli kvůli stážím na delší dobu opouštět své rodiny.

Jak to bude s mou stáží dál, se teprve uvidí. Vedoucí si totiž myslí, že to nemyslím vážně – mám přece děti, tak kam bych jezdila.

Vysvětlil ti vedoucí nějak, proč tě na stáž nechce pustit?

Podle něj jde o špatný koncept, kdy pracoviště investuje do výchovy nějakého studenta a budoucího pracovníka a on potom odejde někam jinam a často se už vůbec nevrátí. Zastává názor, že by měl ten člověk zůstat na té instituci, na které „vyrostl“.

To je zajímavé, protože některé instituce to mají přesně naopak a jejich bývalí doktorandi na nich naopak zůstat nesmí.

Ano, někteří mí známí to tak mají. Já z toho mám rozporuplné pocity. Na jednu stranu je dobré, že máš vlastně jisté pracovní místo. Na druhou stranu bych ale ráda šla někam jinam. Jak říkala ve své přednášce

Jana Roithová: po doktorátu je čas takového skoku, je nutné rozběhnout vlastní tým, vlastní výzkum, stát se samostatným vědcem. A proto je dobré odstěhovat se do zahraničí, naučit se nové věci. Tohle pro mě bylo zásadní sdělení a pro mého manžela také. Tehdy mi řekl, že na sobě musím dál pracovat a musím profesně růst, protože jako žena ve vědě to nebudu mít jednoduché.

S manželem jste oba vědci, postdoktorská stáž je tedy tématem pro vás oba. Jak jste tuto situaci vyřešili?

Manžel měl po doktorátu o čtyři roky dříve než já a tehdy si o postdok zažádal, ale nevyšlo to. Pak už se o to nepokoušel, narodilo se nám druhé dítě a on mne tu nechtěl nechat s dětmi samotnou. Starší dcera už byla ve škole, a tak nešlo odjet s celou rodinou. Přestali jsme to řešit. Nicméně zmíněná přednáška nás velmi ovlivnila a rozhodli jsme se, že zkusíme podat společný postdoktorský projekt, díky němuž bychom mohli odjet do zahraničí s celou rodinou. Už jsme to měli téměř domluvené v jedné laboratoři, on by dělal teorii, já praktický výzkum, ale nakonec jsme ten grant nezískali.

O vědecké práci

Změnila se nějak tvoje představa o tom, co znamená vědecká práce a co znamená být vědec nebo vědkyně, oproti době, kdy jsi nastupovala na doktorát?

Rozhodně. Předtím jsem vůbec neuvažovala o tom, kde se na vědu berou peníze nebo že bych někdy mohla sama vést nějaký projekt. Sice jsem ambiciózní a vždycky jsem si chtěla věci dělat sama a po svém, ale nikdy mě nenapadlo přemýšlet tímto způsobem. Teď vím, jak to funguje a že si na to musím sehnat finance sama. Což je na jednu stranu škoda, protože pak člověk často nemůže dělat vědu, jakou by chtěl, a musí dělat to, co společnost potřebuje, což jsou spíše praktické věci než teoretické. Ale na druhou stranu je to tak asi správně, protože jde o peníze těch lidí, a tak ta věda musí pracovat pro ně.

Řekla bys o sobě, že jsi vědkyně? Splňuješ nějakou svoji představu o vědkyni?

Ještě ne. Chtěla bych, ale ještě musím růst. Až budu mít svůj tým, svůj velký projekt, tak se budu považovat za vědkyni. Teď jsem vědkyně jen tak trochu – jsem součástí týmu, učím se novým metodám a snažím se všechno stihnout.

Na úvodních školeních jste kromě mentoringových plánů vypracovávali i vize sebe sama za 30 let. Kde se tou dobou vidíš?

Vidím se jako vedoucí výzkumného týmu, který pracuje na nějakém zajímavém projektu. Zároveň vedu studenty, kterým poskytují velkou oporu. Pracovat budu zřejmě tady, v České republice, protože se mi tu líbí a je tu dobré vědecké zázemí. Do zahraničí bych chtěla jezdit jen na kratší dobu, na různé stáže a setkávání s mezinárodní vědeckou komunitou.

Irma

Irma už na gymnáziu věděla, že se chce věnovat humanitním vědám. Jako červená nit se jejím studiem a akademickou kariérou vine téma rodiny – první dítě měla již na magisterském studiu, druhé na doktorátu a s celou rodinou absolvovala také roční výzkumný pobyt v zahraničí. Své výzkumné zaměření považuje za své životní téma a říká, že při pořizování výzkumných rozhovorů je na vrcholu blaha.

„Mentoring byl klíčovou aktivitou mé dosavadní kariéry.“

Mentoring jako inspirace odjinud a cesta k nové práci

Měla jsi už před přihlášením do programu nějakou mentoringovou zkušenost? Věděla jsi, do čeho jdeš?
Vůbec ne. Netušila jsem, co mentoring znamená, ale evokovalo to ve mně představu strašně nalejvárný. Toho, že budu někde sedět, něco poslouchat, někdo mě bude mentorovat a já si z toho něco vezmu pro svůj užitek. Měla jsem představu studijní skupinky nebo něčeho takového.

To jsi pak byla na úvodním workshopu asi trochu překvapená.

Já jsem hlavně ten workshop prožívala skrze hlídání dětí, které tam bylo zajištěno (smích). Ono to možná zní divně, ale pro mě to bylo hrozně důležité, protože dcera je na mě hodně fixovaná. Takže pro mě byl zážitek už jen to, že jsem měla možnost strávit po dlouhé době celý den úplně bez dětí, navíc v úžasné intelektuální a pozitivní atmosféře, která na workshopu panovala.

Jaké sis stanovila mentoringové cíle?

Potřebovala jsem pohnout s dizertační prací. Měla jsem sice nasbíraná data, ale vůbec jsem nevěděla, co s nimi. Se školitelem jsme se zasekli na mrtvém bodě a k tomu jsem se stěhovala do Prahy. Jasně jsem si tedy stanovila, že potřebuji někoho v Praze, kdo by mě byl ochoten nasměrovat alespoň v rámci práce s těmi daty, a že do prosince tu dizertačku dopíšu. Což tedy bylo velice naivní (smích).

Věděla jsi už tehdy, koho oslovíš?

Já jsem měla vytipované tři lidi, které jsem znala zejména z konferencí, a během úvodního workshopu jsem si ujasnila, kdo z nich by byl nejlepší. Volba padla na vědkyni, které jsem psala už před stěhováním, jestli by byla ochotná se se mnou v Praze sejít. Jí pak připadalo legrační, že musela podepisovat mentoringovou smlouvu, a trošku se tomu bránila, nechtěla to tak formálně. Ale přesvědčila jsem ji, že je to pro dobrou věc.

Bylo pro tebe důležité, jestli to bude muž, nebo žena?

Samozřejmě vždycky záleží na osobnosti toho člověka, jak si ti lidé vyhovují, ale já jsem si říkala, že i příště bych asi upřednostnila mentorky před mentory, protože si myslím, že mají mnohem větší pochopení pro tvou situaci. Mluvilo se o tom i na workshopu s Jennifer de Vries, který jste organizovaly. Vysvětlovala tam různá kariérní směřování s tím, že ženy mají kariérní linku jinou než muži a muži to často nereflektují a neuvědomují si odlišnost situace žen.

Co pro tebe bylo při výběru mentorky určující?

Věděla jsem, že rozumí mému tématu, že je to milý člověk a osobně mi bude vyhovovat. Navíc má také děti, takže pochopí, že nemusím mít vždycky čas, že něco třeba odřeknu na poslední chvíli, protože mi onemocní dítě atd. To byl pro mě docela zásadní faktor.

V čem ti mentorka nejvíce pomohla?

Ke splnění studijních povinností mi kromě dizertace chyběla publikace. Takže jsme si řekly, že na základě svých dat napíšu článek, a pokud bude publikován, tak ho rozvinu do dizertační práce. Mentorka mi pak opravdu pomohla dotáhnout článek do finální podoby.

Jak vaše spolupráce probíhala?

Podařilo se nám scházet se asi jednou za měsíc v jedné kavárně s dětským koutkem, kam jsem chodila i s mladší dcerou. Mentorka byla úžasná. Všechno, co jsem jí poslala, si přečetla, měla k tomu vždycky co říct a opravdu mě vedla fantastickým, pro mě neuvěřitelným způsobem, protože to dělala ve svém volném čase a přitom byla sama velice zaneprázdněná. Nakonec zorganizovala neformální setkání pro časopis, ve kterém jsem měla publikovat.

To je skvělé!

Ano, to bylo. Něco takového se mi do té doby nestalo. Článek mi sice nakonec nevydali, ale mentorka to se mnou opět ochotně zkoncitovala a rozhodly jsme se, že ho zkusím nabídnout jinam. Což se stalo, přišly mi dva pozitivní posudky s minimem žádostí o úpravy a článek na konci roku vyšel. Přes léto jsem pak na jeho základě napsala dizertační práci. Cíl byl tedy celkově splněn a na odevzdání dizertace má mentorka lví podíl. Strašně moc si její pomoci vážím.

Myslíš, že i mentorce vaše spolupráce něco dala?

Já vlastně nechápu, proč to pro mě dělala (smích). Říkala, že ji to také obohatilo, ale já nevím, v čem (ve-sele). Zmínila, že díky tomu diskutuje, promýšlí svoje témata, a také mám dojem, že má radost, když vidí, že se někdo rozvíjí. A myslím, že ji zajímalo i to moje téma, co se s tím dá dělat a tak.

Budete spolu v kontaktu i dál?

Určitě, pořád jsme. Viděly jsme se poměrně nedávno, když jsem ji zase žádala o pomoc s něčím jiným.

Chodila jsi i na kurzy osobního a profesního rozvoje. Pomohly ti v něčem?

Abych pravdu řekla, mně v tu dobu přišlo všechno zásadní a přínosné, protože jsem po strašně dlouhé době dělala něco pro sebe a nutilo mě to se nad něčím zamýšlet. Coworkingové centrum, kde jsem napsala zmiňovaný článek, jsem si začala hledat právě díky semináři time managementu, který mi pomohl si ujasnit,

kolik času musím čemu věnovat. Všechno to do sebe nějak zapadlo. Myslím, že když člověk udělá nějaké rozhodnutí a začne k jeho uskutečnění dělat první kroky, tak se to potom už rozjede. Ale musí mít ten prvotní impuls a ten pro mě často vzešel z těch mentoringových setkání.

V čem byl pro tebe mentoring nejvíc přínosný?

Pro mě to jednoznačně byla úplně klíčová aktivita pro moji dosavadní kariéru. Ujasnila jsem si, že i po doktorátu bych mohla zůstat ve vědě, dalo mi to větší ukotvení tady v Praze a asi ta nejpodstatnější věc je to, že jsem se skrze něj dostala ke své současné pracovní pozici.

Gratuluji, jak se ti to povedlo?

Na jedné mentoringové akci jsem se dala více do řeči s kolegyní z programu, zjistily jsme, že máme jisté společné téma, a ona zmínila, že hledají někoho do jednoho projektu.

Já jsem vůbec nepočítala s tím, že by to mohlo vyjít, ale po několika měsících se mi ozvala vedoucí toho projektu, jestli bych o to měla zájem. Takže teď tam pracuji, mám pracovní mobil a jsem děsně akční (smích).

Tak to je úžasný posun!

No to je! I v tom, že jsem poprvé dostala svoje místo v kanceláři.

Předtím mě nenapadlo, jak je to zázemí důležité, že si můžu někoho pozvat na rozhovor a neběhám pořád někde s diktafonem. Najednou si i tu svoji kariéru dokážu někam lokalizovat. A mnohem víc si umím představit, že bych tady zůstala do budoucna. Všechno je to vlastně dílo strašné náhody.

To asi nebude jen o náhodě...

Já mám štěstí na lidi (smích). Anebo jsem schopná nějak přesvědčit lidi o tom, že jsem spolehlivá.

A nejsi?

Já vlastně nevím (smích). Myslím, že se snažím být spolehlivý člověk. Ale moje spolehlivost končí tam, kde začíná rodinný život. Ve chvíli, kdy mají moje děti neštovice, je moje priorita jinde a domluvenou poradu nebo rozhovor prostě zruším.

Takže bych řekla, že to možná vnímám trochu jako limit toho, abych si mohla říkat vědkyně – nebo abych se mohla považovat za super spolehlivou nebo za takovou, jakou bych chtěla být. A kdybych se měla rozhodovat, jestli kariéra, nebo něco řešit s dětmi, tak kariéra půjde stranou.

O doktorátu jako alternativě k rodinnému stereotypu a nálepce „matka s malým dítětem“

Proč ses rozhodla jít na doktorát?

Moje motivace pro doktorát rozhodně nebyla vědecká. Spíš jsem hledala, co budu pár let dělat, než se ukáže, co dál. Byla jsem na rodičovské a můj školitel mi řekl, že mám zajímavé téma, které by se dalo pěkně rozvinout. S manželem jsme tou dobou řešili, že nechceme zůstat v klasickém rodinném stereotypu, a mě napadlo, že bych mohla zkusit vyjet na nějakou delší stáž. Také jsem věděla, že chci druhé dítě, a říkala jsem si, že by se to s doktorátem dalo pěkně zkombinovat.

Splnila ti stáž, cos od ní čekala?

Víc než stoprocentně. Byla to neuvěřitelná zkušenost a mít ji v životopisu mi, myslím, hodně pomohlo i v dalším uplatnění. Zpětně bych dokonce řekla, že se můj školitel v zahraničí choval jako mentor. S každým mě seznamoval, na každou konferenci mě vzal s sebou a to třeba můj školitel tady nikdy neřešil.

Jak vlastně probíhal tvůj doktorát v České republice?

Hlavním problémem bylo to, že vůbec nebylo jasné, co se po doktorandech chce. Během mého studia se několikrát změnila požadavky na to, jaké musíme mít splněné kurzy, kolik musíme mít kreditů nebo co kde odasistovat. Studovala jsem sice prezenčně, ale během toho jsem byla rok v zahraničí, jiný semestr jsem ve škole nebyla ani jednou a všechno jsem řešila buď online, anebo vůbec. Dokonce jsem si říkala, že bych byla ráda, kdyby toho po mně chtěli víc, že by se člověk víc zapojil do těch aktivit, ale nikoho to nezajímalo. Skoro nikdo se mě neptal, co dělám, takže mě to moc nemotivovalo.

To zní dost zmatečně.

Podle mě je jedním z velkých problémů to, že nejsou sjednoceny požadavky doktorského studia. Víím, že na jiných školách to může fungovat úplně opačně, že záleží na konkrétním pracovišti. U nás to nebylo ideální, ale na druhou stranu mě mnohokrát podrželi, když jsem potřebovala nějakou výjimku kvůli dětem nebo kvůli zkouškám. Neházeli mi klacky pod nohy.

Zatím jsi nemluvila o podpoře svého školitele. Vnímáš nějaký rozdíl mezi ním a svou mentorkou?

Vnímám tam velký rozdíl, protože můj školitel je taková specifická osobnost, hodně se věnuje vlastním projektům. Naše představy o tom, jak metodologicky uchopím dizertaci, se lišily, takže jsem pak měla pocit, že z jeho strany podpora spíše upadá, než že by se zvyšovala. Nevím, možná ani nečekal, že ten doktorát dodělám.

Proč myslíš?

Mám pocit, že jsem získala nálepku „matka s malým dítětem“, která mi už zůstala a měla zásadní dopady. Sice mi ve škole vycházeli vstříc, ale zároveň jsem se nedozvídala, kde se co děje nebo jaké jsou možnosti dalších aktivit, protože se předpokládalo, že když mám dítě, tak nemám na nic čas a nebudu o to stát. A mám pocit, že můj školitel měl k tomu podobný přístup, obzvlášť když jsem měla na rok přerušeno kvůli mateřské, a že pak byli všichni velice překvapeni, že tu dizertaci opravdu odevzdám.

Neměla jsi obavu z toho, že by se to, co řešíš s mentorkou, mohlo dostat k tvému školiteli?

On věděl, že mám mentorku, já jsem mu to hned oznámila. Ale nemyslím si, že bychom si tam říkaly něco, co by se nemohl dozvědět. Já s ním mám takový neformální vztah. Tykáme si. Vlastně i s mentorkou jsme si začaly tykat.

Takže je to dost neformální všechno.

To je tím, že jsme takový malý rybniček, pořád se vidáme ti samí lidé dokola. Ale nevádí mi to. Neformální atmosféra mi je příjemnější.

Nemůže to někdy být i na škodu?

Asi ano. Může se stát, že jsou mezi lidmi v oboru různé nevráživosti a ty pak nevíš, kdo je čí kamarád a s kým se můžeš a nemůžeš bavit. Ale naučila jsem se, že by měl člověk uvažovat sám za sebe a nebát se toho, že něčemu nerozumí. Máš právo jít konzultovat, s kýmkoliv uznáš za vhodné. A v tom je asi podstata toho mentoringu. Jít si pro inspiraci někam jinam.

O neoddělitelnosti rodiny a studia

Ty jsi vlastně celé své studium absolvovala s dětmi.

Téměř celé. Tím, že jsem poprvé otěhotněla už na bakaláři, je pro mě neustálé vyjednávání mezi rodinou a vědou takovou paralelní linkou celého mého vysokoškolského studia. Vždycky jsem to měla tak, že mám rodinu a děti a k tomu studuji. A teď si opravdu užívám, že už jsou ve škole a ve školce, mám čas se soustředit i na sebe, na to, co mě baví, a to je pro mě hrozná novinka.

Na stáž jsi odjela i s manželem a dítětem. Jaké to bylo?

Já bych řekla, že v zahraničí je oproti ČR celkem běžné ty děti při studiu a na začátku vědecké kariéry mít. Byli jsme v kampusu, kde má ordinaci lékař, dokonce tam pro zahraniční vyučující nebo studující s rodinami nabízí „family housing“ přímo v kampusu, čímž podporují jejich rodinný život. Také tam byla univerzitní školka pro zaměstnance, kde si dělají praxi studentky pedagogiky, které mohou s dětmi se souhlasem rodičů provádět školní výzkum.

Jsi zářný příklad toho, jak je pro kariéry vědkyň a vědců s malými dětmi naprosto klíčová dostupnost zajištění péče o děti...

Pro mě to opravdu bylo zásadní. Dokonce i o mentoringu jsem se dozvěděla na konferenci, kam jsem šla jen proto, že tam bylo zajištěno hlídání dětí. Vnímám to tak, že narozením prvního dítěte se mi úplně změnila identita. Najednou jsem se stala matkou, to byla moje primární identita a všechno se tomu muselo podřídít. Na svoji první zahraniční konferenci jsem jela s dítětem a svojí sestrou, které jsem tam zaplatila hotel, aby mi mohla hlídat.

Naštěstí mám skvělou rodinu, která byla vždycky ochotná mi s dítětem pomoci: babičky, manžel, sestra. A dcera byla hodná, spavá, takže jsem třeba vždycky po obědě mohla tři hodiny psát diplomku. Vždycky se to tak nějak dobře spojilo, takže jsem měla pro studium dobré podmínky.

O neuchopitelnosti vědy

Co tě na vědě baví?

Myslím, že úplně nejpodstatnější na vědecké práci je to, aby měl člověk ten zápal, to nadšení. Já bych to nedělala, kdyby mě to pořád nebavilo, kdybych neměla vztah k tomu tématu. Nedokážu si představit, že bych to dělala jenom jako práci. Moje druhá srdeční záležitost je rodina. Takže se to musím snažit nějak vybalancovat, abych měla energii na oboje. Taky mi vyhovuje ta tvárnost. Když si napíšu grant na téma, které mě zajímá, a dostanu ho. Je to dobrodružné, nejisté a neuchopitelné, ale vyhovuje to mé povaze.

A je něco, co ti na vědě vadí?

Vadí mi, že sociální věda nemá prestiž. Když vystoupí výzkumník, který má před sebou mikroskop a bude říkat něco o buňkách v televizi, tak on vypadá jako „ten“ vědec. Ale když někde vystoupí výzkumník z oblasti sociálních věd, tak „jen“ něco „plácá“ a za sebou má knížky. Myslím, že ten společenský obraz sociálních věd je pro nás zainteresované skutečná výzva. Vnímám jako hodně náročné vysvětlovat někomu, co dělám. Není to snadno uchopitelné.

Julie

Julie získala všechny své vysokoškolské tituly, včetně toho doktorského, v ČR, ale na různých školách a v různých oborech. Také mezitím absolvovala několik zahraničních stáží a je v čilém kontaktu s mezinárodní vědeckou komunitou, kterou se sama snaží podporovat prostřednictvím svého působení v různých oborových organizacích. Nyní je několik let po doktorátu a pomýšlí na habilitaci. Kromě toho se však snaží žít prací méně než dřív, protože jak sama říká, věnovat práci čas na úkor osobního života se jí v minulosti vymstilo na zdraví, vztazích s blízkými a v konečném důsledku i na nadšení pro práci samotnou.

„Potřebovala jsem někoho, s kým bych se poradila nejen o výzkumných, ale i kariérních otázkách.“

Mentoringem k informacím, které se nikde nedočtete, a přitom se bez nich neobejdete

Měla jsi nějakou zkušenost s mentoringem ještě předtím, než ses přihlásila do našeho programu?

Takovouto formální, organizovanou ne. Vždy, když jsem potřebovala někoho, kdo by mi poradil s výzkumem nebo čímkoli s vědou spojeným, tak to bylo čistě na mojí iniciativě. Musela jsem si ho najít sama.

Ty jsi byla určitě hodně aktivní studentka, takže jsi byla v hledání neformálních mentorů a mentorek úspěšná.

To jo, no (úsměv). Měla jsem štěstí, že jsem vždy studovala to, co mě opravdu bavilo, takže jsem nejspíš všechny své neformální poradce přesvědčila svým nadšením, aby se mi věnovali.

O rádcě a rádkyně jsi tedy nikdy neměla úplně nouzi. Proč ses pak přihlásila k nám do programu?

Já jsem to asi podala příliš odlehčeně. Nebylo vždy úplně jednoduché najít si někoho, kdo by mi poradil. Některé lidi jsem musela usilovně přesvědčovat, aby mi poskytli zpětnou vazbu. A také se nikdy nejednalo o nějakou delší spolupráci. S každou novou otázkou, která se přede mnou objevila, jsem se musela poohlédnout po novém člověku, který by mi na ni pomohl najít odpověď. Proto jsem v konečném výsledku měla takových rádců za svůj život mnoho.

O něco jednodušší to bylo, dokud jsem byla studentka, od bakalářského až po doktorandský stupeň. Jednak vůči vám starší vědci víc cítí nějaký závazek a povinnost, než když jste v pozici mladší kolegyně, jsou to přece vyučující, a jednak v době, když jsem byla na doktorátu, nebylo doktorandů ještě tolik jako dnes, takže služebně starší vyučující a kolegové měli větší kapacitu a snahu jim pomáhat. Ve chvíli, kdy se ze mě stala postdoktorandka, začalo být hledání osob, které by mi poradily s výzkumem a klíčovými kariérními rozhodnutími, složitější. Díky zahraniční akademické mobilitě jsem sice měla dvě zahraniční mentorky, ale ty mi nemohly poradit s problémy, které byly navázané na český kontext, který má hodně specifických rysů. V anglosaském světě například existuje silnější vazba mezi školitelem a doktorandem, častěji spolu komunikují. Já jsem se se svým českým školitelem viděla během celého doktorského studia jen párkrát a rozhodně ten vztah nebyl nastaven tak, že bych se na něj mohla obrátit v situaci, kdy jsem potřebovala poradit s nějakým kariérním, a ne čistě výzkumným problémem. Proto jsem se přihlásila do vašeho programu. Neměla jsem v Čechách nikoho, s kým bych mohla otevřeně řešit, jak se ve zdejších podmínkách dále kariérně posouvat. Jsem několik let po doktorátu a pracuji na univerzitě, takže se ode mě očekává, že budu řešit habilitaci. Ale vůbec jsem nevěděla jak a kdy. Proto jsem potřebovala českého mentora.

Jak to dopadlo? Máš už o habilitaci nějakou konkrétní představu, nebo dokonce plán, co v nejbližší době podniknout?

Já jsem si vůbec nebyla jistá, jestli do toho jít. Jestli je to nutnost, nebo u nás existují i nějaké alternativní cesty ve vědecké kariéře. Byla jsem si jistá jen tím, že chci dělat to, co dělám, a že to chci dělat dobře, s mezinárodním přesahem. V rámci programu jsem si ujasnila, co všechno je možné dělat a že habilitace mi dá prostor více se věnovat věcem, které považuji ve výzkumu i výuce za prioritní. Tak to aspoň v návaznosti na mentoringový program teď vnímám.

A to jsi zjistila jen díky mentorovi, nebo k tomu nějak přispěly i naše workshopy?

Úvodní workshop pro mě byl hodně přínosný v tom, že mi nastavil zrcadlo. Musela jsem se pozorně podívat na to, jaká je moje dnešní situace, a zamyslet se nad tím, jak bych chtěla, aby ten obraz vypadal do budoucna. Bylo pro mě důležité, jak byl přitom kladen důraz nejen na kariéru, nýbrž na celkovou životní vyrovnanost a vyladěnost různých aspektů života.

Byla jsem nucena dát nějakou sdělitelnou formu tomu, co v životě chci, nejen v práci, a ujasnila jsem si, co je klíčové pro to, abych se tím směrem vydala. To zpětně vnímám jako naprosto zásadní.

Podle jakých kritérií sis vlastně vybírala mentora?

Jelikož jsem potřebovala poradit především s tou habilitací a možnými alternativami kariéry ve vědě v Čechách, chtěla jsem, aby mým mentorem byl někdo, kdo získal docenturu teprve nedávno. Aby měl ještě v dobré paměti, jak celý ten proces probíhal, a aby ta zkušenost byla poplatná podmínkám, ve kterých bych případně habilitovala já. Také jsem potřebovala, abych k tomu člověku měla důvěru. Přeci jenom svěřit se někomu s nejistotou o dalších krocích vlastní kariéry není jen tak, obzvláště v malém českém rybníku. Proto jsem dlouho rozmýšlela, koho oslovit. Bylo pro mě přitom důležité, aby byl z jiného pracoviště a nikam dál o mně nic nešířil a aby to byl dobrý vědec v tom smyslu, co si pod tím já představuji, tedy i z hlediska nějakého etického profilu, a aby se nějakým způsobem odborně vztahoval k tomu, co dělám já. Na základě mých zahraničních zkušeností pro mě byla důležitá i určitá kompatibilita našich osobností. Z toho důvodu jsem také preferovala spíš ženu. Najít feministicky smýšlejícího muže v české vědě přece jen není úplně lehké. A také ženy se ve vědě, obzvláště té české, setkávají s určitými specifickými překážkami, které muži nezažívají. Proto jsem měla pocit, že by se mi se ženou navazoval ten mentoringový vztah a spolupráce snáz než s mužem. I když samozřejmě netvrdím, že by to nešlo. Ono to také nakonec šlo, protože mě žádná vhodná mentorka nenapadla (smích). Docentek máme v Čechách pomálu, a s těmi, které jsou z mého oboru, se dobře znám. Já jsem však potřebovala poznat nový úhel pohledu, tedy spolupracovat s někým, s kým se ještě tak dobře neznáme.

Říkáš, že pro tebe bylo důležité, aby tvůj mentor splňoval tvoji představu dobrého vědce. Mohla bys to upřesnit? Co podle tebe dělá vědce dobrým vědcem?

Že mu nebo jí více záleží na tom, něco hodnotného zjistit nebo vymyslet a předat dál, posunout svůj obor, než na osobním prospěchu a politikáření, které je na malém českém akademickém písečku bohužel časté. Také je to člověk, který má tak dobré vědecké výsledky, že s ním chtějí spolupracovat i lidé ze zahraničí. Člověk, který má kvalitní publikace a je zapojený do mezinárodních sítí, ale opět ne kvůli kamarádčkování, nýbrž aby vytvářel něco nového.

To jsi měla na potenciálního mentora nebo mentorku velké nároky. Jak se ti někdo takový hledal?

Musím říct, že mi to docela trvalo. Nejdříve jsem logicky zvažovala lidi, které znám, pak zase lidi, které osobně neznám, ale vím o jejich práci díky tomu, v jakých oblastech publikují, a nakonec zvítězil ten osobnostní faktor. Vybrala jsem si mentora na základě toho, že si o něm myslím, že je to férový člověk, který má morální kredit a je možné mu důvěřovat. Tedy to zní tak vznosně (smích).

Kdyby tě teď slyšel, určitě by se začervenal. Jak nakonec probíhala vaše spolupráce?

Nejdříve jsem mu poslala e-mail, který prý byl tak srdceryvný, že mě nemohl odmítnout. No, doufám, že tak hrozné to nebylo (smích). Pak jsme se setkali ještě třikrát, pokaždé nad jinou otázkou, která mě páčila. První setkání pro mě bylo trochu zklamáním, protože na mě můj mentor neměl tolik času, jak jsem si představovala. Ale bylo to možná i tím, že jsem se potřebovala bavit o věcech, které potřebují svůj čas a soukromí, a nedostatečně jsem to ze začátku vykomunikovala. Neřekla jsem mu: ráda bych se s tebou sešla někde o samotě, ne někde, kde sedí další lidé, kteří po tobě něco chtějí. To první setkání tedy nebyla klasická mentoringová schůzka, ale spíš takové předjednání další spolupráce. Což – viděno zpětně – není žádný problém, ale v tu chvíli jsem se v tom necítila dobře, protože jsem už rovnou měla v úmyslu mluvit o věcech, které jsem nechtěla, aby slyšeli jiní lidé. Ostatní schůzky už ale byly moc fajn. Řešili jsme spolu otázky, které mě pálily, a dostala jsem od mentora opravdu přínosnou zpětnou vazbu, na jejímž základě jsem se rozhodla změnit pracoviště. A bylo to dobré rozhodnutí, mám z toho velkou radost. V novém zaměstnání na mě občas koukají podezřívavě, protože jsem ze všeho nadšená, všechno se mi líbí, což se v českém akademickém prostředí asi moc nevidí (vesele). I když je to asi normální, když člověk změní vzduch po nějaké delší době.

S mentorem jsi tedy řešila, zda a jak se vydat cestou k docentuře, a součástí toho byla i změna pracoviště. Jaké další otázky jsi s ním diskutovala?

Návrh knihy, kterou plánuji napsat, a s tím se pojis i problém s konceptuálním uchopením pojednávaného tématu. A obzvláště s tím návrhem knihy mi výborně poradil, navedl mě na nové nápady. Takže jsme spolu absolvovali dvě kafe a jeden oběd a mentoringový plán byl naplněn (úsměv).

Vzhledem k tomu, že jsi svého mentora osobně znala, bylo pro tebe nějak významné, že jste se setkávali pod formální záštitou mentoringového programu?

Myslím, že to bylo lepší pro nás pro oba. Náš vztah získal punc jisté výjimečnosti. Již jsem ho nevnímala jen jako známého, ale jako svého mentora. A on se, podle mě, také v té roli mentora cítil pohodlněji, jistěji, protože jsme si museli na začátku vyjasnit, co přesně po něm chci, jaká bude jeho úloha. Určitě by byl ochoten se se mnou sejít i bez programu, je vstřícný člověk, ale tohle tomu dodalo na příjemné vážnosti. Mít mentora nebo být mentorem je něco, čím se dá tak trochu pochlubit. Určitě jsme také oba byli ovlivněni tím, že jsme ten koncept mentoringu znali ze svých zahraničních pobytů, kde je to vnímáno jako něco „spešl“ (úsměv). Takže jsme mentor a mentee a určitě bych v tom ráda pokračovala, pokud bude prostor, protože můj mentor je opravdu extrémně vytížený. Kdyby to bylo jen na mně, klidně bych těch schůzek během programu uskutečnila víc než tři, ale to prostě nebylo možné. Rozhodně si však nestěžuju. Věděla jsem, jak na tom je, a jsem moc vděčná i za ty tři schůzky.

To mám velkou radost. Absolvovala jsi i některé z našich kurzů profesního a osobního rozvoje? Tedy kromě úvodního workshopu.

Ano. Utkvěla mi vzpomínka především na kurz time managementu.

Proč zrovna na něj?

Protože během něj nás lektorka seznámila s jiným pohledem na plánování času a předala nám klíčové rady, které mi pomohly utřídit si priority a tím i program. Jsem taková trochu zmatená bytost, která má tendenci zabývat se několika věcmi najednou a přelétávat z jedné na druhou, takže ve výsledku mám často pocit, že jsem strašně nevykonná a že nestíhám. Tenhle workshop mi pomohl pochopit, že tak to být nemusí. Jde spíš o to, jak se na čas a vůbec na nároky dnešní doby díváme. Bylo příjemné a uklidňující slyšet, že to věčné nestíhání není (jen) můj osobní problém, moje chyba, nýbrž že ten pocit vychází z nějakého širšího nastavení dnešní společnosti. Hlavně jsem se ale dozvěděla, jak se s tímhle problémem vypořádat, což dost snížilo stresovost mého života.

Co bys vzkázala budoucím mentees?

Aby se nebáli. Já jsem někdy hodně plachá a měla jsem vlastně strach, abych se před mentorem, před člověkem, kterého si vážím, neshodila. A bylo to zbytečné. Pokud ten člověk už souhlasí, že se vám bude věnovat, tak to znamená, že je vstřícný a otevřený.

Osobně doufám, že se v Čechách v budoucích letech rozšíří povědomí o tomto programu a stoupne jeho prestiž tak, že i sami mentoři budou stát o to, aby se do něj zapojili. Myslím, že ten program má potenciál vyplňovat bílá místa. Za sebe bych zpětně řekla, že už nevím, jestli mi dal, co jsem čekala, ale rozhodně mi dal, co jsem potřebovala. A to je skvělé.

O rozporech ideálu a praxe vědecké práce aneb variace na Leviathan

Proč ses vlastně rozhodla změnit po tolika letech pracoviště?

Spolu s novým vedením začal na mém bývalém pracovišti fungovat takový hodně autoritativní styl vedení, který mi vůbec nevyhovoval. Nevytvářel prostor pro vznik něčeho nového. Bylo to: „Publikuj, publikuj, publikuj. Dva impakty za rok. Pokud je nemáš, tak jsi loser.“ Atmosféra byla spíš dusivá než kreativitu podporující. Navíc mezi sebou ostře soutěžila jednotlivá oddělení. Taková variace na Leviathan. Kromě toho jsem měla v plánu více rozvíjet spolupráci se svými kontakty ze zahraničních pobytů uskutečněných během studií, ale moje pracoviště poskytovalo téměř nulový servis, co se týče podávání mezinárodních grantů. Z jedné strany jsem tedy trpěla pocitem, že nemůžu dělat věci tak dobře, jak bych chtěla, a z druhé strany mi vedení vyčítalo, že neplním svůj kariérní, respektive publikační, plán, ke kterému jsem se musela zavázat a jehož plnění bylo podmiňováno prodloužením pracovní smlouvy. Navíc jsem měla ke konci doktorského studia a ještě nějakou dobu po něm vážnou osobní krizi, která zpomalila moji publikační činnost, a tenhle rest se se mnou stále táhnul. Při každém hodnocení plnění kariérního plánu mi to bylo výrazně připomenuto a resty byly přepsány na nové období, takže jsem vlastně žila v pocitu, že permanentně jen doháním nějaký starý skluz.

A co kdybys šla třeba na rodičovskou?

To nevím, to jsem nešla. Ale zato jsem byla hodně aktivní v mezinárodních profesních asociacích, což byl další faktor, který mi ubíral čas na psaní publikací. A ačkoli si myslím, že aktivita v těchto asociacích je profesně důležitá, v kariérním plánu zohledněna nebyla, takže byla neviditelná a z hlediska daných kritérií jsem byla málo pracovitá. Očekávala jsem tedy, že mému vedoucímu nebude ani příliš vadit, když mu řeknu, že odcházím. Skutečnost, že rád nebyl, mě opravdu zaskočila (úsměv). Musím říct, že jeho uvažování příliš nerozumím...

Mně připadá zajímavé, že všude slyšíme, jak je ve vědě klíčová internacionalizace, a přitom jsi neměla podporu pro podávání náročných mezinárodních grantů a aktivita v mezinárodních asociacích se jevila jako nepodstatná nebo nevíтанá, protože nebyla zahrnuta do kritérií hodnocení vědeckých pracovníků.

Je to zvláštní. Já se opravdu domnívám, že pro vědeckou práci je kooperace, setkávání a vzájemná podpora stěžejní. Jedině v diskusi vznikají nové nápady a skvělé věci, které vědu posouvají dál. A to jsou přece přesně ty důvody, proč dělat vědu. Myslet si, že věda je individuální záležitost, je naprostá iluze.

O začátcích vědecké kariéry v ČR a zabíjení nadšení pro vědu

Působíš jako nadšenkyně vědy. Vždy jsi věděla, že chceš být vědkyně? Měla jsi už třeba během bakalářského studia v plánu jít na doktorát?

Já to vezmu popořadě. Bakalářský a magisterský stupeň vzdělání jsem absolvovala v oboru, který byl tou dobou otevřen celkem nově, a neřekla bych, že byl příliš kvalitní. Přitom jsem už během magisterského studia měla možnost vyjet na stáž, což bylo moje velké štěstí, protože jsem zjistila, že moje obzory mohou být mnohem širší. Cítila jsem, že chci vědět víc, než jsem se prozatím dozvěděla, že mi to nestačí, a chtěla jsem jít proto ještě na doktorát. Úplně nakonec mě k tomu postrčila náhoda, že mi shodou okolností bylo po ukončení magisterského studia nabídnuto místo v příbuzném, ale jiném oboru. V něm jsem pak i nastoupila na doktorát, protože ten otevírali hned následující semestr, kdežto v původním oboru se doktorské studium otevíralo zase až napřesrok. Nechala jsem se tedy přesvědčit jednou známou, abych šla na stejnou školu jako ona, protože jí to tam přišlo super. A i když jsem si myslela, že až mi otevřou ten můj vysněný obor, tak přestoupím, tak jsem tam zůstala až do konce. Myslím, že studium tam bylo opravdu kvalitní. Že mi to hodně dalo, posunulo mě to.

Máš pestré zahraniční zkušenosti. Byla jsi v zahraničí během magisterského i doktorského studia, jsi v čilém kontaktu s mezinárodní vědeckou komunitou. Co vnímáš jako největší překážky rozjezdu vědecké kariéry v ČR?

Vidím zde takové dvě roviny problému. Jednak na doktoráty chodí lidé, kteří jsou nadšení, baví je dělat vědu, ale jejich nadšení není dostatečně vytěženo. A teď je otázka, proč to tak je? Proč jsou tady doktorandi využíváni na pomocné práce zcela pod jejich úroveň vzdělání, jako je třeba kopírování knih? Vždyť to už dnes dokážou kterékoliv lepší stroje! A hlavně je to úloha pro pomocný neodborný personál, ne vědeckou sílu, kterou doktorandi jsou. Doktorandi nejsou ve skutečnosti zapojováni do vědecké práce a jejich nadšení je takto pomalu, ale jistě zabíjeno. Případně tam, kde zapojování do akademické práce jsou, což se týká zejména výuky, jsou často naprosto přetěžováni vedením různých cvičení podle šablony nebo opravováním testů z velkých kurzů. Když si vzpomenu, co motivovalo mě dokončit doktorát a zůstat ve vědě, byla to možnost učit vlastní kurz. Tím, že jsem se na něj připravovala, jsem si prohlubovala své znalosti a diskuse se studenty mě posouvaly dál.

Druhou rovinou problému je podle mě fakt, že přijímáme do doktorského studia i plno těch, kteří o děláni vědy ve skutečnosti nestojí, což devalvuje úsilí jak školitelů, tak těch ostatních doktorandů, kteří to s vědou myslí vážně.

O plánu dosáhnout větší pracovní svobody

Mentor tě postrčil k tomu, aby ses odhodlala změnit pracoviště, pomohl ti rozvinout návrh knihy. A jak to dopadlo s tvým rozhodováním zkusit získat docenturu?

Na to se mě samozřejmě ptali i při přijímacím pohovoru na moje současné pracoviště (smích).

A co jsi odpověděla?

Že chci nejdříve ze všeho napsat knihu, která by byla takovým shrnutím mého dosavadního výzkumu. Potřebuji za tím udělat takovou tečku, abych se mohla posunout k novému výzkumnému tématu. Ale tu habilitaci nakonec plánuji také, protože jsem pochopila, že je v tom českém akademickém prostředí podmínkou větší svobody a samostatnosti. Docenturu tedy nevnímám jako cíl sám o sobě, nepotřebuji další písmena před jménem, ale spíš jako prostředek k tomu, abych se mohla více věnovat věcem, které považuji za důležité, které mě baví, a v režimu, který si sama nastavím nebo na něj alespoň budu mít větší vliv.

Těšíme se na knihu a přejeme hodně štěstí.

Karin

Karin je studentkou doktorského studia politologie. Politika pro ni není jen předmět studia, ale i způsob života. Je veřejně aktivní, zapojuje se do debat na sociálních sítích, v minulosti publikovala komentáře v některých českých médiích. Jejími oblíbenými tématy jsou česká i světová politika, sociální otázky a genderová rovnost. Nyní pracuje na ministerstvu na pozici vedoucí oddělení. Mezi její záliby patří vedle politiky také sci-fi a fotbal.

„Díky mentoringu (asi) dodělám doktorát, ve vědě ale zůstat nechci.“

Mentoring jako lék na osamělost doktorátu

Měla jsi už nějakou zkušenost s mentoringem, než ses přihlásila do našeho programu?

Ne, byla to moje úplně první mentoringová zkušenost.

S čím jsi do toho šla?

Já skoro nikdy nic neočekávám. Přihlásila jsem se, když jsem nastoupila čerstvě na doktorát a můj školitel byl v té době na své zahraniční studijní cestě. I když jsme spolu konzultovali nějaké věci třeba po e-mailu, tak jsem najednou měla pocit, že jsem strašně osamělá. Jde totiž o úplně jiný režim studia, než zná člověk z magisterských programů, kam prostě chodí, je v nějakém kolektivu a v permanentním kontaktu s vědou nebo s bádáním jako takovým. Takže jsem se cítila osaměle a vlastně jsem nevěděla, jestli to chci dál dělat. Také na mě dopadl tlak související s publikováním a granty, a tak jsem si říkala, že bych díky mentoringu mohla zjistit, jestli to vůbec chci dělat a případně jak. Třeba i díky sdílení nějakých zážitků nebo pocitů a zkušeností s ostatními lidmi, kteří byli nebo jsou v podobné pozici.

Teď jsi přesně popsala aspekty doktorátu, s nimiž má mentoring ambici pomoci.

Mně vlastně pomohlo už jenom to, že jsem si vyplňovala materiály na úvodní workshop, protože jsem si začala promýšlet strašně moc věcí do budoucna. A když jsem si to takhle ujasňovala, tak jsem si uvědomila, že mě to bádání baví. Pouze jsem si nebyla tak úplně jistá, jestli to bude na vědeckou kariéru, nebo jestli to budu zatím dělat spíš pro zábavu a pak se teprve uvidí.

Takže jsi chtěla zjistit, jestli se chceš živit vědou?

Nejen to. Můj problém vždy byl a dosud je, že lepím spoustu malých úvazků. Mám malý grant na fakultě, zároveň jsem byla v té době na poloviční úvazek v neziskovém sektoru a ještě jsem měla další dohody všude možně. Ta situace byla strašně náročná na time management, takže jsem potřebovala inspiraci, jak to všechno sladit, abych mohla dělat víc věcí najednou a zároveň se nezbláznila, nevyhořela (úsměv) a měla dost klidu pro to bádání.

A povedlo se?

Ano. Díky mentoringu jsem se rozhodla, že vědu dělat nechci. Zároveň jsem ale díky programu na doktorátu zůstala a rovnou s tím nepraštila.

Debaty o moci a ego „boost“

Jak sis hledala mentora nebo mentorku?

Já jsem si v průběhu úvodního workshopu uvědomila, že chci, aby to byla žena a zároveň někdo, kdo má pochopení pro sladování bádání a veřejného angažmá. Měla jsem tam příležitost víc se nad tím zamyslet a logicky mě napadla má mentorka, která má v tomto ohledu bohaté zkušenosti.

Proč jsi chtěla ženu?

(úsměv) Protože si myslím, že v českém prostředí, které je stále dost machistické a sexistické, ženy lépe reflektují mocenské vztahy, které jsou přítomné jak v politice nebo ve státní správě, tak ve vědě. Pro mě jako ženu bylo klíčové, aby gender v rámci mocenských vztahů ten člověk reflektoval podobně jako já, a to si myslím, že v českém prostředí může dělat pouze žena. Samozřejmě tu asi jsou i nějací takoví muži, ale není jich moc a myslím si, že to nereflektují tolik, protože prostě mají tu pozici lepší a jejich život v akademickém prostředí je snadnější.

V čem vaše spolupráce spočívala?

Byl to pro mě prostor hlavně pro sebeuvědomování. Přemýšlení o tom, kam dál; jestli vědu, případně jak, a když ne vědu, tak kam a co. Mentorka se mnou o tom velice intenzivně mluvila, radily jsme se, bylo to velice přirozené a neformální.

Řešily jsme i praktické věci ohledně fungování ve vědě jako takové, řetězení úvazků, nakolik jde dělat napůl to a napůl tamto a hodně jsme řešily politické, mocenské aspekty vědy. Jaké to je, když je žena v nějakém vědeckém, politickém poli, kde je hodně mužů a ženy mají tu pozici komplikovanou různými strukturálními překážkami.

Jaký byl tvůj mentoringový plán, který sis vytvořila na úvodním workshopu? A podařilo se ti jej naplnit?

Ano, víceméně. Nastřelila jsem svůj plán, který moje mentorka zhodnotila jako velice ambiciózní, ale mně se až na jeden článek povedl splnit, což je celkem uspokojujivý výsledek. Naše diskuse však byly ve finále důležitější než prvotní cíl, který jsem si dala, kdy jsem se chtěla zlepšit v plánování a disciplíně tak, abych byla schopná skloubit vědu a zaměstnání.

Mohla bys mi říct jednu konkrétní věc, kterou ses od mentorky naučila? Něco, co si odnášíš?

Já jsem si z toho odnesla opravdu strašně dobrý pocit, že tak úžasný člověk jako ona se mnou vedl naprosto partnerské konverzace. Je to důležité pro mé sebevědomí. Ne, že bych měla se sebevědomím problém, ale je to přece jen velký „ego boost“ (úsměv). Ujasnila jsem si spoustu věcí do budoucna, ale tím konkrétním výstupem je asi právě ten ego boost.

Myslíš, že se budete potkávat i po skončení mentoringu?

Určitě. Už jsme se domluvily, že zajdeme občas na kávu, popovídáme si, poradíme si, budeme sdílet zkušenosti z různých jednání a tak.

Když říkáš „poradíme si“, znamená to, že vaše setkání byla přínosná i pro mentorku?

Já doufám (smích). Explicitně jsme o tom nemluvily, ale myslím, že ano. Ono to vyplynulo z těch setkání, kdy jsme si uvědomovaly, jak strašně důležité je tvoření sítí, zejména pokud se bavíme o nějakých vysoce kompetitivních polích, ve kterých se pohybujeme. A tohle zjištění, myslím, bylo důležité i pro ni. A samozřejmě bych si ráda myslela, že jsem k tomu přispěla i já.

Vnímáš nějaká možná úskalí takového mentoringového vztahu? Něco, čemu je lepší se vyhnout?

Určitým rizikem by možná mohla být odlišná očekávání, která se dostatečně nevykomunikují. Případně situace, kdy by ten mentor byl z nějakého jiného, řekněme nepřátelského sociálního kroužku, než je školitel a ten by se o tom dozvěděl, tak by to asi mohlo být nepříjemné... Ale jinak mne nic nenapadá. Já jsem nic takového nezažila.

Doktorát jako koníček

Proč jsi šla na doktorát?

Protože jsem si myslela, že chci být vědkyně. A pak jsem zjistila, že nechci (smích). Ale jak jsem říkala, strašně mě baví bádat, takže to bylo vlastně celkem logické.

Jakou vědkyní jsi tehdy chtěla být?

Já jsem chtěla být ta vědkyně, která je na Akademii věd, čte knížky, píše články, jezdí na konference, pracuje v malém kolektivu a má se dobře. V průběhu magisterského studia jsem rok pracovala na jednom ústavu Akademie věd jako asistentka výzkumného projektu a přišlo mi, že to vědecké prostředí je takové hezké a že bych v něm asi chtěla nějak působit. To mi ale ještě nedocházely ty různé konstelace materiálního zajištění, a že to není zas taková sranda.

Jak jsi tedy po tomhle prozření změnila své plány?

Moje původní idea byla, že bych dělala doktorát a přitom bych pracovala na poloviční úvazek v nějaké neziskovce. Jenže ty částečné úvazky jsou pro sladění práce a rodinného života peklo. Tak jsem si to zařídila jinak a našla jsem si práci ve státní správě. Pracuji od devíti do pěti, ve středu chodím na doktorský seminář a o víkendů a po večerech mám čas si číst a psát. Teď mi to tak vyhovuje.

Takže máš doktorát jako takovou volnočasovou aktivitu?

V podstatě ano. Je to taková neortodoxní volnočasová aktivita (vesele). Ale od té doby, co jsem si to takhle

vyřešila, mám pocit, že se mi bádá daleko líp, než když tam byl ten neustálý tlak na výkon. Možná mě osvobodilo i to, že vím, že nemusím, ale že chci, byť samozřejmě musím plnit nějaké povinnosti. Ale mám pocit, že tam není ten tlak na shánění materiálních zdrojů, je to pro to bádání jako takové daleko produktivnější. Což je pro českou vědu svým způsobem smutná zpráva.

To zní opravdu trochu pesimisticky, vzhledem k tomu, že s tlakem na výkon a grantovým financováním se česká věda asi jen tak nerozloučí.

Bez těch materiálních záležitostí a boje o granty bych se opravdu obešla. Vždyť i když člověk grant získá, tak má vyhráno jen na chvíli. K tomu se přidává to, že obor, kterému se věnuji, je hodně specifický a u nás obecně strašně konzervativní a zaměřený směrem, který mne nebaví. Témata, která mne zajímají, tu téměř nikdo nedělá a na jejich výzkum tedy nedostanu moc peněz. Navíc tohle konzervativní zaměření bohužel vede k tomu, že v hodnotících panelech často sedí taková různá bratrstva kočičí pracky, takže grant pravděpodobně nedostanu už jenom z toho důvodu, že jsem z nějaké instituce. A jak je těch lidí málo, tak je samozřejmě jasné, kdo co dělá, protože když něco dělají dva nebo tři lidi v Česku, tak o sobě ví. Takže to jsou ty věci, které mě nebaví.

Momentálně tedy bádáš, když přijdeš večer z práce. Co tě na vědě tolik baví, že jsi ochotná jí věnovat svůj volný čas?

Mě strašně baví ten intelektuální výkon sám o sobě. Něco si číst, něco vymýšlet. Třeba analýza diskurzu, tu mám pocit, že provádím permanentně. Když jsem nastoupila do státní správy, tak jsem se cítila jak v neomatrixu. Když jsem viděla, jak ty diskurzy létají kolem mě, říkala jsem si: Jo, to je krása (úsměv).

O angažované vědě a plánech do budoucna

Máš nějakou ideu správného vědce nebo vědkyně?

Já mám takovou představu, že ten člověk by měl být svérázný. Neměl by mít obavu jít proti proudu, protože to je ten základ, uvažovat kreativně nad rámec všedních představ. Zároveň by měl být veřejně angažovaný, resp. popularizovat vědu, svoje výstupy. To si myslím, že je potřeba ve společenských vědách možná skoro víc než v těch přírodních.

Řekla jsi, že ty sama se nejspíš budeš věnovat vědě jako takové své volnočasové aktivitě. Myslíš, že to jde skloubit s touhle představou správného vědce nebo správné vědkyně?

Z mého pohledu je optimálním modelem nějaká provázanost, ať už soukromé sféry, aplikovaného výzkumu nebo třeba učení. Ale pořád by tam měl být nějaký kontakt s vnějším světem. A teď neříkám, že to, jak to chci dělat já, je optimální, spíš by to mělo být naopak, že bych jako volnočasovou aktivitu dělala někde na tom úřadu (úsměv). Dobrá věda by měla pořád komunikovat s tím světem, jehož je součástí.

Kde se vidíš v nejbližší budoucnosti?

Ve státní správě existuje standardizovaný kariérní řád, takže počítám, že tam půjdu postupně výš a budu budovat kariéru. Zjistila jsem, že mě tahle práce baví, hlavně různé strategické úvahy, koncepční přemýšlení mimo zavedené rámce. To si myslím, že je můj hlavní přínos pro státní správu, který má kořeny právě v mém působení v akademické sféře.

Co se týká školy, tak chci dodělat doktorát, v jeho průběhu bych ráda učila, a když se zadaří, tak bych asi ráda trochu učila i po něm. Už jsem vedla jeden kurz se svým školitelem a bavilo mě to. Zároveň si myslím, že když to baví mě, tak to musí bavit i studenty (úsměv).

O nárocích na doktorátu a pár rad pro ty, kteří o něm uvažují

Máš nějakou zkušenost se zahraniční stáží?

Během magisterského studia jsem byla přes Erasmus půl roku v cizině. To bylo super. Strašně mě to bavilo i kontextuálně, protože bylo těsně před tamními předčasnými volbami. S jedním vyučujícím jsem si tam udělala takový individuální plán, přičemž dodnes nevím, jestli mě chtěl vystrašit, nebo otestovat. Nicméně mi dal během tří týdnů přečíst asi patnáct set stránek knih, a potom ať za ním přijdu s tématem nějakého paperu (*angl. odborný článek, pozn. editora*). Tak jsem je přečetla, vymyslela jsem téma a pak jsem ten paper napsala, přičemž každou část jsem s ním konzultovala a celý ten proces mě ohromně bavil. Díky tomu jsem se pak víc dostala k některým teoretickým směrům, kterými jsem se začala víc zabývat a pak jsem si na ně psala i doktorský projekt. Ten sice teď asi budu měnit, ale to nevádí, to je takový standardní postup, jak jsem pochopila – člověk začne něco dělat, pak zjistí, že to vlastně dělat nechce a že chce dělat něco úplně jiného.

Na doktorátu jsem zatím nikde nebyla, ale máme stáž ve studijních povinnostech, takže budu řešit, co s tím.

A ty můžeš vyjet na měsíc či déle v kuse, když pracuješ na plný úvazek ve státní správě?

Právě že to pro mě bude celkem problém, což souvisí s tím, jak je ten doktorát nedomyšlený. Pokud je to teď nastaveno tak, že člověk má pouze nějaké stipendium, ze kterého ani nezaplatí nájem, je nutné si nějak vydělávat. V optimálním případě samozřejmě v akademické sféře, ale vzhledem k omezeným možnostem tomu tak bohužel často není. No a v situaci, kdy má člověk příjem z regulérního zaměstnání, není možné po něm chtít, aby někam třeba na několik měsíců vyjel. A to nemluvím o situaci, když má třeba dítě.

Takže i když si myslím, že mobilita jako taková je dobrá, tak z výše uvedených důvodů není dobré dělat z ní za současného nastavení podmínky povinnosti. Samozřejmě je dobré udržovat kontakty se zahraničím i jinými institucemi, vidět, jak to tam funguje. Obecně je věda jako taková prostě mezinárodní prostředí, takže z tohoto hlediska je to určitě dobře. Ale jak říkám, ty překážky jsou jinde.

Co bys poradila dalším doktorandům nebo lidem, kteří o doktorátu teprve uvažují?

Určitě by se měli připravit na to, že ten doktorát je opravdu strašně jiný a že přijdou pocity osamělosti. Je to daleko víc individuální činnost a člověk se tím nesmí nechat rozhodit. A potom neztrácet ten kontakt s realitou, uvědomovat si společenský kontext, ve kterém člověk tu vědu dělá, jaké důsledky může věda mít. U nás mám pocit, že se vědecká komunita bojí nějaké veřejné angažovanosti, a myslím si, že to je velká škoda.

Může s těmihle konkrétními věcmi náš program pomoci?

Určitě. Minimálně co se týká sebepoznání a síťování. Z těchto dvou úhlů pohledu si myslím, že je to rozhodně důležité a že by takových aktivit pro doktorandy mělo existovat víc.

Kateřina

Kateřinu již na střední škole lákala práce ve zdravotnictví, a ačkoliv si ke svému cíli nevybrala nejpřímější studijní cestu, nakonec se dopracovala přesně tam, kam chtěla. Ve své práci propojuje vědu s klinickou praxí, což jí umožňuje být v přímém kontaktu s praktickým využitím vědeckých poznatků v jejím oboru a s konkrétními lidmi, kterým tyto poznatky pomáhají zlepšit zdraví. Právě toho si Kateřina cení nejvíc. Zároveň to s sebou nese působení na dvou institucích, což jí ale vyhovuje, protože je její práce díky tomu velmi pestrá.

„Mentorka mne naučila říkat „ne“.“

Mentoring jako nový impulz v zaběhané rutině

Měla jsi nějakou mentoringovou zkušenost předtím, než ses přihlásila do našeho programu?

Neměla, ale věděla jsem, o co jde. Různé formy mentoringu jsem řešila v práci v jednom mezinárodním projektu, ale týkalo se to metodik a laboratorní práce. Sama jsem však nic takového neabsolvovala, a když se nad tím zamyslím, tak mě takhle nikdo nevedl ani neformálně.

Co jsi od programu očekávala?

Já jsem snad ani neočekávala nic konkrétního, spíš mě ta možnost zaujala. Ve vědeckém prostředí se pohybuji už nějakou dobu a dostala jsem se do fáze, kdy jsem si začala všímat různých věcí, které mi vadí nebo které bych chtěla dělat jinak. V té době jsem hodně řešila to, že na mne má vedoucí přesouvá spoustu práce a já si vůči ní neumím stanovit meze. Zároveň mi bylo třicet a byla jsem už docela dlouho vdaná, takže jsem přemýšlela i o tom, jakým způsobem pracovat ve vědě s nějakým rozumným nasazením a nezanedbávat při tom svoji rodinu, v mém případě hlavně manžela (úsměv), sebe a mimopracovní aktivity.

Podařilo se ti to?

Naučila jsem se říkat „ne“ a snažím se více si organizovat čas, například si lépe plánovat schůzky. Myslím, že už jsem schopna si uvědomit, kdy je toho moc a měla bych zvolnit nebo kdy mám pocit, že už fakt zanedbávám rodinu a měla bych s tím něco dělat.

Také se snažím více komunikovat – při nějaké dlouhodobé spolupráci se častěji ptát kolegů a kolegyň, v jaké fázi svého úkolu jsou, poskytovat jim zpětnou vazbu, shrnout, o čem jsme mluvili a na čem jsme se dohodli. S těmito mezilidskými, kolegiálními vztahy mi hodně pomohly hlavně nabízené kurzy.

Kromě toho, že jsi absolvovala spoustu kurzů, jsi spolupracovala také s mentorkou. Podle čeho jsi vybírala, koho oslovíš?

Chtěla jsem oslovit člověka, který si dokáže dobře zorganizovat práci a vybalancovat ji s rodinou. Měla jsem v hlavě dvě kandidátky. Jedna je z mého oboru, z „konkurenčního“ pracoviště, takže bychom k sobě měly pracovní blízko. Já jsem si však potřebovala i tak trochu postěžovat, a vzhledem k tomu, že ona zná mou vedoucí i další mé kolegy a kolegyně, rozhodla jsem se, že to není dobrý nápad. Oslovila jsem tedy svou budoucí mentorku, se kterou se známe už dlouho, ale každá pracujeme v úplně jiném oboru. Občas se vídáme, ale spíše se bavíme o našem rodinném zázemí, než abychom více rozebíraly naši práci. To si spíš tak vzájemně postěžujeme (smích). To, že jsem ji oslovila takto formálně, nám umožnilo, aby naše rozhovory šly více do hloubky a byly konstruktivnější.

Přemýšlela jsi cíleně pouze o ženách?

Nedokážu si představit, že bych věci, které jsem s mentorkou řešila, probírala s mentorem. Byly to takové ženské, osobní záležitosti (úsměv). Hodně jsme mluvily o rodině a dětech, o tom, jak to má mentorka doma zorganizované a nastavené. Bylo to inspirativní. Získala jsem velké poučení do života a hlavně podporu. Pomohlo mi už jen to, když mi řekla, kolik času je třeba do něčeho investovat a kolik se ho posléze vrátí. Zjistila jsem, že všechno se dá nějak zvládnout, ale stojí to strašně moc energie. S mužem jako mentorem by to bylo jiné a myslím, že by se mi v mém oboru špatně sháněl takový muž, se kterým bych tyhle věci mohla řešit.

Myslíš, že muži-vědci nemusí sladovat práci a rodinu?

To ne. Ale připadá mi, že obzvlášť v české společnosti stále obecně platí, že muži nejsou ti, kdo vytváří rodinné zázemí. Od toho se pak odvíjí i jejich odlišná role v práci, protože si ji mohou lépe naplánovat. Ve vědě to pozorují také, i když znám i hodně dobrých příkladů, kde se o rodinu starají muži nebo to mají v páru rozdělené půl na půl.

Zmiňovala jsi, že jsi potřebovala poradit ohledně nastavení komunikace se svou vedoucí. V čem byl tvůj vztah s mentorkou jiný oproti vztahu s vedoucí?

Toho je docela hodně (úsměv), ale hlavně mi vztah s mentorkou přijde rovnější. Když uvedu konkrétní příklad, tak má vedoucí má určitý způsob komunikace, který mi úplně nevyhovuje, ale z pozice podřízené jej nějak akceptuji. A já jsem se dostala do fáze, kdy jsem se vůči ní potřebovala víc vymezit a začít ta pravidla komunikace ovlivňovat. S mentorkou jsem tohle řešit nemusela. Měla jsem navíc možnost se ptát, aktivně se podílet na utváření našeho vztahu a být v něm rovnocennou partnerkou.

Jak vlastně probíhala vaše setkání?

Naše schůzky byly dost neformální. Většinou jsem měla rozmyšlených několik věcí, které jsem zrovna řešila a chtěla je s mentorkou probrat. Ona se mě pak doptávala na různé podrobnosti a já jsem si na základě téhle diskuse ujasňovala, co bych mohla zlepšit. Mentorka je sice z humanitního oboru, takže bylo občas nutné si některé věci přetransformovat do svého prostředí, ale jinak to na náš vztah nemělo žádný vliv.

Jak reagovala, když ses na ni obrátila s tím, zda by byla tvojí mentorkou?

Byla příjemně zaskočená (úsměv). Myslím, že i ona měla pocit, že mi má co říct, takže ji to potěšilo.

Mohla bys jmenovat nějakou konkrétní věc, kterou ses od ní naučila?

Těch by bylo asi víc. Hodně mě podporovala v tom, abych se naučila říkat „ne“ a abych si věci víc plánovala. Kromě toho mě mentorka motivovala v tom, abych si do dalšího grantu napsala pozici pro svoji „pravou ruku“, někoho, kdo třeba nebude mít velké vědecké ambice, ale bude chtít pracovat ve vědeckém prostředí a já na něj budu moci delegovat to, na co už dneska nemám kapacitu.

Máš pocit, že si z vašich schůzek odnesla něco přínosného i tvá mentorka?

Doufám, že ano, ale nikdy jsme o tom nemluvíly. Rozhodně jsem neměla pocit, že by ji to otravovalo, spíš naopak. Zároveň mi přišlo, že i ona měla díky mentoringu možnost probrat věci, které v práci řeší, a trochu si konstruktivně postěžovat. I když zrovna ona má svůj život dobře promyšlený. Vlastně mi obecně připadá, že lidé z humanitních oborů mají všechno nějak víc promyšlené. Přírodovědci řadu věcí úplně opomíjí a vůbec jim nevěnují pozornost, zejména co se týče fungování vztahů a komunikace. Občas mi přišlo, že všechny své postřehy a komentáře prostě sypala z rukávu (úsměv).

Vidáte se i teď, když už program formálně skončil?

Ano, setkáváme se dál a mám pocit, že se náš vztah ještě zlepšil. Více známe naše pracovní zázemí, otevřeně se o něm bavíme a tím, že víme, s čím se musíme občas potýkat, tak si jedna druhá i více vážíme.

O vražedném tempu přírodních věd

Chtěla bys ještě někdy v budoucnu vyzkoušet mentoring s jiným mentorem nebo mentorkou?

Určitě, ale příště už bych asi zvolila někoho z oboru, a asi by to muselo být v cizině, ne v českém prostředí.

Proč?

Nemyslím si, že to, jak to funguje v Čechách v přírodních vědách, je obecně dobře nastavené. Většina lidí je přetížená, neumějí si práci úplně dobře zorganizovat a tím pádem ji potom znepríjemňují i svému okolí. V podstatě všude se pracuje přesčas, počítá se s tím, že se bude pracovat přes noc a o víkendech, a málo se dbá na to, že má člověk i nějaký svůj normální, nepracovní život. Znam nemálo lidí z práce, kterým nefungují rodiny, kteří se rozcházejí, mají různé jiné a paralelní vztahy, a to všechno je důsledek toho, že do svých vztahů s rodinou málo investují. No a od těch lidí, co byli v zahraničí, vím, že to může fungovat i jinak. Nevím, od koho bych se to v Čechách naučila.

Čím si tohle nastavení přírodních věd v Česku vysvětluješ?

V přírodních vědách existuje hodně velká konkurence. Když víš, že několik dalších laboratoří pracuje na stejném problému jako tvůj tým a jde o to, kdo to udělá rychleji, vytváří to velký tlak na rychlou produkci a publikaci výsledků. To se samozřejmě netýká jen českého prostředí, to pozorují i na evropské úrovni. U nás se k tomu ale přidává špatně zorganizované administrativní zázemí a výsledkem je opravdu náročná situace. Já práci reálně věnuji více času, než odpovídá plnému úvazku, ale minimálně šedesát procent veškerého času strávím administrativní agendou. A to je prostě špatně.

Jak se s takovým tempem a pracovní zátěží vyrovnáváš?

Snažím se nevypadnout z běžného světa tím, že vědomě vystupuji ze své sociální bubliny. Setkávám se

s lidmi z jiných oborů a profesí, mám spoustu přátel z různých oblastí mimo vědu a i díky nim si udržuji určitý rozhled po světě kolem. Bohužel mnoho přírodovědců kolem mne na takové věci kvůli množství práce nemá čas a od běžného světa se tak postupně odtrhávají.

V práci se pokouším nenabírat si nové a nové ad hoc povinnosti, které se vždy někde objeví, a nebýt nepostradatelná. Kromě grantů, které jsem si napsala, mám na starosti i pár dalších, které vedu „jen“ administrativně. A tak když po mně chce někdo něco dalšího, snažím se říkat „ne“. Raději toho chci dělat méně, ale lépe, než abych dělala od všeho něco, ale nic pořádně. Naučit se nebýt nepostradatelná vnímám jako svůj zásadní přerod.

Jak se ti to povedlo?

Asi to souviselo s určitou úlevou po dokončení doktorátu. Když jsem byla ještě na škole, bylo nutné v průběhu studia vykazovat publikační aktivitu, takže jsem měla tendenci nabírat si hodně věcí, abych měla z čeho čerpat data pro dizertaci. A když jsem doktorát získala, uvědomila jsem si, že už to tak dělat nemusím. Má vedoucí si na to ale za dobu mého studia zvykla a mně se potvrdilo rčení, že „není dobré se osvědčit“. Teď už je to ale lepší a jsem v pozici, kdy už si můžu hodně věcí organizovat sama a nepotřebuji ke všemu její souhlas.

Kariéra ve zdravotnictví jako původní i záložní plán

Jak ses dostala ke svému oboru?

Vlastně trochu oklikou. Už na střední školu jsem chtěla jít na „zdrávku“, ale mamka, která pracovala ve zdravotnictví celý život, mi to rozmluvila. Prý jestli chci pracovat ve zdravotnictví, ať jdu na gymnázium a potom na medicínu. Jenže po gymnáziu jsem se rozhodla, že šestileté studium medicíny s dalšími návaznými atestacemi je příliš dlouhé, a raději jsem šla na úplně jiný obor, který je svým způsobem do zdravotnictví směřovaný také. Záhy se nicméně ukázalo, že je velice teoretický, a to pro mě nebylo, já jsem chtěla do praxe. Naštěstí mi při výběru tématu diplomové práce bylo umožněno se od něj trochu odchýlit a psát ji na jednom z pracovišť, na kterých pracuji dnes.

Proč jsi tedy šla na doktorát, když jsi chtěla do praxe?

Přesně z toho důvodu jsem na něj jít nechtěla. Chtěla jsem mít „normální“ peníze i život (úsměv). Ze svého pracoviště jsem ale dostala skvělou nabídku a na doktorát tam nastoupila. Nakonec jsem se v jeho průběhu dostala k práci i na svém druhém působišti a nyní se pěkně doplňují – na jednom se věnujeme spíše základnímu výzkumu, na druhém klinické praxi. Nikdy jsem nechtěla být nějaká velká teoretička a už vůbec ne vědkyně, takže mi to takhle maximálně vyhovuje.

Takže se nepovažuješ za vědkyni?

Do jisté míry se asi považuji za vědkyni, ale nemám to označení ráda, protože podle mě je vědec teoretik, a to já být nechci. Baví mě bádání, ale zároveň z toho musí být nějaký praktický výstup, který přinese posun ve vědění, což považuji za důležité. Konkrétně ve zdravotnictví je to pro mě třeba zavedení nové vyšetřovací metody do praxe nebo sledování reakce pacientů na určité léky a možnost léčbu podle toho upravit. Potřebuji tam vidět tu návaznost.

Jaké jsou tvoje plány do budoucna?

Mám nějakou představu, čemu bych se chtěla vědecky věnovat, a ráda bych se na to více zaměřila. Baví mne i práce se studenty, takže si dovedu představit mít svoji skupinku a rozvíjet to, co mne zajímá a v čem vidím smysl. Zároveň se ale nechci dostat do pozice vedoucího výzkumné skupiny, který se pak potýká s velkou dávkou pracovního stresu plynoucího z administrativní zátěže.

A jak to chceš prakticky zařídit? Pokud se budeš posunovat dopředu tak, jak říkáš, tak se tomu asi nedá vyhnout?

Vím, že to úplně nepůjde (úsměv). Stačilo by mít okolo sebe lidi, kteří mají ambice na vedoucí pozice, a v tu chvíli by mě do nich nikdo oficiálně netlačil. Kdyby se jednalo o neformální skupinku, úplně by mi to vyhovovalo. Samozřejmě záleží na domluvě. Nejsem nějak ambiciózní člověk, nikdy mi nešlo o pozice. Zajímá mě, proč něco nějak je nebo proč něco nějak funguje, a nepotřebuji výrazně kariérně růst. Je mi jasné, že kdybych se do funkcí hrnula, nemohla bych dělat to, co mě baví, a v určitou chvíli bych se dostala do pozice, kdy už je to víc o politických rozhodnutích. Člověk je pak pod větším tlakem a rozhoduje jinak, než by se rozhodoval podle svého svědomí. A o to nestojím.

Máš nějaký záložní plán, kdyby to takhle pěkně zařídit nešlo?

Já se na vědu úplně nevážu, a kdyby to nefungovalo tak, jak bych chtěla, dovedu si představit, že bych dělala něco úplně jiného. Mám zkušenosti ze zdravotnického zařízení, kde si teď dodělávám atestaci, což je ve zdravotnictví taková obdoba doktorátu. Má to samozřejmě svá specifika, ale daleko snáz s tím pak člověk najde v tomto oboru práci. Takže to je záložní plán číslo jedna. No a číslo dva pro mě vždy bylo, že bych zůstala jako žena v domácnosti, ale to bych asi dlouho nevydržela (vesele). Sice na práci občas nadávám, ale pořád mě to baví, motivuje a teď si nedovedu představit, že bych ji vůbec nedělala.

Co třeba odjezd do zahraničí, ten tě neláká?

Míváme s manželem takové cukání, že bychom třeba na dva roky někam odjeli. Nikdy jsem nikde dlouhodobě nebyla a zpětně toho lituji. Možnosti byly, ale já jsem měla v tu dobu pocit, že jsem v práci nepostradatelná. Z formálního hlediska to dnes považuji za svou nevýhodu, třeba při žádání o granty u GAČRu, a obecně by pro mě bylo dobré poznat, jak může věda fungovat jinde a jinak. Rozhodneme se, až prove-

deme plánovanou rekonstrukci našeho domu. Buď jej pronajmeme a opravdu odjedeme, nebo se v něm zabydlíme a už se nikdy nikam neheme. Ale to se teprve uvidí.

Co bys vzkázala lidem, kteří přemýšlí o zapojení do programu?

Aby se určitě přihlásili. Minimálně proto, aby zjistili, že existují i jiné vzorce děláním vědy než ty, které jsou zaběhané na jejich pracovišti. A mentorům a mentorkám bych chtěla poradit, aby kladli doplňující otázky, snažili se zjistit co nejvíc o tom, v jakých podmínkách se jejich mentee pohybuje, a zohlednili to ve svých radách. Mně to hodně pomohlo.

Magdalena

Ačkoli ji od mala bavila přírodověda, ještě na bakalářském studiu si nebyla svým směřováním v akademickém prostředí jistá. Věda ji skutečně chytla, až když se setkala s aplikovaným výzkumem na pomezí přírodních a společenských věd a začala svou práci vnímat jako příspěvek do diskuse o dlouhodobém fungování lidské společnosti. Důraz na využívání vědeckých poznatků nejen ve sféře akademické, ale i politické a společenské, jí zůstal dodnes. Nyní žije v Česku a ráda by zde už zůstala, protože odešla do zahraničí již po bakalářském studiu a teď je ráda, že je zase zpět doma. V našem programu si vyzkoušela dvakrát roli mentee a jednou i roli mentorky.

„Potřebovala jsem průvodkyni českou akademickou krajinou.“

Mentoringem k ujasnění si pracovních priorit

Měla jsi nějaké zkušenosti s mentoringem ještě předtím, než ses přihlásila do našeho programu?

Ne, ale věděla jsem, co si pod tím představit, protože jsem studovala a pracovala v zahraničí, kde jsou takové programy běžné.

Jaká byla tvá hlavní motivace?

V zahraničí jsem se s několika lidmi bavila o směřování mé kariéry a již tenkrát mi někdo z nich radil, abych si našla mentora. I moje zahraniční školitelka měla svou mentorku pro otázky profesního rozvoje. Takže když jsem se o vašem programu dozvěděla, říkala jsem si, že to je ideální příležitost. Akorát jsem se vrátila po velmi dlouhé době ze zahraničí. Odešla jsem po ukončení bakalářského studia a vrátila se až po postdocích. Potřebovala jsem si rozmyslet, co chci v Česku dál dělat, a k tomu jsem potřebovala průvodce zdejší akademickou krajinou. Zároveň jsem změnila výzkumné zaměření, takže jsem chtěla i někoho, kdo by měl do té problematiky hlubší vhled.

Tvůj mentor tedy měl pracovat delší dobu v Čechách a rozumět tvému výzkumnému tématu. Měla jsi na něj ještě nějaké jiné požadavky, podle kterých jsi ho hledala?

Samozřejmě jsem měla představu ideálního mentora, ale myslím, že je nemožné najít někoho, kdo by pasoval na tvoji představu na sto procent. Proto je také fajn, že člověk může spolupracovat s více mentory najednou. Navíc se ta kritéria různě proměňují podle toho, co zrovna člověk řeší. Zúčastnila jsem se programu ve dvou různých ročnících a pro každý jsem si vytvořila jiný profil potenciální mentorky, protože v prvním roce jsem ještě neměla vlastní projekt a ve druhém už ano.

Při mém hledání nakonec sehrála nejdůležitější roli odbornost a požadavek, aby to byla žena. Dopad dětí na kariéru představuje asi největší rozdíl mezi ženou a mužem ve vědě, protože je to z biologického hlediska pochopitelně žena, koho narození dětí minimálně na prvních pár týdnů či měsíců vyvede ze zaběhnutého pracovního tempa. A většinou je to také žena, kdo poté zůstává delší dobu s dítětem doma. A já jsem chtěla mít možnost popovídat si o profesních zkušenostech i z tohoto pohledu. Sama děti ještě nemám, ale jednou bych je ráda měla.

A jak tvé pátrání po mentorkách dopadlo? Naplnila se tvá očekávání?

Ne tak úplně, protože jsem nakonec v prvním roce mentorku neměla vůbec a ve druhém jsem spolupracovala s mentorkou, starší dámou, která ve vědě začínala v době, kdy akademická dráha vypadala jinak než dnes. V podstatě neexistovala zahraniční konkurence v takové míře jako dnes, do ciziny se jezdilo spo-

radicky a nebyl takový tlak na publikování a výši impakt faktoru. Takže o tom, jak dál kariérně postupovat, jsem se s ní nakonec ani nebavila. Ale do jisté míry mi to vynahradily kurzy, které jsem navštěvovala s ostatními mentees. Velmi přínosné pro mě byly naše rozhovory v obědových pauzách mezi kurzy, když jsem poslouchala, jak moje vrstevnice zvládají vědeckou práci, když mají malé děti.

Co ses od ostatních mentees dozvěděla o jejich sladování práce, studia a péče o děti?

Že to jde s dětmi obtížně a původní plány se snadno rozplynou. Mnohokrát jsem slyšela variace na: „měla jsem naplánovaný výjezd do Ameriky, rozjetou kariéru, přišly děti, pauza a teď je všechno těžší, mám nižší úvazek, nedaří se mi najít dost času na práci“. Vrylo se mi to do paměti a hodně mě to ovlivnilo v mých nejbližších plánech. Mám pocit, že dokud jsem bezdětná, musím hrozně máknout, publikovat ostošest, protože je určitě snazší se vracet, když už je člověk ve své oblasti etablovaný, než když pracoval hlavně na projektech jiných lidí a sám tolik nepublikoval. Možná to zní pochmurně, ale já to tak neberu. Pomohlo mi to myslet víc dopředu.

Je dobré vědět, jak to chodí v konkrétním prostředí. Proto jsem také potřebovala mentoring. Vědět, jak řeší skloubení práce a rodiny ve vědě lidé v zahraničí, mi v Česku moc nepomůže. Žila jsem ve dvou zemích a v každé byla situace úplně jiná. V té anglosaské jsem se navíc během svého pobytu nesetkala s nikým, kdo by měl malé děti. Domnívám se, že to tam není úplně snadné, protože tamější tlak na publikace a výstupy je obrovský. Naopak v té severské zemi je běžné, že už magisterské studentky mají děti, protože jejich systém je na to připravený a není to problém. Také tam není tak dlouhá rodičovská jako u nás a je tam kvalitní síť mateřských školek i jeslí, takže člověk nemá problém umístit svoje dítě někde poblíž domova nebo práce.

Pokud si dobře pamatují, většina našich mentees, která už děti měla, žila spíše v tradičním rozdělení rolí v rodině. Znamená to, že s partnerem také plánujete takové nastavení a s dítětem doma zůstaneš jen ty?

To bude všechno záviset na aktuální situaci. Já i můj partner momentálně žijeme na projektech, nemáme institucionální úvazek, takže bude hodně záležet na tom, kdo z nás bude v jaké situaci, jaké smlouvy budeme mít. Určitě bych ale nechtěla z vědy úplně vypadnout ani během rodičovské, nechtěla bych ztratit vědecké mentální naladění. Ale myslím si, že těch faktorů, které mohou vstoupit do hry, je tolik, že se to nedá úplně naplánovat. Akorát člověk musí být připravený na to, že příchod dětí může velmi zásadně změnit jeho pracovní situaci, a musí se s tím naučit fungovat.

Co vnímáš jako celkově největší přínos svého zapojení do mentoringu?

V prvním roce jsem si ujasnila své priority a rozhodla jsem se naplno věnovat vědě a vědecké kariéře. Ve druhém roce jsem napsala článek, který byl inspirován rozhovory s mojí mentorkou a nedávno vyšel v českém recenzovaném časopise.

Co bys poradila potenciálním mentees?

Maximálně vytěžit úvodní workshop. Je to taková chvílka pro tebe (vesele), během které si stanovíš aktuální priority a důkladně promyslíš, co by mentor měl vědět a dělat. I když není možné očekávat, že najdu někoho, kdo splní všechna mnou vymyšlená kritéria. Proto je také důležité si stanovit jedno dvě nejpodstatnější a podle toho hledat. A pak je dobré uskutečnit s mentorem nejdřív takovou neformální schůzku, aby si člověk oťuknul, jestli si s ním sedne lidsky. To se těžko odhaduje přes e-mail. Dobrý vztah s mentorem totiž také nahrává tomu, aby si člověk z mentoringu odnesl co nejvíc. A teprve po té úvodní schůzce se rozhodnout a dohodnout, zda do toho spolu jít.

A vzhledem k tomu, že jsi byla i mentorkou, spolupracovala jsi s doktorandkou na začátku studia, co bys doporučila potenciálním mentorům a mentorkám?

Úvodní neformální seznamovací schůzku samozřejmě doporučuji i mentorům. Ale jinak se mi celkem špatně vymýšlí, co by ostatní naláhalo být mentory, protože moje situace je specifická. Po té, co jsem program nejdříve absolvovala jako mentee, jsem měla pocit, že bych měla něco vrátit zpátky. I když je třeba říct, že i role mentorky je obohacující. Je například zajímavé zjistit, jak pracují se studenty mentoři na jiných pracovištích. Zároveň mi to neubíralo téměř žádný čas. Zavedly jsme si totiž s mentee mentoringové obědy. Takže jsem na obědě strávila o čtvrt nebo půlhodiny déle než obvykle a bylo to. S mojí mentorkou jsme se naopak scházely u ní v kanceláři, protože to zase nejvíce vyhovovalo jí. Prostě mentee se přizpůsobuje mentorovým časovým možnostem.

O nadšení pro aplikovaný výzkum

Jak ses dostala k biologii a vědecké práci?

Vždycky mě bavila přírodověda, účastnila jsem se biologických olympiád. Když jsem však byla na bakalářském stupni, nebyla jsem tolik zapálená, jako někteří spolužáci, kteří už uměli určovat všechny kytky a zvířata. Nakonec jsem si však našla „svůj“ obor, který nikdo ještě pořádně neuměl, protože nikdo doma neměl mikroskop (smích).

To bylo mazané (smích).

On je ten obor fakt hrozně zajímavý a navíc je to spojené s prací v terénu, což se mi líbilo. Hlavně mě však už tenkrát nadchl přesah k environmentálním tématům a aplikacím. Během své kariéry jsem totiž zjistila, že potřebuji dělat takovou vědu, u které je jasná návaznost na dopady na lidstvo. Potřebuji vědět, čemu svou prací pomáhám. Proto se také snažím angažovat v různých státních orgánech, které se zabývají tématy dopadů na životní prostředí a lidskou společnost.

A tohle nadšení pro vědu jsi tedy získala až během magisterského studia?

Ono se to všechno nějak seběhlo. Ke konci bakalářského studia mi totiž odešel partner do zahraničí. Koupali jsme se proto, jaké by tam byly možnosti i pro mě. Našla jsem si jeden studijní program a vyšlo to, přijali mě. Nakonec jsem tam absolvovala ekvivalent magisterského studia i doktorát. Bylo vtipné, že moje budoucí školitelka se vůbec nevyznala v našem známkování, takže se údajně obrátila na nějakého svého známého v ČR a ten jí vysvětlil, že mám skvělé výsledky, protože jsem absolvovala s vyznamenáním a měla jsem tolik kreditů, že by mi stačily i na magistra. Dodnes vlastně nevím, komu jsem za tu radu vděčná. Ale abych se vrátila k původní otázce, tak skutečné zapálení pro vědeckou práci jsem opravdu získala až během těch následných studií v zahraničí.

Takže jsi hned po bakaláři odešla studovat do zahraničí. Jak dlouho jsi tam byla?

Studovala jsem tam celkem čtyři roky a z toho tři jsem měla skvělé stipendium, které mi pokrylo veškeré náklady. Nemusela jsem platit jejich poplatek za studium a k tomu jsem měla i plat, takže jsem bez problémů vyžila. Po doktorátu jsem tam zůstala ještě rok a pak se ještě s partnerem přesunula do jiné země, kde jsem byla skoro dva roky. A pak už jsem měla obrovskou chuť se vrátit domů.

Co tě po tak dlouhé době táhlo domů do Čech?

Jsem za svou zahraničí zkušenost moc ráda, myslím si, že mě to opravdu obohatilo, ale vždy mě to táhlo zpět do Česka. Někteří lidé odsud odcházejí s tím, že tu nechtějí být. Já jsem však odcházela spíš s tím, že to zkusím a uvidím, jestli to půjde. Takže jsem si nikdy nekladla otázku, zda se vůbec vrátit, ale spíš kdy. Po té další zkušenosti z nové země jsem si řekla, že už mi to stačilo, odstěhovala jsem se zpět do Česka a za nějakou dobu se za mnou přistěhoval i přítel.

Co se ti na životě v Čechách líbí nejvíc?

Já to ani nedokážu popsat. Například rodinu vidím podobně často, jako když jsem bydlela v zahraničí (úsměv). Dokud jsem nestrávila v cizině několik let, neuvědomila jsem si, jak ráda mám české prostředí. Zjistila jsem, jak důležité je pro mě sociální zázemí, mít kolem sebe lidi, které mám ráda, kterým věřím, se kterými mám podobné kulturní zkušenosti. Budovat si nové vztahy s novými kamarády je strašně psychicky náročné. Dokáže to člověka dost vysát. A to nejsem žádná „asociálka“. Naopak jsem byla pořád mezi lidmi, dobrovolničila jsem a vůbec jsem se sdružovala. Ale když člověk ví, že je někde jen na dva tři roky, nikdy ty nové vztahy nejsou takové, jako když se s někým znáte od dětství nebo když víte, že ho budete dalších deset let potkávat na chodbě, protože to je váš soused.

Akorát si občas potřebuji oddychnout od českého stěžování si a nedostatku vzletnosti a načerpat jiné myšlení a jinou energii. Takže do zahraničí alespoň dvakrát ročně musím vyrazit na nějakou konferenci či kurz a vždy se ohromně těším.

Jak probíhal tvůj návrat do Čech?

Vlastně dost hladce. Když jsem začala pomýšlet na návrat, pracovala jsem pro soukromou konzultační společnost.

(skáče do řeči) Takže ses do Čech nevracela přímo z postdoku?

Ne a ani jsem nevěděla, jestli chci ještě někdy do vědy, protože mi vědeckou práci v podstatě znechutil můj poslední šéf. Byl strašně nespolehlivý, vůbec se s ním nedalo spolupracovat. Takže když se můj přítel přesouval do jiné země na postdok, řekla jsem si, že pojedu s ním a najdu si práci mimo akademické prostředí. Nakonec jsem v té konzultační firmě pracovala skoro rok.

A abych to dokončila, do Česka jsem se vracela s tím, že se porozhlédnu všude možně, co bych tak mohla dělat, a uvidím. Nakonec mi však zavolal můj bývalý šéf z té konzultační firmy, ať si zajdu popovídat s jeho známým, ředitelem jednoho českého výzkumného centra, abych zjistila, jak to tady chodí. Tak jsem si šla popovídat (úsměv) a hned mi nabídli práci, a dokonce na plný úvazek, protože jim zrovna někdo vypadl z jednoho projektu. Hodně jsem váhala, jestli to mám vzít, protože jsem si pořád ještě nebyla jistá, zda chci zpátky do akademické sféry. Náplň práce ale neměla být čistě výzkumná, nýbrž hodně organizační, tak jsem na to nakonec kývla a jsem ráda! Po celkem krátké době jsem pochopila, že mě od vědy neodvedla vědecká práce samotná, ale špatný šéf a že mě výzkum pořád hrozně baví. Proto jsem se začala porozhlížet po možnostech, jak se znovu více věnovat bádání. Zkrátila jsem si trochu úvazek, abych měla čas hledat financování a psát projekty. A vyplatilo se to. Získala jsem dvouletý projekt, který teď běží. Tak uvidíme, co bude do budoucna.

O ztíženém startu vědecké dráhy v Česku oproti zahraničí

Dokázala bys srovnat, jaké překážky číhají při rozjezdu vědecké dráhy na doktorandy a postdokorandy v zahraničí a jaké v Česku? Vidíš zde nějaké rozdíly?

Často slyším, že v Česku nemají školitelé na doktorandy čas. Samozřejmě nevím, zda se dá paušalizovat, ale slyšela jsem to překvapivě mnohokrát. V zahraničí jsem nic takového nezažila, moje školitelka se mi věnovala. A i když v mém druhém ročníku přesídlila do zahraničí, tak mě vedla po Skypu. Hlavně ze začátku mě podporovala opravdu hodně a snažila se mi dodat kontakty, na kohokoliv jsem potřebovala. Sice jsem si navrhla všechny experimenty sama, ale strašně mi pomáhalo, když mi pak školitelka třeba řekla: „Běž se pobavit s támhle tím člověkem nebo zkus tamten kurz, to by pro tebe mohlo být dobré.“ Myslím, že takováto podpora je nezbytná. Nikdo není na doktorátu tak „na výši“, aby nepotřeboval žádné vedení. Navíc nejde jen o odborné vedení, ale i o psychickou podporu. Úplně každý doktorand si někdy projde krušným obdobím. A v takových časech je dobré, když víš, že je tu někdo, kdo ti umí pomoci.

A krom školitelů se o nás starala škola. Organizovala pro nás různé výjezdy a aktivity vztahující se k profesnímu rozvoji. Hodně nás cepovali v prezentačních dovednostech a akademickém psaní. A když jsem chtěla učit na nějakých praktikách, tak jsem musela projít dvoudenním pedagogickým kurzem, kde jsme

se jednak dozvěděli nějaké základy a jednak jsme si i vyzkoušeli učit a dávali jsme si vzájemně zpětnou vazbu. Požádala jsem jednoho kolegu, ať se přijde podívat do mojí hodiny, já na oplátku přišla do jeho a pak jsme si vzájemně napsali feedback. To bylo ohromně přínosné. Vlastně je zvláštní, že v Česku jediný učitel, který nemusí mít oficiálně žádnou kvalifikaci, je vysokoškolský učitel.

Je něco, co se ti naopak líbí na českém akademickém prostředí víc než na tom zahraničním?

(přemýšlí) Nevím. Myslím, že u nás pořád ještě lidé necirkulují mezi týmy, drží se inbreeding, což hodně ovlivňuje naše výsledky. Samozřejmě je dobře, když člověk je někde v blízkosti svého bydliště, ale domnívám se, že aspoň na nějakou minimální dobu by měl zkusit, jak to funguje jinde, a pak se zase vrátit a přinést sem své zahraniční poznatky. I v Česku existují skvělé týmy otevřené zahraničí, se zahraničními studenty a v kontaktu se zahraničními pracovišti, ale stále to není norma. Měli bychom se víc otevřít a nalákat sem cizince, i když je to pro nás samozřejmě těžší kvůli platům a jazyku.

O plánech a ideálech vědecké práce

Dá se očekávat, že bys v budoucnu získala institucionální, tedy kmenový úvazek?

V současné pozici těžko. Od univerzity má naše pracoviště peníze jen na ředitele a jeho sekretářku, tím to hasne. Tady nikdo (důraz) nemá institucionální peníze, všichni jedou na projektech. Poměrně hodně mých kolegů a kolegyní má úvazek ještě někde jinde, protože třeba chtějí učit a vést studenty (mimo jiné kvůli habilitacím apod.), což u nás není možné, případně proto, že u nás nemají dostatek projektů, které by jim pokryly plný úvazek. Takže je to tu na jednu stranu obrovská svoboda – na co si člověk najde peníze, to má –, ale na druhou stranu je zde obrovská nejistota, protože někdy do poslední chvíle nevíš, jestli máš od dalšího roku práci.

Jaké jsou v tomto velmi nestabilním systému tvoje plány?

Ta nejistota umí být vážně hrozná. Dokud člověk nemá nějaké závazky, tak to jde, ale potom je to asi těžké... Momentálně bych však ráda zůstala, kde jsem, dokud to půjde, protože mi vyhovuje ta svoboda. Naplánuju si svoji práci, jak potřebuju, a nikdo mi do toho nemluví, to je opravdu skvělé. Na druhou stranu uvažuju o tom, že bych do budoucna měla částečný úvazek i jinde. Ráda bych učila, což u nás nejde. Chybí mi interakce se studenty. V nejbližší době to však nebude. Jak už jsem naznačila, prioritou je teď vybudovat si kvalitní publikační seznam a mezinárodní renomé v mojí výzkumné oblasti. Kdybych šla na jinou instituci a řekla jim: „Já bych tady ráda s vámi spolupracovala,“ nikoho nebude zajímat, kolik mám odučených hodin. Všichni budou chtít vědět, kolik mám článků a jakých. To je to, co dneska lidi zajímá. Takže holt jdu s tím proudem. A nevidím na tom nic špatného. Všichni vědí, jak to funguje.

A v nějakém dlouhodobějším výhledu je pro mě logická meta docentura. Nevím, jestli jí někdy dosáhnu, ale je to něco, o čem přemýšlím, protože se ráda rozvíjím a stanovuju si určité cíle do budoucna. Aby to

však nevyznělo, že mám budoucnost nalajnovanou. Vzhledem k mým zkušenostem vím, že život se může nečekaně změnit, aniž by to člověk plánoval. Zvykla jsem si proto, že plánovat je dobrá věc, ale také je třeba počítat s tím, že všechno může dopadnout úplně jinak.

Říkáš, že ti nevdají jít s proudem, co se systému hodnocení vědecké práce týče. S takovým postojem se moc často nesetkávám, obzvláště u mladších vědců a vědkyň.

Český „kafemlejnkový“ systém hodnocení vědecké práce je sice nepovedený, ale teď se má měnit, takže doufám, že se bude vyvíjet rozumnějším směrem. Je však důležité si říct, že žádný systém nebude úplně ideální. Vždy se najde nějaká slabá stránka, vždy je prostor pro další vývoj. Ta nutnost se přizpůsobovat a vyplňovat formuláře s publikacemi je sice otrava, ale snažím se na to příliš nesoustředit a dělat dobrou vědu podle svých představ o kvalitě.

Jak si tedy představuješ správně odvedenou vědeckou práci?

Hlavní motivací za každou vědeckou prací by mělo být nacházení nových poznatků. Dobrý vědec nedělá výzkum proto, aby z něj byly publikace, ale aby přišel na něco nového, co může být důležité pro celou společnost. A přitom by neměl být ovlivňován žádnými zájmovými skupinami, což podle mého názoru odlišuje vědu od ostatních sfér lidské činnosti, zejména komerčního sektoru. Vědec by měl mít za sebou jen svoje vlastní svědomí. Svá tvrzení by měl zakládat jen na tom, co je schopen říct podle nejnovějšího poznání, které svět má. A proto je také nutné dávat o svých výsledcích vědět do zahraničí, aby vědci všude na světě měli přehled, jak se určité téma posunuje.

Zároveň ale sama působíš ve státních poradních orgánech, takže nějaký politický vliv je pro tebe jako vědkyni asi také důležitý?

Jsem tam, protože tam chci přinést svůj nezájatý pohled. Můžu například v rámci připomínkového řízení říct: „V tomto dokumentu vůbec nezmiňujete tohle a tohle, ačkoliv je to obsaženo v relevantních mezinárodních dokumentech, a bylo by dobré, aby se to tam zahrnulo.“ Už samozřejmě nemohu ovlivnit, jestli to nakonec zohlední, ale aspoň jsem na to upozornila. A to je podle mě také role akademické sféry. Přispívat do politické či společenské diskuse svým nezájatým pohledem založeným i na mezinárodním vědění, protože takové dokumenty samozřejmě komentují i subjekty z privátního a neziskového sektoru, které už mají své jasné zájmy vycházející často z lokálního českého kontextu. Což samozřejmě není špatně. Je dobré, že se v té diskusi potká co nejvíce zainteresovaných stran.

Dokážeš si představit, že by ses někdy vrátila do komerční sféry?

V tomto momentě asi ne. Ta svoboda, kdy mi nikdo neříká, co mám dělat a co mám říkat, a mohu jednat čistě na základě vlastního vědeckého svědomí, je pro mě zásadní. V tom současném systému financování je sice poměrně těžké se ve vědě udržet, ale chci se o to pokusit.

Marie

Mariinou původní touhou byla dráha učitelky na střední škole, ale naštěstí včas zjistila, že vědecká práce v laboratoři ji naplňuje o mnoho víc. Udělala si tedy doktorát v technickém oboru a k tomu si nyní doplňuje inženýrské vzdělání, neboť má pocit, že jí některé potřebné znalosti chybí. Má slibně nastartovanou vědeckou kariéru, podílí se na evropských projektech a jako jedna z mála je se svou současnou situací spokojená.

„Díky mentoringovým kurzům jsem se přestala tolik stresovat.“

O prázdnosti po doktorátu a potřebě mužského vědeckého vzoru

Měla jsi o mentoringu nějakou představu už před vstupem do programu?

Ne, vůbec. Já jsem tehdy zrovna dokončila doktorát a zjistila jsem, že jsem tím splnila něco, co jsem strašně dlouho chtěla, po čem jsem strašně dlouho šla, a pak najednou přišlo takové divné prázdno. Nevěděla jsem, jak to uchopit, jak se někam posunout, co bych si měla vytyčit jako další cíl. A do toho přišla informace o mentoringu, tak jsem se podívala na web a řekla jsem si, že by mi to možná mohlo pomoci. Ať už mentor, nebo nabízené kurzy. Neměla jsem žádnou konkrétnější představu, brala jsem to jako něco, co prostě zkusím a uvidím. Nakonec jsem kromě jiného získala dvě kamarádky vědkyně, se kterými se vídáme i mimo mentoring, a hlavně jsem si uvědomila, že v tom nejsem sama, protože podobné věci jako já řeší většina lidí po doktorátu.

Vzpomeneš si, jaké sis na úvodním workshopu stanovila mentoringové cíle?

Chtěla jsem víc proniknout do problematiky psaní a administrace projektů, protože jsem věděla, že mě tahle agenda dříve nebo později nemine, a chtěla jsem pracovat na rozvíjení svých soft skills. Nebylo to tedy nic úplně hmatatelného, ale odpovídalo to mé tehdejší „tápací“ situaci.

Máš pocit, že ti kurzy pomohly a posunula ses v obou oblastech dál?

Určitě. Díky kurzům jsem si uvědomila spoustu drobných věcí, které do sebe zapadly, všechno se tak nějak uklidnilo, uhladilo a přestala jsem sama sebe tolik stresovat. Člověk by asi na většinu těch rad a věcí přišel sám ve chvíli, kdy by se ocitl v určité stresové situaci, ale pokud ho na to někdo připraví předem, je to rozhodně skvělé.

Nakonec to dopadlo tak, že ses zúčastnila mnoha kurzů, ale mentora nebo mentorku jsi neměla. Jak se to stalo?

Oslovila jsem svého potenciálního mentora a vypadalo to dobře – říkal, jaká je to skvělá myšlenka a že se hrozně rád zapojí. Bohužel to ztroskotalo na tom, že byl hodně zaneprázdněný a já jsem neměla chuť ani potřebu ho neustále do něčeho tlačit.

Potom už začaly různé kurzy a já jsem si během nich uvědomila, že mentora možná ani nepotřebuji, protože se spoustu rad dozvídám od vašich lektorek. Navíc jsme mnoho věcí řešili i s ostatními mentees mezi sebou, navzájem si pomáhali a ukázalo se, že mi to takto stačí. Dalšího mentora jsem pak už tedy ani nhlédala.

Podle čeho sis vybrala mentora, kterého jsi oslovila?

Hrubá představa o tom, kdo by to měl být, mi vykrystalizovala po úvodním workshopu, kde jsme si stanovovali svoje individuální cíle a plány. Chtěla jsem muže, který má za sebou řešení nějakých projektů, přičemž ani nemusel být z mého oboru, protože jsem nepotřebovala řešit odbornou stránku věci. Poptávala jsem se tedy ve svém okolí, jestli někdo někoho takového nezná, a shodou náhod moje šéfka a bývalá školitelka s někým takovým zrovna navázala spolupráci a psala s ním velký projekt. Díky tomu, že jsem do toho projektu měla být zapojena také, bylo pro mě snazší ho oslovit.

V kontextu ostatních rozhovorů je zajímavé, že jsi chtěla za mentora muže – většina tvých kolegyně z programu preferovala ženy. Proč ses tak rozhodla?

Chtěla jsem muže, protože na našem pracovišti jsou ze tří čtvrtin ženy a například sladování vědy a mateřství tak kolem sebe mohou pozorovat neustále. Nicméně až díky mentoringu mne napadlo, zeptat se někoho na toto téma přímo, a tak jsem dvě kolegyně požádala o půl hodiny času u kávy na neformální rozhovor. Zeptala jsem se jich například na to, jak se jim odcházelo na mateřskou dovolenou, jestli něčeho litují, jestli mohly na projektech pracovat z domova nebo jak řešily docházení do práce. Na základě toho jsem si pak řekla, že by se mi hodil i pohled muže, kterých je v mém oboru vlastně nedostatek. Chtěla jsem potkat dobrého, úspěšného vědce.

O tom, že dobrá věda je zábavná věda

Jak se podle tebe pozná dobrý vědec nebo dobrá vědkyně?

Myslím, že je to o přístupu. Úspěšní, dobří vědci nemají potřebu to dávat všem okatě na odív, nechovají se povýšeně a o to jsou pak oblíbenější u svých kolegů. Jsou to lidé s mnoha zkušenostmi, a tak nemají zapotřebí se takto chovat. Pojmenovala bych to asi jako skromnost. Zároveň nemají problém se spoustou drobných činností, které nejsou úplně vidět a rozhodně za ně člověk nezíská nějaký impakt. Často je nikdo ani neocení, ať už finančně, nebo jinak, nicméně je potřeba je dělat, protože jsou to drobné stavební kamínky celé té mozaiky, která potom dává finální obraz celé vědy. Patří k tomu i popularizace vědy, ale ze zkušenosti vím, že ji nemohou dělat všichni, protože ne každého to baví a pak je to na výsledku vidět. Asi to závisí na vedení daného pracoviště, zda si uvědomuje, že i tohle je vědecká práce, která se počítá.

A jak to máš ty? Považuješ se za dobrou vědkyni, nebo se k ní teprve blížíš?

To je hrozně těžká otázka. Dospěla jsem do fáze, kdy si uvědomuji, v čem jsem dobrá, a umím sama sebe pochválit za něco, co se mi povedlo. Víím, že už jsem něco dokázala, a že kdybych nebyla dostatečně dobrá, tak by mi šéfová nespěřila vedení evropského projektu a nenechala by mě jej reprezentovat na zahraniční půdě.

Zároveň si ale uvědomuji, že existuje spousta věcí, které neumím nebo v nich mám rezervy a mohla bych

se je naučit nebo je dělat lépe. Když vidím, co umí a dělá má vedoucí nebo mí zahraniční kolegové, tak se vedle nich stále cítím jako velmi nezkušená. To je asi ten motor, který mě žene dál.

Kam přesně tě žene? Jaké jsou tvé další kariérní cíle a plány?

Mým nejbližším cílem je dovést zmiňovaný evropský projekt do zdárného konce. Současně mám podaný projekt na stáž na postdoka, takže pokud by to vyšlo, jela bych na půl roku do zahraničí. To by byl hodně velký kariérní posun, protože jde o prestižní pracoviště se skvělými vědci. Navíc je takový výjezd podmínkou pro juniorský grant od GAČRu, o který bych asi chtěla v budoucnu žádat.

Máš skvěle rozjetou vědeckou kariéru. Co tě vlastně na vědě nejvíce baví?

Kromě vlastní práce v laboratoři mě hrozně baví to, že se pídíš za něčím, co vlastně nikdo neví nebo se o tom ví málo a tobě se to podaří objevit. Nebo to do sebe nějak zapadne a ty si řekneš: „Aha! Tak takhle to je!“ Baví mě, že díky téhle profesi můžu cestovat a potkávat se se spoustou zajímavých lidí, kteří mě obohacují. Baví mě, že to, že „jen tak“ sedíš a nad něčím dumáš, je vlastně ta práce. To všechno je na vědě skvělé.

Zníš opravdu nadšeně! Je ale také něco, bez čeho by ses obešla?

Bez všech těch papírů kolem. Administrativy je poslední dobou čím dál víc. Přijde mi, že pořád jen vyplňuji nebo kontroluji pracovní výkazy. A to mě nebaví – nejsem sekretářka ani úřednice, jsem vědkyně. Bohužel to asi patří k postupu po vědeckém žebříčku, kdy s každou vyšší pozicí ubude práce v laboratoři a přibude papírování.

A neodrazuje tě to? Chceš se v té vědecké kariéře posunovat výš i za cenu toho, že tam budeš mít víc administrativy?

Asi to k tomu patří. Během let ten vědec získá spoustu zkušeností a pak už asi nepotřebuje trávit hodiny v laboratoři pipetováním, ale zaměří se na shánění peněz na realizaci svých nápadů a děláni vědy jako takové. Pokud se obklopí schopnými lidmi, je logické, že je tam pak zejména v poradní a koordinační roli. To by mi i vyhovovalo – mít vlastní projekt s únosnou administrativou a tým lidí, které bych vedla. Ale neumím si představit, že bych byla například ve vedení nějaké instituce, kde neděláš nic jiného, než že řešíš papíry a žabomyší spory lidí pod tebou. To by mě nebavilo.

Doktorátem ke změně kariéry

Byl pro tebe doktorát už při magisterském studiu jasnou volbou?

Vůbec ne, byla to docela komplikovaná cesta. Já jsem šla původně studovat učitelství chemie a biologie pro střední školy. Myslela jsem si, že budu učitelka a že mě to bude hrozně bavit, a ten pocit mi vydržel

přesně do první pedagogické praxe v prváku na magisterském stupni. Sice mi to docela šlo, ale zároveň mě to moc nebavilo. Bohužel jsem ten samý pocit měla i po další praxi a to už bylo divné, protože většina spolužáků byla nadšená a ke konci studia už někteří měli i nějaký malý úvazek jako vyučující. A já jsem z toho, že mě to nebaví, byla dost překvapená, protože to vlastně bylo to, co jsem vždycky chtěla. Shodou náhod jsem pak na začátku pátého ročníku získala možnost jet místo jedné doktorandky na dva měsíce na zahraniční stáž. A tam jsem si uvědomila, že to, co mě baví, je práce v laboratoři, ta věda. Od té chvíle bylo jasné, že moje další cesta povede na doktorát.

Ten jsem pak dělala v jiném městě na jiné škole u školitelky, kterou jsem potkala na jedné konferenci během coffee breaků, protože jsem z různých důvodů nechtěla zůstat na svém dosavadním působišti.

Ukázalo se to jako dobré rozhodnutí?

Ano, měla jsem to nejlepší vedení, jaké jsem mít mohla. Má vedoucí byla skvělá – nepotřebovala nám všem stát za zády a kopat nás, ať něco děláme, pokud to nebylo nezbytně nutné.

Já jsem navíc dost akční člověk, takže jsem spíše já neustále chodila za ní s tím, že chci něco dělat a s někým spolupracovat, a ona mne v tom vždy podpořila. Kdyby se všichni školitelé věnovali studentům tak, jako se ona věnovala mně, byli by všichni spokojení.

Vidíš nějakou překážku, která začínajícím vědcům a vědkyním neumožňuje plně rozvíjet jejich vědecký potenciál?

Myslím, že velký problém jsou peníze. Pokud na doktorátu dostáváš šest tisíc měsíčně a nedostaneš se k nějakému projektu, kde si přilepíš, tak nemáš ani na nájem. Já jsem nikdy nedělala vědu kvůli penězům, ale tohle bylo moc i na mě a mnoho lidí kvůli tomu odešlo. Teprve teď, rok a půl po doktorátu, mám konečně takové peníze, kdy se cítím být ohodnocená tak, jak bych si to asi představovala. Jenže na doktorandy tady pořád spousta lidí nahlíží jako na levnou pracovní sílu a hadr, se kterým můžou vytřít podlahu. A to se ani nebavíme úplně o ženách. Já jsem zatím v pohodě, doktorát jsem dodělala v osmadvaceti, takže mám ještě pár let na to šolichat si vědu a pak teprve otěhotnět. Ale stačí, aby šel někdo o rok později do školy, o něco déle studoval nebo nedodělal doktorát za ukázkové čtyři roky, a hned je těm lidem kolem třicítka a mají už úplně jiné starosti.

Máš bohaté zahraniční zkušenosti, byla jsi na stážích jak v Evropě, tak v Asii. Vnímala jsi tam nějaké významné rozdíly oproti českému vědeckému prostředí?

V Evropě ani tak ne, ale v té Asii to bylo úplně jiné. Už jen to, že není myslitelné, aby člověk odešel z laboratoře dřív než vedoucí. I kdyby tam měl jen sedět a hrát hry, tak prostě dřív odejít nemůže. Jiné je i to, že se tam chodí do školy nebo laboratoře klidně až v poledne, ale pak se odchází třeba v deset večer. Zajímavé bylo i to, že každou sobotu ráno byl meeting s vedoucím – bakaláři, diplomanti i doktorandi, každý mu musel prezentovat, co v uplynulém týdnu udělal, a on se jim věnoval a konzultoval jejich práce. Nebylo

to jako u nás, kdy napíšeš nebo zavoláš školiteli a ad hoc se řeší, co je potřeba. Tam na to bylo vyhrazeno jedno dopoledne týdně. Celkově mi tam ten způsob práce přišel dost neefektivní, protože oni sice tráví v práci strašně moc času, ale často jen proto, aby tam prostě byli.

Co bys poradila lidem, kteří přemýšlí o vědecké kariéře?

Myslím, že je důležité stanovit si priority. Věda asi nikdy nebude odvětví, kde bude člověk vydělávat strašně moc peněz a kde ho budou každý týden plácet po ramenou na poradě, že se mu něco povedlo. Vždycky je to o nějakém vnitřním zapálení pro věc, a pokud tam není, tak se to dříve nebo později projeví. Třeba tím, že takoví lidé snadněji překousnou nízkou mzdu a špatné pracovní podmínky, protože to dělají pro tu vědu samotnou a pro své uspokojení z toho, že vybádali něco nového. A pokud tam tohle není, tak je to špatně.

Patrik

Patrik se studiem společenskovedního oboru připravoval na kariéru v komerční sféře a s myšlenkou vyučovat na střední škole si jen pohrával. Okolnosti tomu však chtěly a nyní je s výukou neoddělitelně spjat. Po krátké zkušenosti středoškolského učitele získal pozici asistenta na vysoké škole, kde jako odborný asistent působí dodnes. Absolvoval doktorské studium a nyní se připravuje na habilitaci.

„Hledal jsem někoho, kdo prorazil v zahraničí.“

Mentoringem k rozšíření kontaktů v zahraničí / k impaktovanému článku

Měl jste před vstupem do programu nějakou mentoringovou zkušenost?

Vůbec žádnou.

Co jste tedy od programu čekal?

Když nám přišla od školy informace o programu, říkal jsem si, že bych si díky tomu mentorovi mohl rozšířit síť kontaktů na jiném pracovišti u nás nebo v zahraničí, konzultovat s ním výzkum nebo v úplně ideálním případě domluvit nějaké spoluautorství, výzkum nebo grant.

Podařilo se vám to?

Myslím, že celkem ano. Svou mentorku, která působí na jedné z nejlepších škol ve Velké Británii, jsem našel přes Google. Oslovil jsem ji a ona souhlasila s konzultací ohledně článku, který jsem tehdy připravoval na jednu konferenci. Dala mi k tomu několik dobrých připomínek, já jsem ten článek dále rozpracoval a teď čekám na reakci z jednoho impaktovaného časopisu. Nic společného jsme zatím nenapsali, ale uvidíme, jak to bude dál. Nápadů mám spoustu, jen toho času je málo.

Plánujete i nějakou další spolupráci v budoucnu?

Já v ni doufám. Jsem rád, že už teď spolupracujeme na přípravě konference, a do budoucna bych tohoto kontaktu chtěl využít v případě, že bych plánoval nějaký výzkum britského akademického prostředí, ve kterém se má mentorka pohybuje a mohla by mi poradit. Ovšem vzhledem k prestiži instituce, na které působí, si o to víc vážím jejího souhlasu s mentoringem a snažím se ji příliš nevytěžovat, aby ji to neotrávil.

Mimochodem to, že jsem mentorku vůbec oslovil, považuji za jeden ze zásadních přínosů mentoringu. Kdybych se do programu nepřihlásil, určitě by mě to nenapadlo.

Koho jste vlastně hledal?

Já jsem měl takové dvě vize. Tou první bylo najít někoho, kdo má vysoce impaktované publikace v mezinárodních časopisech, což znamená, že je dobrý a dokáže mi poradit s napsáním článku, který se v zahraničí prosadí. Pokud by měl navíc podobné výzkumné téma jako já, bylo by to o to lepší. Zároveň jsem předpokládal, že takový člověk bude mít i zkušenosti s psaním projektů a dobré kontakty. Takže jsem si začal vyhledávat články týkající se mého odborného zájmu a skrze ně jsem se dostal ke své mentorce.

Jak konkrétně probíhala vaše spolupráce s mentorkou?

Poslal jsem jí svůj článek z konference, který bych chtěl rozpracovat do zahraničního impaktovaného časopisu, ona to opravdu přečetla (úsměv) a napsala mi k tomu velmi dobré připomínky jak z hlediska angličtiny, tak té odborné části. Samozřejmě jsem jí za to nemohl nic dát. Za nějakou dobu jsme tvořili vědeckou radu námi pořádané konference a chtěli jsme tam mít významné odborníky i ze zahraničních univerzit, a tak jsem ji oslovil a souhlasila. Mentorčiny články jsou rovněž přínosem pro literární rešerši mých publikačních výstupů.

Mohl byste jmenovat nějakou konkrétní věc, kterou jste se od mentorky naučil?

Inspirovalo mě, že když je někdo opravdu dobrý, tak se i z prostředí střední nebo východní Evropy může dostat na prestižní západoevropské a americké školy, mít tam svůj výzkum a učit. Ona je takový můj vzor. Kdybych měl jednu takové články jako ona, byl bych spokojený.

Vedle spolupráce s mentorem či mentorkou jsou druhou stěžejní linií programu kurzy osobního a profesního rozvoje. Absolvoval jste nějaké?

Ne, neměl jsem na ně dost času. Asi tam hrál svou roli faktor nutnosti dojíždět do jiného města. Byl jsem pouze na pražském úvodním workshopu, kde jsme probrali různá témata spojená se studiem a dalšími plány. To bylo opravdu zajímavé a poskytlo mi to tipy mimo jiné na to, jak si vyhledat mentora, v mém případě nakonec mentorku.

O dobré vědě a mezinárodním uznání

Kdo je podle vás dobrý vědec?

Podle mě je dobrý vědec člověk, který má nějakou hypotézu, umí ji prokázat na datech, všechno to sepsat a prodat do dobrého časopisu. Samozřejmě by si na to měl umět sehnat peníze – tedy napsat grant a dostat ho. A v úplně ideálním případě by měl být ten výzkum zpeněžitelný. Byl bych rád, kdyby se mi toto dařilo, a doufám, že moje práce má smysl. Působím na vysoké škole, ne v Akademii věd, takže to není jen o té výzkumné práci, ale mám poslání také předávat poznatky studentům. Publikovat musím samozřejmě také, bez toho to nejde. Nutno však říct, že toho času na psaní moc není. A dostat se do těch dobrých časopisů není ve společenských vědách vůbec jednoduché. Občas s kolegy samozřejmě zkusíme něco poslat do nějakého dobrého, západoevropského časopisu, ale berou tak sedm osm procent článků, takže je to problém. Když to však vyjde, je to známka toho, že ten výzkum má cenu. Teď máme s kolegyní podány tři články do impaktovaných časopisů na východ od nás, ale doufám, že na ten západ se taky jednou dostaneme.

Když o tom takhle mluvíte, myslíte, že věda na Východě je horší než ta na Západě?

Když si vezmu žebříčky časopisů na základě impakt faktoru, který samozřejmě můžeme kritizovat, ale stále

je to nějaké používané měřítko, tak ty západoevropské časopisy jsou bezpochyby lepší. Takže v tomhle ohledu asi ano.

Pozitivní je, že impakt faktor časopisů v mém oboru postupně roste. Většina článků je zatím citována jinými impaktovanými časopisy z ČR, popř. z jiných východoevropských zemí. Bylo by moc dobré, kdyby články českých autorů zaznamenali více i vědci publikující v dobrých časopisech na západ od nás. Ale když publikujete analýzy dělané na datech z České republiky, tak je samozřejmě snadnější je otisknout tady nebo třeba na Slovensku.

Co vás na vědě baví? A je něco, bez čeho byste se naopak obešel?

Baví mě něco zjistit, vyzkoumat, hledat si o tom články a číst je. Spolu s výukou a prací se studenty je to dobrý mix.

Velmi bych uvítal, aby recenzenty žádostí o externí výzkumné projekty (administrované v rámci ČR) byli pouze vědci a odborníci ze zahraničí. Obešel bych se tak bez posudků tuzemských hodnotitelů mých žádostí o granty – přece jen ten český vědecký „rybník“ je příliš malý...

Od středoškolského učitele k docentuře

Jak jste se vlastně dostal ke svému oboru a akademické práci?

Mě vždycky bavila výuka a už při studiu na vysoké škole jsem dělal pedagogické minimum s tím, že bych chtěl možná jednou učit. To se mi povedlo, chvíli jsem učil na obchodní akademii, a pak jsem získal částečný úvazek i tady na naší instituci. Na doktorát jsem se přihlásil zhruba po roce, protože jsem si říkal, že to bude potřeba do budoucna a navíc na té vysoké škole jde o takový přirozený vývoj. Věděl jsem, že až budu mít doktorský titul, tak v práci povýším a platově si polepším.

Takže jste původně nechtěl být vědec?

Ne. Já jsem spíš směřoval k té výuce na střední škole. I když po půl roce učení, když jsem viděl ty středoškolské problémy typu kázeň, hovory s rodiči a podobně, tak jsem si říkal, jestli to ještě včas nezabrzdit, a přihlásil jsem se do nějakého výběrka do banky. Potom ale naštěstí přišla ta možnost vyučovat na vysoké škole. A musím říct, že díky té zkušenosti ze střední školy, si své práce vysokoškolského pedagoga o to víc vážím – nemusím řešit docházku nebo prospěch studentů s rodiči. Studenti na vysoké škole jsou už dospělí lidé a studují většinou proto, že chtějí. To mi vyhovuje.

Jak probíhalo vaše doktorské studium?

Dělal jsem si doktorát mimo naši školu. Naštěstí to tehdy ještě fungovalo tak, že jsem mohl i na doktorátu psát články za školu, na které jsem učil, takže se mi to počítalo do pracovní činnosti. To už dnes asi nejde a kolegové, kteří si takhle doplňují vzdělání mimo školu, musí psát dvakrát tolik, jak v rámci svých pracovních povinností, tak v rámci doktorského studia.

Určitou nevýhodou nicméně bylo, že jsem kvůli práci nebyl v denním kontaktu se školitelem, dalšími pracovníky dané katedry a s ostatními doktorandy. Interní doktorandi to mají myslím v tomto trochu jednodušší.

V tom jste bohužel asi nebyl sám, mnoho doktorandů a doktorandek pracuje, aby se vůbec užívali, a o tyto interakce tedy přicházejí také.

Ano, asi je to běžné, obzvlášť když je dnes stipendium kolem sedmi tisíc. Ale není to dobře, člověk se pak nemůže doktorskému studiu pořádně věnovat. Ty peníze vnímám jako problém, navíc se k tomu přidává určitá nejistota ohledně budoucího uplatnění. Já tu situaci úplně dobře neznám, ale pochybuji, že si pak dané vysoké školy mohou dovolit všechny doktorandy zaměstnat. A nejsem si jistý, že mít doktorát je něco, co vám v privátním sektoru pomůže k lepší práci. Já jsem na tom byl v tomto ohledu dobře. Věděl jsem, že až to dodělám, místo budu mít zajištěné, takže pro mě to byl jasný kariérní posun.

Jaké jsou vaše vědecké plány do budoucna?

V horizontu zhruba pěti let bych rád získal docenturu, takže nyní se snažím co nejvíce publikovat v impaktovaných časopisech a přemýšlím o vysoké škole, na které by bylo možné se habilitovat.

To je celkem velký posun od původního plánu – od středoškolského učitele k docentuře.

Já si myslím, že mě ta docentura bude nutit nezakrňet, psát články a pracovat. Zároveň se tím sbírají body, s čímž je spojeno trochu víc peněz a prestiže. Škola se nás navíc snaží podporovat, máme habilitační fond, ze kterého se dají zaplatit například náklady spojené s publikováním (v případě open access časopisů), vložné na konference nebo různé pracovní-studijní cesty. Takže v tomhle si nemůžu stěžovat.

Máte slibně rozjetou kariéru. Plánujete vyjet někam do zahraničí?

Pravidelně jezdím přes Erasmus na týdenní stáže pro vyučující. Už jsem toho takhle odjezdil docela dost a hodnotím to jako velmi přínosné – někam se podíváte, poznáte nové prostředí, procvičíte si výuku v angličtině. Je velmi zajímavé porovnat si, jak to funguje v zahraničí, a to jak v rámci pedagogické, tak výzkumné činnosti. Moje zkušenosti ze zahraničí jsou však spíše krátkodobé. Na delší stáži jsem za studií nebyl a v nejbližší době ji ani neplánuji, mám rodinu a malé děti.

Někteří naopak říkají, že to je ten nejlepší čas s celou rodinou vycestovat, dokud děti nechodí do školy.

Vzhledem k současným zdravotním komplikacím dětí to možná půjde, až budou větší, a budu to řešit stáží někde blízko s možností dojezdu za rodinou třeba o víkendů nebo jednou za čtrnáct dní. Uvidíme. Ještě jsme to doma neřešili, ale v hlavě to mám.

Co byste vzkázal těm, kteří přemýšlí o účasti v programu, ale stále váhají?

Je to dobrý impuls k tomu, najít si někoho, s kým se dá spolupracovat. Ne vždy má školitel dost času na konzultace, nebo už člověk po doktorátu žádného školitele ani nemá, což byl můj případ.

Příjemné je i to, že jsme nebyli do ničeho nuceni – ani do spolupráce s mentorem, ani do kurzů, které jsou navíc zdarma. Celý program mne stál málo času a přitom efekt byl velmi dobrý, takže jsem spokojen.

Šárka

Šárka vystudovala obecnou biologii a následně virologii. Během doktorského studia pracovala jako výzkumnice na dvou fakultách, přírodovědecké a lékařské. Již před ukončením doktorského studia začala pracovat v soukromém sektoru ve firmě testující léčiva, kterou objevila díky mentorce. Ve firmě se jí daří profesně růst, a proto v této chvíli o nějakých změnách zaměstnání neuvažuje. Případný návrat do akademické sféry však nijak nezavrhuje. Pro bádání má podobnou vášně jako pro tanec, kterému se však věnuje jen volnočasově.

„Chtěla jsem zjistit, jaké jsou možnosti uplatnění s doktorátem z biologie.“

Mentoring jako mapa, kam po doktorátu

Měla jsi nějakou zkušenost s mentoringem, než ses přihlásila k nám do programu?

Vůbec žádnou.

A jak tě tedy napadlo přihlásit se do našeho programu?

Moje školitelka mi přeposlala nabídku a ta mě hodně zaujala, protože jsem zrovna byla ve čtvrtém ročníku na doktorátu a přemítala, co dělat, až dostuduju. Zjistit, jakým směrem se vydat, byl vlastně i můj hlavní mentoringový cíl, který jsem si vytkla na úvodním workshopu programu. Zmapovat si, jaké jsou možnosti uplatnění člověka s titulem Ph.D. z oboru biologie.

Tvoje škola s doktorandy neřeší další možnosti uplatnění, neposkytuje nějaké kariérní poradenství?

V té době tomu tak nebylo. Dnes už je situace o poznání lepší. Fakulta pořádá různé kariérní dny, kde mají prezentace i zástupci firem, studenti si mohou vyzkoušet koučing a probíhají semináře na témata typu, jak napsat životopis nebo jak uspět u pohovoru. To je moc fajn.

Mentoringový cíl „zjistit, kam po doktorátu“, je hodně obsáhlý. Jaké sis stanovila kritéria pro výběr mentorky nebo mentora?

Souhlas (úsměv). Nejdřív jsem si nebyla jistá, odkud začít. A pak jste po úvodním workshopu poslaly odkazy na web NKC¹ na rozhovory s vědkyněmi, které jste nejdříve zpovídaly, když byly na doktorátech a postdocích, a následně jste se k nim po několika letech vrátily a udělaly nové rozhovory.² Tak jsem si je přečetla a hodně mě tam zaujala jedna žena, protože měla zkušenost jak s akademickou sférou, tak se soukromou. Oslovila jsem ji s tím, že by mě zajímalo její srovnání práce v těchto dvou oblastech. Předběhl mě však nějaký jiný mentee, kterého evidentně zajímalo to samé, co mě, takže si mentorka nejdřív nebyla jistá, zda na mě bude mít čas. Nakonec to ale dopadlo dobře a jsem za to opravdu ráda. Byla velmi ochotná a milá.

Jak přesně probíhala tvoje spolupráce s mentorkou?

Jednou jsme se sešly v kavárně, kde mi vyprávěla o svých pracovních zážitcích a zkušenostech, a pak mě pozvala k sobě do firmy, kde jsem mohla okouknout, jak to tam chodí. V rámci mentoringového programu jsme se tedy viděly jen dvakrát.

Zjistila jsi během těch dvou setkání s mentorkou, co bys chtěla dělat po dokončení doktorátu?

Hodně mě ovlivnila návštěva mentorčina pracoviště. Ta firma mi byla tak sympatická, že jsem se mentorky

hned zeptala, jestli tam výhledově nebude nějaké volné místo. Ona k mému milému překvapení řekla, že ano, slovo dalo slovo a klaplo to. Dnes tam pracuji. Tedy musela jsem samozřejmě absolvovat standardní pohovor. Navíc to je pozice v jiném úseku, než pracuje mentorka.

Takže díky mentoringu ve správný čas na správném místě. To mě těší! Znamená to, že jsi u mentorky ve firmě začala pracovat ještě před ukončením doktorského studia?

Ano, navíc jsem tam hned od začátku nastoupila na plný úvazek.

To muselo být při dokončování dizertace celkem náročné.

Práce na dizertaci se přesunula na večery a víkendy, takže jsem ji nakonec dopisovala ještě rok.

A teď už máš obhájeno?

Ano! Dala jsem si ten titul k Ježíšku (smích). Na začátku šestého ročníku.

Moc gratuluju!

Děkuju. Jsem opravdu ráda, že to mám za sebou.

A ještě než se dostaneme k tvojí práci ve vědě a v soukromém sektoru, absolvovala jsi i některý z našich kurzů v rámci mentoringového programu?

Absolvovala jsem jen dva kurzy – komunikační dovednosti a kurz o identifikaci vlastních silných a slabých stránek, i když jsem původně plánovala účast i na jiných. Z kurzu o silných a slabých stránkách jsem si odnesla myšlenku, že ta stránka naší osobnosti, která se nám zdá jako nejslabší, může být v konečném důsledku vlastně naše plus. Sama na sobě jsem totiž zjistila, že to je pravda.

Pokud to není moc osobní, můžu se zeptat, jakou svoji vlastnost jsi tedy identifikovala jako svoji silnou stránku?

Vycházela jsem z toho, že mé první drafty vědeckých článků nebývaly moc dobré a školitelka je musela hodně opravovat, ale časem se to zlepšilo. A pozitivum, které z toho vylezlo, bylo, že jsem schopná přijímat kritiku relativně dobře a poučit se z toho.

To je skvělá vlastnost nejen do vědy.

Když jsem to říkala školitelce, tak zareagovala: „No zaplaťpánbu za to, ať ti to ještě chvilku vydrží.“ (smích)

Co osobně vnímáš jako největší přínos toho programu? A teď nemyslím jen to, že jsi během programu našla svoje aktuální pracoviště. Spíš něco osobnějšího.

Domnívám se, že asi nejlepší na tom programu je, že dokoje člověka k tomu se nad sebou zamyslet, a to

v jakémkoliv ohledu. Záleží na tom, co ho zrovna pálí. Bez takových zážitků, jaké zprostředkovává mentoringový program, se člověk nezastaví, nezamyslí, nevytrhne se z toho všednodenního běhu.

Co bys poradila budoucím mentees? Jak by podle tebe mohli maximálně vytěžit účast v programu?

Nejdříve bych jim samozřejmě řekla, ať té nabízené možnosti určitě využijí, protože ten program je hodně rozmanitý, každý si v něm může najít něco přínosného a přizpůsobit si účast v něm svým možnostem. Mně se například nehodily termíny většiny kurzů, tak jsem absolvovala jen dva. Za to jsem ale hodně získala z komunikace s mentorkou. Na druhou stranu, když se na to podívám zpětně, tak mě mrzí, že jsem těch kurzů nenavštívila víc, protože to byla výjimečná a časově omezená příležitost. Když dnes budu chtít podobné kurzy absolvovat, budu je už muset zaplatit a vím, že jsou celkem drahé. Ale to je o prioritách každého.

O tom, jak se biologie zdála lehčí než medicína a jak je těžké ve vědě nedělat přesčas

Je tedy možné říct, že sis v mentoringovém programu vyjasnila, že nechceš pracovat v akademické sféře?

Takhle rezolutně bych to neřekla. S myšlenkou pracovat ve vědě pořád koketuji. Spíš jsem si vyjasnila, že bych nyní, po mnoha letech strávených ve škole, potažmo v akademické sféře, chtěla zkusit práci v soukromém sektoru, abych měla srovnání. A pak se uvidí.

Zkušenosti s akademickou sférou z pozice studentky nejsou zajisté totožné jako z pozice pracovnice. Byla jsi ve škole i zaměstnaná?

Měla jsem poloviční úvazek na dvou fakultách, takže se domnívám, že jsem toho porovnání práce v akademické a soukromé sféře schopná. Na druhou stranu, s provozem na Akademii věd zkušenost nemám a v rámci úvazků na univerzitě jsem si dělala věci hlavně pro dizertaci.

Jak ses vůbec dostala k biologii?

Už na gymnáziu jsme měli dobrou učitelku biologie, díky které mě ten předmět bavil. Když jsem pak ve čtvrtém ročníku přemýšlela, kam jít na vysokou, biologii jsem logicky zvažovala, ještě spolu s medicínou, protože jsem z lékařské rodiny. Ale na doktorínu šla už starší sestra a mě strašně odrazovalo, jak se pořád musí učit a nemá téměř žádné prázdniny. Tak jsem si říkala: Ne, to prostě nechci (smích).

Takže biologie vyhrála nad medicínou díky pudu sebezáchovy (smích).

Na bakalářském stupni jsem dělala obecnou biologii a na magisterském stupni jsem se specializovala na virologii. Když jsem pak obhájila diplomovou práci, mohla jsem sice zůstat v naší laboratoři, ale měla jsem pocit, že by bylo fajn zkusit zase něco jiného. Nebyla jsem tam nespokojená, jen mě na jednom semináři zaujala prezentace mojí budoucí školitelky, která řekla, že právě hledá nové doktorandy. Nakonec to do-

padlo tak, že jsem kvůli ní začala pracovat v laboratoři na lékařské fakultě, i když jsem zůstala studentkou fakulty přírodovědecké. Byla to šťastná konstelace. Nejdříve jsem byla zaměstnaná na grantu školitelky, pak jsem získala i vlastní grant a hlavně jsem byla financovaná také z institucionálních peněz našeho ústavu. Mohla jsem se tedy plně věnovat práci na dizertaci, což se, bohužel, netýká všech doktorandů v ČR. Já jsem měla během doktorátu zkrátka dobré podmínky. V našem doktorském programu navíc neměli doktorandi ani povinnost učit.

Byla jsi rozhodnutá už během magisterského studia, že půjdeš ještě na doktorát?

Ne. Musím přiznat, že moje rozhodnutí jít na doktorát bylo z velké části ovlivněno tím, že jsem nevěděla, co dál. Měla jsem přitom velké pochybnosti. Obávala jsem se, že to je příliš náročné, že to nezvládnou. Vídala jsem v naší laboratoři doktorandy a úplně jsem k nim vzhlížela. Říkala jsem si: To jsou borci! Tak jestli tohle zvládnou, tak už všechno (smích).

Máš dnes nějaké vědecké vzory, když už sis sama vyzkoušela, co vědecká práce obnáší, takže už zvládneš všechno? (smích)

Nemám nějakého jednoho konkrétního člověka, kterého bych označila za svůj vědecký vzor. Ale mám představu o atributech, které by měl člověk mít, aby byl dobrý vědec nebo vědkyně, a ta vychází z kombinace vlastností a chování různých lidí, které jsem měla během studia kolem sebe. Dobrý vědec by se měl především orientovat ve svém oboru, mít přehled, jít s dobou, neustále vstřebávat nové informace a rozvíjet se. Zároveň by mu však práce a pracovní úspěchy neměly přerušit přes hlavu. Měl by zůstat lidský a nestavět se k ostatním povýšeně. Také proto by měl stále chodit jednou za čas do laboratoře, aby nezapomněl, jak to tam chodí, když už se dostane na vyšší vědecké pozice. Mám dojem, že ti starší vědci už často jen sedí u počítače a píšou a píšou a zapominají, kolik času laboratorní práce skutečně zabírá, a mívají proto na studenty někdy nerealistické požadavky. Navíc si myslím, že i pro zkušeného vědce může být fajn se odreagovat a sem tam si zapípetovat. Vůbec mít v životě i něco jiného než jen vědu je podle mě pro vědce důležité. Nejsou mi sympatičtí lidé, kteří se soustředí jen na kariéru a nemají žádný osobní život. Jednostrannost není zdravá. I když uznávám, že věda je řehole a někdy vyžaduje oběti. Je těžké držet ve vědě krok a obejít se u toho bez přesčasů.

Co bys z dnešního pohledu čerstvé doktorce poradila někomu, kdo uvažuje o tom, že by šel na doktorát?

Aby nebyl otrokem doktorského studia. Myslím, že drsné vtipy o doktorandech, které je vyobrazují jako otroky, jsou mnohdy pravdivé. Samozřejmě to vychází především z toho, jak k nim přistupují školitelé a zaměstnavatelé, ale domnívám se, že je to i těmi doktorandy, kteří si to nechají líbit. Často si na sebe nechají nesmyslně mnoho naložit, protože nemají zkušenosti a nevědí, že to může chodit i jinak. Opravdu není nutné vytrpět všechno. Lidem na začátku doktorského studia bych tedy vzkázala, aby uměli říct ne, když budou cítit, že jsou přetížení.

Druhá rada zní: hned od samého začátku studia si jasně stanovte, co je věcným cílem vaší dizertační práce. Ve všednodenním běhu odmazávání povinností a deadlineů se snadno ztrácí nadhled a vize. Já jsem občas cítila, že ten můj cíl je trochu v mlze. V tu chvíli jsem vždy začala ztrácet motivaci do práce. Je nutné si uvědomovat, proč dělám každou jednotlivou věc, každý pokus. K čemu to ve výsledku bude. A pokud takovou nit ztrácím, tak se obrátit o pomoc na školitele, protože on třeba nemusí poznat, že mně něco není jasné. Nebojte se ptát.

O tom, že v práci nesmí převažovat rutina

Přestože jsi nyní akademickou sféru opustila, zůstala jsi v oboru a také se stále věnuješ výzkumu. Jaké jsou tvé další plány? Pomýšlíš na nějaké další změny?

Lidé z akademické sféry by moji současnou práci asi nenazvali výzkumem (vesele). Někdy si říkám, že už mi z těch čísel, grafů a tabulek běží hlava kolem a že bych si nejraději otevřela nějakou kavárnu nebo šla profesionálně tancovat, zbožňuju tanec. Ale to asi občas napadá každého. Myslím si, že vždy budu dělat něco v oboru, ale kdyby se někdy naskytla příležitost přejít k něčemu jinému, asi bych se nebránila.

Byl titul Ph.D. podmínkou pro získání tvojí současné pracovní pozice?

Výhled, že brzy obhájím doktorát, byl při přijímacím řízení určitě plus. Především ale požadovali zkušenost s vyhodnocováním dat a analytické schopnosti.

Jaký je tvůj výhled na kariérní postup na současném pracovišti?

Jsem tady rok a už mám určitý posun za sebou. Z poloviny se mi změnila náplň práce. Oficiálně jsem sice nepřešla do nového oddělení a název mojí pozice je také stále stejný, nicméně agenda už je jiná, zajímavější, víc výzkumná. Kdybych se za nějaký čas dostala ještě dál, bylo by to fajn, ale nijak mě to teď nepálí. Ten první posun je ještě příliš čerstvý a jsem spokojená.

Čím sis ten posun takhle po roce vysloužila?

Částečně mi tu změnu sami nabídli z důvodu personálních změn ve firmě a částečně jsem si o ni řekla, protože už mě ta původní práce tolik nebavila.

To je skvělé, že jsi byla sama takhle asertivní.

Já bych v té práci jinak dlouho nevydržela. Původní pracovní náplň byla hodně rutinní, připadala jsem si jak křeček v kolečku. Nenaplňovalo mě to. Z akademické sféry jsem sice částečně odešla i proto, že to tam bylo hodně náročné a chtěla jsem si trochu odpočinout, ale tohle byl zas druhý extrém. Měla jsem pocit, že intelektuálně zakrňuju.

O tom, že práce ve vědě člověka vysává, i když je svobodnější a překvapivě méně administrativně náročná než práce ve firmě

Vzhledem k tomu, že v soukromém sektoru působíš již přes rok, zajímalo by mě, v čem vidíš důležité rozdíly v práci ve firmě a na univerzitě.

Nespornou výhodou akademické práce je, že je daleko svobodnější, co se týče rozvržení si pracovní doby. I když ve výsledku tam člověk většinou pracuje často přesčas, protože ta práce je náročnější. Ale zase když si potřebuješ něco zařídit a přijdeš kvůli tomu až na desátou, není to problém. Svobodnější je také samotná náplň práce. Je možné dělat cokoli, na co dostaneš peníze. Oproti tomu ve firmě je to více svazující. Nebo minimálně na té mojí pozici. Není tam tolik prostoru pro kreativitu a invenci a je tam více papírování.

To mě překvapuje! Hádala bych, že na univerzitě bude byrokracie a papírování rozbujelejší než ve firmě.

Možná je to způsobeno i tím, že zrovna naše firma funguje v režimu „správné výrobní praxe“, GMP, a to obnáší spoustu lejster. Když např. uděláme drobnou odchylku od zavedeného postupu, musíme kvůli tomu vyplnit papír popisující danou změnu, který musí schválit několik dalších lidí. Když se taková odchylka stane v akademické sféře, moc se to neřeší, protože tam si můžeme uzpůsobovat postup sami.

Prozatím jsi jmenovala jen negativa práce ve firmě a spíše pozitiva práce na univerzitě (smích).

Dobře, tak teď ty výhody firmy. V soukromé sféře člověk nemusí příliš řešit finance, nemusí shánět financování svého výzkumu, zatímco v akademické sféře honba za granty, jejich správa a stres s tím spojený požírají velké množství pracovního času a energie. Podmínky firemního výzkumu jsou v tomto směru stabilnější a tím pádem jsou stabilnější i podmínky práce celkově. První rok ve firmě jsem měla smlouvu jen na rok a teď mi ji změnili na dobu neurčitou. To by se v akademické sféře pravděpodobně nestalo. I když je třeba mít na paměti, že pro firmu je na prvním místě zisk, takže vedení neváhá udělat nějaké radikálnější personální změny a škrty, pokud usoudí, že z toho bude ekonomický profit. Myslím, že v akademické sféře panuje po této stránce lidštější přístup.

Na druhou stranu mám pocit, že práce na univerzitě člověka víc vysává, je intelektuálně náročnější, jak už jsem říkala. Člověk musí být pořád v obraze, číst nové články, nemůže si vlastně moc oddechnout. I pauza během rodičovské může být problém. Také znám vědu jen z pozice doktorandky, možná bych mluvila jinak, kdybych byla standardní vědecká pracovnice. Jako doktorandka jsem byla opravdu hodně vytížená. Někdy jsem byla v laboratoři až do noci. Ale nikdo mě nenutil, sama jsem si tak navrhla pokusy. Ale obecně si myslím, že spolu s psaním vlastních článků a grantovou agendou je nakonec ten objem práce v akademické sféře větší než ve firmě. Vidím to i sama na sobě, že teď mám víc volného času než dřív. První tři měsíce ve firmě byly sice hodně náročné, ale to by bylo na začátku všude.

Jsi ještě v nějakém kontaktu s akademickou sférou a výzkumem, který se v ní dělá?

Ano, stále se stýkám s lidmi, které znám již z dob studií. A jsem za to moc ráda. Vím aspoň, jak pokračují věci, na kterých jsem se podílela. Musím říct, že mi akademická sféra chybí. Chybí mi ta svoboda a trošku mě obtěžuje to papírování a praxe, že všechno musí schválit velké množství lidí.

1/ www.genderaveda.cz

2/ Vohlídalová, Marta. 2014. *Rozehraná partie: talentky sedm let poté*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Veronika

Veronika získala magisterský titul v oboru politologie a za svou diplomovou práci obdržela vědecké ocenění. Nyní je rozkročena mezi třemi různými obory a snaží se je propojovat, protože to vnímá jako vědecky přínosné. Jejím cílem je kromě badatelské činnosti měnit české akademické prostředí, aby více přispívalo k rozvoji potenciálu vědců a vědkyň a vědy samotné. Proto by se ráda i do budoucna věnovala jak výzkumu, tak výuce.

„Měla jsem pocit, že všichni kromě mě se v akademickém prostředí a doktorském studiu vyznají. Zdání klame.“

Mentoring jako úvod do fungování českého akademického prostředí

Měla jsi nějakou zkušenost s mentoringem ještě předtím, než ses přihlásila do našeho programu?

Neměla. Ani formální, tedy v rámci nějakého programu, ani neformální, že by se mě někdo zkušenější ujal a radil mi. To byl také ten důvod, proč jsem se přihlásila k vám. Někdy v zimě mi přišel ze školy email s vaší nabídkou. Měla jsem trochu představu, co to může obnášet, protože jsem ten koncept znala ze zahraničí, kde jsem byla na stáži. Proto jsem se narychlo rozhodla přijít, i když to bylo opravdu na poslední chvíli. Úvodní workshop byl hned den na to, takže jsem musela zrušit původní plány. Neměla jsem ale nějaká konkrétní očekávání. Prostě jsem si řekla: zkusím to, a buď to bude dobré, nebo ne. Neměla jsem čas nad tím moc dumat.

Za to na úvodním workshopu bylo času k podumání dost (smích). Jaký sis tehdy vytyčila mentoringový cíl?

Hlavním cílem bylo napsat grant a takovým dílčím cílem bylo více proniknout do strategie publikování článků.

To je takový vzorový konkrétní plán. Jaká kritéria měl tedy splňovat budoucí mentor nebo mentorka? Měla jsi už na workshopu vymyšlená nějaká jména, koho bys chtěla oslovit?

Žádná jména jsem v hlavě neměla. Jak jsem se o tom workshopu dozvěděla za pět minut dvanáct, tak jsem si ani pořádně nemohla udělat tu domácí přípravu. Přišla jsem na něj zcela nepřipravená a mylně jsem očekávala, podle toho, jak jsem to znala ze zahraničí, že dostaneme katalog mentorů a z nich si vybereme.

Bohužel. To se nám neosvědčilo. Je to specifikem našeho programu, který je celorepublikový, panoborový a neprobíhá jen na jedné instituci. Nemůžeme proto odhadnout, jací mentees s jakými konkrétními požadavky na mentory a jejich obory a zkušenosti se nám přihlásí. Když jsme se pokoušeli o nábor mentorek a mentorů předem, nakonec si z nich mentees nevybrali a nám to bylo vůči těm dobrovolníkům a dobrovolnicím z řad zkušených vědců hloupé.

Chápu. Ale nakonec jsem si vlastně vybrala mentorku z brožury k výstavě z pilotního ročníku vašeho programu, kde jsem si mezi bývalými mentees všimla vědkyně z mého pracoviště, se kterou jsem se ale do té doby osobně neznala.

A to jsme na mentees na úvodním workshopu apelovali, abyste si vybrali mentora nebo mentorku z jiného než vašeho pracoviště (smích).

No jo, jenže já jsem byla na tom pracovišti nová. Přišla jsem tam z jiné školy a naopak jsem cítila velkou potřebu se tam lépe zorientovat. Cítila jsem se hrozně ztracená. A navíc jsem měla pocit, že všichni okolo se v tom vyznají. Jakoby měli, nevím odkud, nějakou učebnici a věděli, o co jde, měli jasno, jenom já jsem byla mimo. Přemýšlela jsem, jestli je to tím, že šli na doktorát už s jasnou představou, co vše studium obnáší, nebo jestli jsou v něčem lepší než já. Usoudila jsem proto, že potřebuji někoho, kdo mi to ozřejmí a před kým se nebudu stydět svoje tápání přiznat. Cítila jsem to jako velký hendikep.

Jak tedy probíhala tvoje spolupráce s mentorkou a co jsi díky ní zjistila?

Zjistila jsem, že zdání klame. Většina ostatních doktorandů na tom nebyla lépe než já, jen je v Čechách takovým zvykem, že se všichni tváří, jakože všechno vědí, což vede k tomu, že se člověk bojí přiznat, že něco neví, aby se neznemožnil.

Ale k té mojí mentorce. Do té doby, než jste mi ji po úvodním workshopu pomohli oslovit, jsem ji znala především z našich doktorských seminářů, na kterých jednou ročně každý doktorand prezentuje svou práci a občas se jich účastní i vědecktí pracovníci naší katedry. Tehdy jsem se jí celkem bála, působila na mě hodně přísně.

To je zvláštní. Já ji znám jako takové sluníčko.

Já už bych o ní dneska také neřekla, že je přísná. Když ona pokládala vždycky sice zajímavé, ale těžké otázky, navíc výbornou angličtinou. No, zkrátka mentoring byl pro mě plný překvapení. Nicméně já jsem byla v té době tak zoufalá, že jsem si říkala, že nemám moc co ztratit, a tak jsem si řekla, že to s ní zkusím. A dobře jsem udělala. Stačilo ji oslovit a pak už to šlo všechno rychle.

Co jste spolu všechno podnikly během mentoringového roku?

Náš kontakt byl hodně ulehčen tím, že se pohybujeme na stejném pracovišti, takže jsme spolu mohly chodit na obědy a tím pádem nám mentoringové konverzace nezasahovaly do pracovní doby. Abychom ten obědový čas maximálně využily, vždy jsme si předem napsaly, za jakým účelem se budeme scházet, a pak jsme se na to připravily. Chtěla jsem, aby z toho něco měla i mentorka, když už se mi věnovala. Většinou to pak dopadalo tak, že jsme stihly probrat i různé jiné věci kolem, což bylo skvělé.

Jen pro představu, mohla bys mi říct nějaký příklad takového „zadání“ na jeden z vašich mentoringových obědů?

Ze začátku jsem chtěla například probírat, jaký podat grant a kam. A pak jsem postupně přišla na to, že teď na to není vhodná chvíle. Nejdřív jsem se té představě, že musím podat grant, trochu křečovitě držela, protože mi ji vnukli straší vědci kolem a já jsem měla pocit, že když mě do toho tlačí někdo zkušenější, tak

že to bude to pravé a že se to ode mě očekává. Díky mentorce jsem si uvědomila, že by to v danou chvíli byla ztráta času, protože jsem neměla žádné pořádné výstupy, kterými bych se mohla v grantové žádosti pochlubit. Že to je v tu chvíli příliš vysoký cíl, bez kterého se navíc obejdu. Snížila jsem si proto dočasně laťku a přeorientovala svou pozornost na publikování dobrých článků a k tomu jsme se bavily už zcela prakticky. Například čím začít, když chci napsat článek. Vyhledat si nejdříve časopisy, ve kterých bych mohla své téma publikovat, a těmto časopisům už od začátku přizpůsobit text? Nebo si článek nejdřív rozpracovat, pak si udělat rešerši časopisů, a jejich kritériím přizpůsobit finální verzi? A pak jsme probíraly ještě moje problémy se školitelem.

A kterou strategii psaní článku ti mentorka poradila?

Tu druhou.

Takže od zdánlivě nepřístupné kolegyně se z mentorky stala rádkyně i ve věcech osobnějšího rázu, jestli tomu dobře rozumím.

Ze začátku, když jsme se tolik neznaly, jsem byla velmi opatrná. Nechtěla jsem na ni všechno vybalit na rovinu. Spíš jsem se jí nejdříve vyptávala. Například jaká je úloha školitele, protože to jsem se taky nikde nedozvěděla. Navíc můj školitel předtím žádnou dizertační práci nevedl, takže on také úplně nevěděl co a jak. Proto jsem se mentorky, která byla jen pár let po doktorátu, vyptávala, co je povinností školitele, co je mojí povinností, do jaké míry mám být samostatná, jak moc mám školitele v uvozovkách „otravovat“, pokud mi neodpovídá. Potřebovala jsem si to ujasnit, protože jsem cítila, že současný stav by mohl vést k velkým problémům. V tomto směru mi přitom nepomohla jen mentorka, která získala Ph.D. v zahraničí, takže jsem se od ní nemohla dozvědět, jak přesně by mělo doktorské studium probíhat v Čechách, ale informace jsem získávala také na mentoringových workshopech, kde jsem se potkávala s doktorandkami a doktorandy z jiných škol. A když jsme se s mentorkou poznaly lépe, začaly jsme se svěřovat i s osobnějšími věcmi.

Kromě toho, že jsi díky mentoringovým workshopům zjistila od ostatních mentees, jak vypadá doktorské studium na jejich školách, byly pro tebe přínosné i z nějakých dalších důvodů?

Já jsem se bohužel zúčastnila jen dvou workshopů, protože většina byla v pondělí, kdy jsem nemohla. Hodně přínosný pro mě byl ten úvodní workshop, protože jsem najednou viděla, že v tom nejsem sama. To je velmi důležitá věc, možná víc, než si kdo vůbec uvědomuje. Zjištění, že to se mnou není špatné, že jsem vlastně normální, byla velká úleva. Zkrátka kuloárové informace jsou zásadní a nevím, jak bych se k nim bez mentoringových workshopů dostala.

V čem bylo pro tebe absolvování našeho programu nejpřínosnější?

Kromě toho, co už jsem všechno zmínila, mám dojem, že už se v tom českém akademickém prostředí ko-

nečně víc orientuji. A když tápu, tak už vím, na koho se obrátit. Také jsem ráda, že jsem objevila NKC. Mám radost, že se někdo profesionálně zabývá něčím, co mě zajímá, ale nemám čas se tomu víc věnovat. Vlastně by se mi líbilo, kdyby byl mentoring součástí doktorského vzdělávacího systému a nebyl závislý na grantech, stejně jako je tomu v zahraničí. Aby měli začínající výzkumníci co nejméně příležitostí k rozvoji. Nyní, bohužel, úspěch doktoranda závisí do značné míry na školiteli. A pokud školitel nefunguje, tak se doktorand jen plácá, jako jsem se první rok plácala já. A je to velká škoda nejen pro ty jednotlivce, ale pro celou společnost. Kdybychom měli pořádné vedení, mohli bychom dostudovat za pět let a být skvěle připraveni, abychom mohli dál rozvíjet poznání v našich oborech. Místo toho však ztrácíme čas zjišťováním, jak to vůbec funguje a co se po nás chce. Nám akorát v prvéku řekli: „Musíte napsat články, konzultujte s vedoucím a hlavně nechodte do zaměstnání, jinak to nikdy nedoděláte. Jo, a tady máte šest tisíc stípko.“ A já jsem si říkala: Hlavně nepracujte? To se mám přestěhovat zpátky k rodičům a říct: „Hele, novinka, jsem sice dospělá a musím si platit zdravotní pojištění, ale nesmím si vydělávat.“ (vesele) Vždyť ty nynější podmínky a požadavky nedávají dohromady smysl!

O touze rozumět politice a úmornosti vědecké práce

Jak ses vůbec dostala k politologii? Rodinná tradice?

Vůbec. Máma není ani z oblasti sociálních věd, nýbrž humanitních, a táta vysokou školu nemá, protože profesně dosáhl, čeho chtěl, a tak se studii skončil. Navíc, on by neměl na vědeckou práci trpělivost. Ale vždy se u nás doma hodně probírala politika, která i zásadně ovlivnila náš život, protože rodiče byli hodně aktivističtí, a já jsem jí proto chtěla porozumět. Chtěla jsem rozumět tomu, o čem si rodiče pořád povídají. Chtěla jsem chápat společenské dění. Proto jsem šla na politologii. Koukali na mě u přijímaček trochu divně, když jsem jim řekla, že chci rozumět tomu, co se píše v novinách, ale líbilo se jim to (smích).

Říkala jsi, že tvůj školitel předtím žádného doktoranda nevedl, tak jak ses k němu vlastně dostala?

Znali jsme se z mojí magisterské obhajoby. Byl oponentem mojí diplomové práce. Ale je třeba vysvětlit, že můj asi ne zcela vhodný výběr školitele souvisí i s tím, jak se vůbec stalo, že jsem šla na doktorát. Původně jsem na něj vůbec jít nechtěla. Po magistratu jsem měla studia plné kecky a navíc mi doktorské studium nikdo nenabídl, což jinak bylo u nás na katedře zvykem. Běžně se dělo, že garant našeho oboru, když měl o někoho zájem, tak mu během závěrečné zkoušky z jeho předmětu nabídl, zda by nechtěl zůstat na doktorát. A z nějakého důvodu, jsem mu zrovna nepadla do oka. Nevím proč, můžu se jen dohadovat. Někdo mi říkal, že mu mohlo vadit, že jsem psala diplomku u vyučujícího, se kterým se nemá rád, takže to se mnou vlastně nesouviselo. Opravdu nevím. Každopádně dělal všechno možné pro to, aby mě ani nenabídl na ten doktorát jít. Říkala jsem si tedy: hm, nenabídl mi to, dává mi špatné známky, tak se tam cpát nebudu a půjdu do praxe. A když se mi bude chtít, zkusím přijímačky za pár let. A jak jsem řekla, tak jsem také udělala a začala jsem pracovat pro jednu neziskovou organizaci.

Co tě přesvědčilo se nakonec do doktorského studia přihlásit?

Pořád jsem kolem sebe od mámy a ostatních slýchala: „Vždyť ty jsi takový vědecký typ, jdi do toho!“ a během roku v té neziskovce jsem si uvědomila, že mi bádání chybí. Strašně mi scházel přísun nových informací, míra dalšího vzdělávání se, na kterou jsem byla zvyklá ze školy, měla jsem pocit, že pomalu blbnu. Navíc dělat vědu byl můj sen už od dětství. Kromě toho, že mě baví bádát, jsem měla vždy dojem, že moje schopnosti odpovídají požadavkům vědecké práce. Jen mě během magisterského studia znechutily ty mezilidské vztahy a konflikty natolik, že jsem o svém původním směřování začala pochybovat.

Jaké schopnosti to podle tebe jsou?

Vycházela jsem z toho, co jsem pozorovala u mámy, která učila na vysoké škole. Věděla jsem, že bádání je taková piplavá každodenní práce, často i hrozně nudná, ale nutná, protože když vytrváš, dovede tě k nějakému novému poznání, které ti za tu dřinu předtím stojí. A já tu vůli dotahovat věci až do konce mám.

Jak tedy tvůj návrat do akademického světa probíhal?

Kvůli situaci na mé původní katedře, jsem se rozhodla zkusit přihlásit na jinou školu, kde mě nikdo neznal, abych se vyhnula tomu, že někdo bude posuzovat moji přihlášku na základě toho, zda mě má nebo nemá rád. A přijali mě. K mému překvapení mě pak začali nabízet doktorské studium i na mé původní fakultě. Moje katedra totiž, aniž bych to věděla (!), poslala moji diplomovou práci do nějaké soutěže a já jsem ji vyhrála. Tak o mě začali jevit zájem a chtěli mě přetáhnout nazpět, chovali se jako by mě chtěli získat do nějaké firmy. Říkali: „U nás se doktorandi mají velmi dobře, podílí se na grantech, dostávají velké peníze.“ Byla jsem jak v Jiříkově vidění. Říkala jsem si: Vždyť to nedává smysl. Když jsem to potřebovala, tak mě nikdo z nich nepodržel, dělali vše pro to, abych u nich nezůstala. Pak zjistím, že moji diplomku považovali za tak dobrou, že ji poslali do soutěže. A najednou nechtějí, abych šla jinam. Byla jsem z toho akorát rozčarovaná a těšila jsem se, že změním vzduch, tak jsem je odmítla.

A kde se tedy vzal ten školitel?

Tím se k němu konečně dostávám (úsměv). V nové škole jsem nikoho neznala, takže jsem hledala potenciálního školitele mezi „spráteným táborem“ na své bývalé fakultě, který by byl blízký mému dizertačnímu tématu. Mého vedoucího diplomky jsem oslovovat nechtěla, protože i když je velký odborník, od poloviny diplomové práce se mi přestal věnovat a já jsem to nechtěla zažít znovu. Proto jsem se nakonec obrátila na oponenta mé diplomky, který mi napsal dobrý a přínosný posudek. Bylo na něm vidět, že práci opravdu poctivě četl a že tématu rozumí. A k tomu na mě působil velmi otevřeně, takže jsem měla pocit, že by to mohlo fungovat.

V čem tedy nakonec tvoje spolupráce se školitelem nefungovala?

Ze začátku to bylo fajn, hodně se mnou konzultoval. Dnes už ale vím, že jsme to od začátku nepojali dobře.

Dohodli jsme se totiž, že se během prvního ročníku naučím nějaké metody, v podstatě svépomocí. Takže namísto toho, aby mě nějak vedl, směřoval, probíral to se mnou, jsem začala pátrat na vlastní pěst a dost jsem přitom tápala. Moji ztracenost posilovala i skutečnost, že můj školitel je z diametrálně odlišného oboru než lidé na našem pracovišti, takže mi každý říkal něco úplně jiného. Nakonec to dopadlo tak, že jsem během prvého neudělala nic jiného, než že jsem se snažila přijít na to, co mám vlastně dělat. Že to nemá smysl, mi přitom došlo už po půl roce, a proto jsem si podala přihlášku na zahraniční stáž za účelem si to ujasnit.

Jak to dopadlo? Přišla jsi v zahraničí na to, co s dizertačním projektem?

Naštěstí ano, mise byla splněna. Ale po návratu jsem zjistila, že můj školitel se mezitím přestal naplno věnovat vědě a vydal se jiným profesním směrem, takže na mě přestal mít úplně čas. Nyní už mám neoficiálně schváleného nového vedoucího a jenom přemýšlím, jak to tomu původnímu říct. Takže si na původní fakultě už asi nikdy v životě neškrtnu.

O tom, jak česká nátura brzdí vzdělávání a vědecký pokrok

V čem to bylo v zahraničí jiné, že sis tam ohledně dizertace ujasnila věci, na které se ti v ČR nedařilo přijít?

Asi to bude znít divně nebo hloupě, ale najednou jsem se mohla ptát a diskutovat.

Mohla bys to nějak upřesnit? Člověk by čekal, že vysoké školy všude na světě, tedy i v ČR, jsou místem, kde kladení otázek a diskuse představují jednu z hlavních náplní jejich činnosti.

To je pravda, ale bohužel mám pocit, že v Čechách tomu pravému svobodnému kladení otázek a diskusi brání určitá národní kultura komunikace a psychologické rysy, které se samozřejmě projevují nejen v akademickém světě. V Čechách je velmi rozšířena představa, že neznalost znamená slabost. Lidé se proto bojí ptát a všichni dělají, že všechno vědí, i když to tak není. Na té doktorské stáži jsem byla nadšená z toho, že se ptal každý a pořád a bylo to vnímáno jako pozitivní snaha dál se vzdělávat. Já často pokládám na první pohled banální otázky, které ale slouží k tomu, že otevírají pole novým tématům a úhlům pohledu. V zahraničí to chápali, ale v Čechách se na mě vždy dívají jako na hlupačku. Nejsou na to zvyklí.

Dále v Čechách oproti zahraničí pozoruji výraznou vztahovačnost a neobratnost v nakládání s kritikou. Lidé si zde berou všechno osobně. To mě strašně rozčiluje. Moje máma tomu říká neprofesionalita. Vždyť lidé by měli mít právo říct: To se ti nepovedlo, nebo: Tohle se mi na tobě nelíbilo po profesní stránce. Tím se přece automaticky neříká: Jsi špatný člověk, nenávidím tě... Mám pocit, že to je takové specifikum Víchoevropanů, nebo tedy aspoň těch, se kterými jsem se doposud setkala. Visegrádský syndrom.

Snažím se to trochu měnit v rámci své pedagogické praxe, kdy říkám studentům, že dělat chyby je vlastně bezvadné, protože si je budeš pamatovat a neuděláš je znovu. Je třeba lidem říkat, když něco udělají

špatně, ale ne jízlivě samozřejmě, nepranýřovat, ale motivovat je, aby to zkusili znovu a lépe. Bohužel se tenhle přístup nenosí na našich doktorských seminářích, kde se spolužáci tváří jako mistři světa, a když je z něčí prezentace zřejmé, že se ve svém tématu úplně neorientuje, tak mu pokládají takové otázky, aby ho dostali, ukázali, jak jsou sami dobří, a navzájem se pochechtávají. Já když vidím, že někdo ve svém projektu trochu plave, tak mu pokládám takové otázky, aby došel k cíli, aby přišel na to, co potřebuje. Jen co nebudu muset, tak na ty semináře přestanu chodit. Není na nich příznivá atmosféra a ani se na nich člověk nic zajímavého nedozví. Jednak proto, že tam odborná diskuse ve skutečnosti neexistuje, a jednak tam všichni dělají vlastně to samé, ty samé teorie, metody a ta samá témata. To ale podle mě není věda. Věda by měla být o promýšlení nových možností, doposud nevyzkoušených cest a jejich kombinací. U nás na katedře to tedy vypadá tak, že skoro všichni jsou orientováni kvantitativně a já, která mám takové trochu filosofické téma, jsem za mimozemšťana, respektive spíš za někoho, kdo to podle nich nedělá dobře nebo dostatečně vědecky. To je mimochodem další důvod, proč jsem v prvních ročnících na doktorátu s dizertací příliš nepohnula. Tlačili mě do těch jejich známých vod, které jsou ale pro moje téma nevhodné.

Navíc je trochu problém, že i v sociálních vědách je v Čechách stále představa, že zde existuje nějaká neutrální (správná) objektivní věda, a pokud někdo vychází z nějakých přiznaných ideologických pozic, tak je prostě ideolog, a ne vědec. Ze zahraničí jsem zvyklá, že vědci otevřeně říkají, z jakého paradigmatu a z jakých pozic vycházejí, právě proto, aby byli čitelní. U nás to funguje naopak, když to nepřiznáš, tak jsi neutrální (smích).

Z tvého vyprávění mi vyplývá, že zahraniční akademické prostředí, kde jsi působila, bylo mnohem příznivější pro rozvoj začínajících vědců a vědkyň z hlediska atmosféry ve třídě nebo na pracovišti. Vnímala jsi ještě nějaké jiné rozdíly v situaci doktorandů?

Když jsem byla na té zahraniční doktorské stáži, a nejen na ní, vyjžděla jsem pravidelně i během nižších stupňů studia, viděla jsem, že jsou doktorandi hned od začátku zapojeni do výzkumného týmu, mají vysoký plat, a když tam někomu řekneš, že jsi doktorandka, tak sklídíš obdiv. Protože to znamená, že děláš něco hodnotného pro společnost. A proto se ti také společnost – prostřednictvím té univerzity – snaží vytvořit takové podmínky, abys toho pro ni mohla udělat co nejvíc. To přitom neobnáší jen vyšší příjem, ale i lepší přístup k informacím a dalšímu vzdělávání se. Systém je vstřícný a flexibilní. Když jsem například řekla, že mi nějaký kurz na naší škole příliš nepomáhá v tom, co potřebuji, řekli mi, ať si vyberu jakýkoli jiný kurz z jakékoli jiné univerzity ve městě, když s tím bude vyučující souhlasit. To mi přišlo úžasné. Vlastně moc nechápu, co je na tom tady tak k nepochopení. Proč se tady k doktorskému vzdělávání nepřístupuje podobně.

O chuti měnit české akademické prostředí

Vzhledem k tomu, jak jsi kritická k českému prostředí, jaké jsou tvoje plány do budoucna? Co bys chtěla dělat po doktorátu? Nepomýšlíš na trvalejší přesun do zahraničí?

Já jsem chtěla zkusit štěstí na nějaké zahraniční univerzitě. Když jsem byla na té doktorské stáži, tak mi nabídli, abych tam zůstala. Ale měla jsem už tou dobou úvazek na fakultě v Čechách, kde mi hodně vyšli vstříc, abych mohla vyjet, a slíbila jsem jim, že se vrátím. Také můj partner nebyl z té představy života v cizině nadšený, protože nenávidí cestování a nebaví ho cizí jazyky. Na rozdíl ode mě pracuje hlavně s čísly. „A proč by ses stěhovala? Vždyť všechno si můžeš spočítat doma.“ (smích) Teď si dělám legraci. Ve skutečnosti je mi velkou oporou. Kdybych byla stoprocentně přesvědčená, že chci v zahraničí zůstat, tak by za mnou přijel. Nerad, ale přijel. To vím. Já jsem však o tom natolik přesvědčená nebyla, protože jednou z mých velkých ambicí je pomoci změnit české akademické prostředí. Když všichni, kteří mají vizi, jak dělat věci jinak, odejdou nakonec za lepším, tak se tady nikdy nic nepohne. Myslím, že je důležité, aby se Češi ze zahraničí vraceli a přinášeli své zkušenosti a dovednosti, abychom nezůstali pozadu.

Znamená to tedy, že by ses do budoucna chtěla víc věnovat výuce než výzkumu?

Ideálně bych se chtěla věnovat obojímu stejnou měrou. Učením obohacovat studenty, kteří zas budou obohacovat mě, a pak si z nich vybírat ty zapálené a zapojovat je do svého výzkumu. Bohužel, tato symbióza není na všech univerzitních pracovištích pravidlem. Ale právě to bych si do budoucna přála. Proto mě také neláká pracovat v Akademii věd. Cítím, že věnovat pozornost výuce je opravdu potřeba.

Zdislava

Zdislava působí na vysoké škole a baví ji jak věda, tak smysluplná výuka, kterou bere nejen jako nedílnou a důležitou součást práce vysokoškolské pedagožky, ale také jako podmínku udržení kontinuity oboru. Své vědecké poznatky aplikuje v práci s klienty ve své poradenské praxi a toto prolínání vědy a jejích praktických dopadů je pro ni ideální kombinací. Během dvou rodičovských dovolených však Zdislava z vědy trochu „vypadla“ a návrat do akademického prostředí pro ni nebyl procházkou růžovou zahradou.

„Mentoring byl přesnou odpovědí na moji tehdejší životní situaci.“

Mentoringem k vědecké profilaci

Měla jsi nějakou mentoringovou zkušenost, když ses přihlásila do programu?

Neměla, byla to pro mě úplná novinka. Sledovala jsem ale vaše stránky a občas jsem si přečetla newsletter, takže jsem věděla o mentoringu pro středoškolačky. Moje představa o tom, co to vlastně mentoring je, se tedy odvíjela od toho, co jste poskytovaly středoškolačkám. Předpokládala jsem, že potkám někoho zkušenějšího, kdo prošel něčím obdobným, čím jsem zrovna procházela já.

Můžeš to trochu rozvést?

Já jsem se tehdy zrovna vracela do práce po druhé rodičovské dovolené a byla jsem vlastně čerstvě po doktorátu, protože ten jsem dodělala těsně před druhým porodem. Na rodičovské jsem sice každý rok vyprodukovala nějaký článek, aby to nevypadalo, že jsem úplně usnula, ale nebylo to úplně ono.

No a myslela jsem, že nastoupím do nějakého projektu, budu na něčem smysluplně pracovat a dělat vědu. Jenže jsem brzy zjistila, že jsem totálně zavalená organizační prací a že jediná situace, kdy se v týmu bavíme o vědě, je, když nám někdo nadává, že jsme zase nic nenapsali. Do toho jsem řešila i to, jestli je správné, že jsem se do práce vůbec vrátila. Mladší dítě mělo nastoupit do školky, ale bylo pořád nemocné a mně se to nedařilo nějak smysluplně řešit. Byly v tom velké emoce a pocity viny, že když jsem v práci, tak bych měla být doma, a když jsem doma, tak se mi chce do práce (vesele). Celkově to pro mě nebyla úplně příjemná životní fáze a neměla jsem vůbec čas se zastavit a promyslet si, co se to vlastně děje.

A pak najednou přišel newsletter o mentoringu a mě napadlo, že je to možná šance, jak z toho vybrednout. Byla jsem na mrtvém bodě a potřebovala nějaký impuls, tak jsem si řekla, že to zkusím.

Stanovila sis nějaký konkrétní cíl?

Chtěla jsem si díky programu ujasnit, čím se zabývám, na jakém dělám tématu a jaký z toho plánuji výstup. Měla jsem vizi, že nasbírám nová data, budu na nich pracovat a to všechno ideálně v týmu, ve kterém jsem již byla. Vznikali jsme tehdy jako nový tým a to s sebou neslo nějaký pocit očekávání, že to bude lepší.

Podánilo se?

Ne úplně stoprocentně, ale rozhodně jsem k tomu řádově blíž, než jsem byla předtím. Ujasnila jsem si, co jsem ochotna a schopna na té katedře dělat, protože do té doby jsem měla pocit, že tam sice pořád něco dělám, ale že za mnou není nic reálného. Dělala jsem spoustu organizační práce a výuky, která se ale táhla odnikud nikam, protože jsem každou chvíli učila něco jiného a nemělo to žádnou vnitřní logiku. Teď máme schválený vědecký grant, povedlo se nám s kolegy napsat dvě kapitoly do knížky, takže to začíná k něčemu

směřovat a konečně mám pocit, že můžu říct: tohle je moje téma, na kterém pracuji, a tohle moje témata nejsou a dělat je nebudu. Mám pocit profilace a to mi po té disertaci chybělo.

O nutnosti orientace ve vědeckém prostředí a sdílení zkušeností

Jak ti se zmiňovanou profilací pomohla mentorka?

V tomhle směru byl strašně přínosný hned první rozhovor, který jsme spolu měly. Dala mi naprosto konkrétní informace o tom, kudy nechodit, protože si tam nutně musíš nabít a spálit se, a kudy to naopak průchozí s ohledem na získání financí nebo možnosti publikace je. Poradila mi, na které grantové výzvy se zaměřit a kterým se naopak s malými dětmi vyhnout, protože bych nebyla schopna dostat jejich požadavkům. Doporučila mi nehladat hned úplně nové téma, ale navázat na to, co se už zkoumá. Díky ní jsem pochopila, že některé cesty, kterými se vydávám, nefungují.

Hledala jsi cíleně mentorku ženu?

Asi ano. Měla jsem pocit, že když to bude žena s dětmi, která si prošla podobnou situací, tak mi dokáže poradit, jak sladit práci a rodinu, a bude mít pro mé potíže pochopení. Zažila jsem to už se svou vedoucí disertační práce a bylo to příjemné. Sice už měla děti téměř dospělé, ale pamatovala si, jaké to je, a když jsem se z něčeho omluvila kvůli nemocnému dítěti, tak to akceptovala.

A co se týkalo oboru, tak jsem jen chtěla, aby to byl někdo, kdo se také pohybuje v sociálních vědách.

Tvoje nadřizená je ale také žena. Proč jsi tyhle věci nechtěla řešit s ní?

O tom jsem hodně přemýšlela a zkusila jsem to, ale měla jsem pocit, že se buď neumím zeptat, nebo že ona nechápe, na co se ptám. Jako bychom nehovořily stejným jazykem.

Asi jsem se v tu chvíli ptala dost pragmaticky, ale ona mi nabízela spíše odborné odpovědi. Přitom vím, že ona v těch praktických věcech umí chodit, takže jsem to nijak netlačila dál. Já si jí velmi vážím a v tu chvíli jsem měla pocit, že problém je na mé straně, že si neumím říct, co přesně od ní potřebuji. Samozřejmě máme na katedře i jiné lidi, kteří by mi mohli dát potřebné odpovědi, ale to jsou bohužel zrovna ti, kteří nejsou ochotni se o žádné takové zkušenosti podělit – asi to berou jako své „know-how“ a bojí se nové konkurence. Na jedné z konferencí, kam jsem se dostala přes mentorku, jsem se například potkala s kolegyní, která se velice divila, že mě tam potkala. A to je přesně ono – kdybychom se tu dokázali normálně bavit, nemuseli bychom k sobě úplně nesmyslně hledat cestu přes nějaké třetí strany.

Měla jsi obavu mentorku oslovit?

Ze začátku trochu ano, nechtěla jsem obtěžovat. Pak jsem si ale řekla, že kdyby to chtěla odmítnout, tak mohla. Je jasné, že víc zisku z toho má ten mentee než mentor, ale říkala jsem si, že když to přijala, tak to dělat chtěla. To se mi pak potvrdilo, když mi mentorka řekla, že jí přijde užitečné o životě matky ve vědě s někým mluvit a dát mu možnost třeba neudělat některé chyby, které udělala ona.

Říkala jsi, že hned vaše první schůzka pro tebe byla velkým přínosem. Jak to pokračovalo dál?

Bylo to skvělé. Tím, že je ze stejného oboru a pohybuje se i v příbuzných tématech, dokázala mi poradit, jak se dá v mém tématu etablovat. Dva měsíce po naší první schůzce mne pozvala do Prahy na konferenci jedné asociace, kde mne seznámila se všemi lidmi a naprosto kolegiálně mi otevřela dveře do tohoto prostředí. To by se mi u nás na škole nestalo. Poradila mi také, na jaká pracoviště se potřebuji navázat, jaká jsou vhodná sdružení a další asociace. Byla to opravdu velká škola, a přitom když se to sečte, tak mi věnovala pouhých pár hodin času.

Co tě na mentorce nejvíc zaujalo?

Strašně inspirující bylo to, že ona vědu dělá pořád poctivě, celý ten proces od dat až k jejich prezentaci. Jsou za ní vidět výsledky. A mně to tak přijde správné. Myslím, že takhle by to ve vědeckém světě mělo být a ona se tak chová, zatímco já jsem ze svého pracoviště zvyklá, že nikdo nic nikomu neřekne, všichni sedí na informacích i různých příležitostech a je to opravdu hloupé. Takže jsem došla k závěru, že tak, jak to má nastavené ona, je to správně – a chtěla bych to tak mít také. Něco ze sebe dávat lidem okolo, se kterými pracuji nebo jim vedu závěrečné práce. Proto přeče také učím. Kdybych chtěla dělat jenom vědu, tak bych šla do akademického světa, ale jestliže jsem na univerzitě, tak je součástí mé práce předávat ten obor dál.

V programu jsi absolvovala i mnoho kurzů. Jaké pro tebe byly nejužitečnější?

Geniální byl kurz time managementu. Já jsem se totiž strašně dlouho učila pracovat s relativně flexibilní pracovní dobou, kterou mám, protože umím pěkně prokrastinovat a raději budu číst odborné články než se připravovat na výuku. Na kurzu jsme si vyrobili takovou tabulku, kde jsem viděla černé na bílém, jak dělám snad všechny hříchy, které se v plánování času dělat dají (smích). A to mne opravdu posunulo o hodně dál.

Byla jsem také na kurzu o silných a slabých stránkách a ten měl na mě možná trochu paradoxní účinek. Konečně jsem totiž přestala sama sebe přesvědčovat o tom, že se budu zlepšovat v tom, v čem jsem slabá. To se mi do té doby nedařilo. Takže tyhle dva semináře byly opravdu skvělé, protože člověk sice spoustu těch věcí tak nějak ví, ale najednou má pár hodin na to, to v sobě zpracovat. Super také bylo, že jsme se na těch kurzech potkávali s ostatními lidmi z programu, a pro mě byla zvlášť inspirativní jedna účastnice, která vycestovala na studijní pobyt i s manželem a dítětem. Díky ní jsem si uvědomila, že nemusím automaticky mazat e-maily s nabídkami zahraničních stáží s tím, že nemám čas nebo nevím, co udělat s dětmi. Ta konfrontace s tím, že to jde, pro mě byla strašně důležitá.

O děláni vědy, ctižádosti a žízálách

V čem ti účast v programu pomohla celkově?

Uvědomila jsem si, co mi na mé fakultě vadí, a naučila jsem se poznat věci, které na první pohled vypadají

skvěle, ale ve skutečnosti je za nimi devadesát procent administrativy a teprve zbytek je nějaká vědecká práce a užitek. Mentorka mi říkala: „Vždy se pořádně podívej, jaký je v tom projektu popis tvé pozice, co se od tebe bude očekávat. Pečlivě si přečti náplň práce.“ Zní to jako banalita, ale je to opravdu důležité. Pomohlo mi to stanovit si, co chci, a jít za tím.

A co to je?

Chci víc dělat vědu a méně učit. A učit chci jen to, co vnímám jako důležité, čemu rozumím a co chci předat studentům. Už nebudu učit jen pro učení.

Jak to zapadá do tvých nejbližších plánů? Plánuješ docenturu?

Tlak na docenturu samozřejmě vnímám. Na univerzitě se neustále předpokládá, že půjdeš někam dál. Já vědu dělat chci, ale jestli to chci posunout k dalšímu titulu, na to ještě nedokážu odpovědět. Nedávno jsem se totiž byla podívat na habilitaci jednoho kolegy z oboru, jehož práce a knih si nesmírně vážím, a byl to tak negativní zážitek, že chvíli potom jsem byla přesvědčena, že nic takového nechci nikdy absolvovat. Vědecká rada byla složená z lidí, kteří nerozumí tomu, o čem on mluví, a někteří měli dotazy úplně mimo mísu. Připomnělo mi to děj jedné detektivky z prostředí olomoucké univerzity, kde se popisují zákulisní pikle provázející udělování docentur, a šokovalo mě, že tady to bylo v reálu úplně stejné. A do toho se mi prostě zabředávat nechce. Umím být sice asertivní, ale na tohle nemám. Možná, až budou děti větší, protože teď mě občas večer víc baví číst Mašinku Tomáše než odborné články. Což sice znamená, že bych habilitovala třeba v padesáti, ale aspoň za sebou budu mít pocit dobře odvedené práce. Takže když na mě nebude nikdo tlačit, tak mi teď nějakou dobu bude stačit růst odborně, ne akademicky. Budu si snad konečně dělat tu vědu.

Co konkrétně pro tebe „dělat vědu“ znamená?

Pro mě to znamená hledat nová řešení situací, se kterými se lidé každý den setkávají, ověřovat je a posunovat možnosti toho, co se dá těm lidem nabídnout. Takže jde vlastně o aplikovaný výzkum. To, že vymyslíš, navrhneš a ověříš nějaké smysluplné řešení. Pro mě jsou za tím reální lidé, včetně nějakého příběhu nebo anamnézy, ne jen nějaká reakce, kterou ten člověk chvilkově vyprodukuje, ty jich nasbíráš x tisíc a pak to nějak vyhodnotíš. Ta aplikační rovina je pro mě důležitá.

Zároveň ale není jednoduché sehnat v sociálních vědách na aplikovaný výzkum finance. Přišlo by mi smysluplné říci, že tohle je nějaký ověřený, vědecký produkt, který je výstupem bádání v sociálněvědním oboru, který tomu pracovišti přinese to samé, jako když biologové napíší článek do Nature.

Jenže všichni se tváří, že článek o zmutovaných žížalách v prestižním časopisu je víc, než když ty tady děláš něco s reálnými lidmi a produkuješ něco, co přispěje ke kvalitě jejich života. Jako by cokoli, co se netýká přírodních věd, nebyla věda. Nakonec dostaneš zase jenom vynadáno, že nemáš impakt.

Předpokládám, že narážíš i na situaci v odměňování...

Samozřejmě. Nechci, aby mě má práce živila lépe než biologa. Jenom bych chtěla, aby nás to živilo stejně. A abych si nemusela po přečtení inzerátů, kde shánějí absolventy výučných oborů do třísměnného provozu, říkat, že budou mít vyšší plat než já. A jestliže se pak říká „kdo neumí, učí“, tak to nepochybně souvisí s tímhle nastavením, protože některým lidem v oboru nakonec dojde trpělivost a odejdou někam, kde alespoň užíví rodinu. Nedivím se jim, také bych byla ráda, kdybych se třeba alespoň v tom základním platu přehoupla přes průměr. Takže já sice z vědy neodcházím, ale alespoň si v komerční praxi přivydělávám bokem. A není to problém jen akademických pracovníků. Když vidím, kolik u nás bere třeba sekretářka katedry, která je doslova krkem toho pracoviště, a když je na dovolené, tak jsme tu na prahu chaosu, tak v soukromé sféře by ji vyvažovali zlatem.

O úplném odchodu z vědy tedy nepřemýšlíš?

Nešla jsem na univerzitu s tím, že na tom zbohatnu. Kdybych chtěla vydělávat větší peníze ve svém oboru, tak bych zůstala v Praze a věnovala bych se firemnímu poradenství. Sice by mě to asi tolik nebavilo, ale rozhodně by mě to lépe uživilo. U mě ten akademický svět asi spíše řeší nějakou potřebu ctižádosti (smích). Do jisté míry jsem výkonově zaměřená a mám potřebu prestiže práce, kterou dělám. Jsem prostě klasický nejstarší sourozenec, který potřebuje dosahovat nějakých met.

Vraťme se teď trochu zpět – s jakou představou dalšího života jsi šla na doktorát?

Já jsem nastupovala současně na doktorát a do praxe a měla jsem pocit, že to je vlastně všechno správně. Nutilo mě to číst články, udržovat si přehled v oboru, takže mi to přišlo v pořádku. Měla jsem ale takovou naivní vizi, že až doktorát dodělám, tak přestane setrvalý tlak na to, aby se pořád publikovalo, a zbavím se dotazů „kdy už to bude“? Že budu sice dělat totéž, ale ve větším klidu. Budu jezdit do terénu sbírat data, pár dní v týdnu učit a ve zbytku času číst články, psát a dělat vědu. A přesně tuhle iluzi mi totálně zbořil návrat po mateřské, protože se samozřejmě nic takového nenastalo. Vůbec, ani zdaleka ne. Ale tiše doufám, že to někdy alespoň trochu půjde.

Takže tahle naděje tě ještě drží ve vědě?

Asi ano. Víím, že bych se neuměla vzdát praktické části toho oboru; neumím si představit, že bych přišla o práci s těmi lidmi. Ale myslím si, že bych se uměla vzdát té akademické části. Asi by mi to bylo líto a měla bych pocit, že přicházím o možnost seberealizace, ale chybělo by mi to méně než praktická stránka té práce. Nicméně pokud tady bude situace takhle špatná i za pár let, až budou děti větší, tak možná nějaké tendence k odchodu mít budu. Uvidíme.

Co bys se svými dnešními zkušenostmi poradila lidem, kteří jsou teď na doktorátu nebo těsně po něm a řeší co dál?

Určitě je dobré přemýšlet o tom, že život má různé sféry, které se navzájem ovlivňují, a když má člověk pocit, že je něco někde špatně, je dobré se upřímně zeptat sám sebe, která ta sféra je problém. V tom mi pomohl úvodní workshop, kde jsem si konečně řekla, co přesně u mě nefunguje a co chci, aby bylo jinak. Je to trochu paradox, protože se svými klienty dělám taková cvičení běžně, ale sama sobě jsem to říct nedokázala.

Také je přínosné si uvědomit, že z doktorátu se dají vytěžit jak odborné, tak profesní věci, což se po jeho dokončení může hodit. Dokud je totiž člověk na doktorátu, tak má před sebou pořád nalinkovanou nějakou dráhu, ale teprve když ho dokončí, tak si sáhne na tu bezbřehost a neurčitost, ve které se může ocitnout.

O autorkách

Kateřina Cidlinská vystudovala obor genderová studia na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, kde se zaměřovala zejména na oblast státní politiky rovných příležitostí žen a mužů, její institucionální zajištění a rodinnou politiku. V současné době je doktorandkou Institutu sociálních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. V rámci svého disertačního projektu se zabývá tematikou ustavování akademické dráhy a kariérního plánování se specifickým zaměřením na fenomén odklonu od akademické dráhy začínajícími vědkyněmi a vědci. Kromě výzkumné činnosti se v Národním kontaktním centru – gender a věda Sociologického ústavu Akademie věd ČR věnuje i praktické podpoře začínajících vědkyň a vědců v ČR prostřednictvím vedení mentoringového programu, na jehož základě vznikla tato publikace.

Martina Fucimanová studuje genderová studia na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. V oddělení Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu Akademie věd ČR se podílí na projektech kulturní a institucionální změny v českém a evropském kontextu. Koordinovala mentoringový program pro středoškolačky se zájmem o studium vysoké školy technického zaměření a nyní spoluorganizuje mentoringový program pro začínající vědkyně a vědce, na jehož základě vznikla tato publikace.

Mentoring: beyond the manuals

Kateřina Cidlinská
Martina Fucimanov

Photography: **shutterstock.com**

English editing: **Sean Mark Miller**

Translation: **Kateřina řebkov**

Graphic layout and setting: **Anna Issa řotolov (www.imagery.cz)**

Printing: **Art D – Grafick atelier řern, s. r. o.**

řirovnick 3124, 106 00 Prague 10

Publisher: **Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences**

Jilsk 1, 110 00 Prague 1

First edition.

Prague 2017

Distribution: Press and Editing Department, Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences

Jilsk 1, 110 00 Prague 1

e-mail: tiskove@soc.cas.cz

ISBN 978-80-7330-313-6